

Yani ben mutlaka ayırdım kavgayı.

Bu daha berbat birşey. Baba anneye tokat atıyor.

Anneyle baba tartışıyorlar.

Bence, mahkemeye gidip ayrılacaklar.

Kötü hissediyordur.

Burada kavga ediyorlar.

Gidip bana vursalar bile ayırdım.

Bilmiyorum neden olabilir....çocuk yüzünden olabilir.

Burada anne ile baba küsmüşler.

Herhalde sarhoş olmuş

Ağlardım,

Babanın kötü biri olduğunu düşünüyor.

Onları ayırmaya çalıştım.

Acaba annemle babam
hiç barışmayacak mı

maddi yönden olabilir

Çocuğun duyguları kıskançlık.

Erkeğin belki küçüklükten beri yetişme tarzı olarak doğasında vardır.

Bence bir sorunları var yani çocukla ilgili bir sorunları olabilir Onu düşünmüyorlar zaten

birbirlerini seviyor, diyebilir.

Bir yakınıma arayıp yardım istedim.

gece olacak, ondan sonra sabah olacak, bir
kalkmışsın barışmışsın, yani herşey süt liman
olacak, sanki hiç bir şey olmamış gibi.
Anneyle baba barışacak her zamanki gibi

Bence aynı bir geçmişlikten dolayı.

Söyledim ya, çocukla aynı şeyleri yapardım.

Mutlu olabilirler,

Belki kadın çalışıyordur, adam çalışmıyordur
parasını istiyor olabilir kadının.

Barışır.

Demek ki benim babam, annem
Çok mutlu

Ayrılabilirler.

Beni sevmiyorlar, ikisi birlikte gezmeye gidiyorlar.

Çünkü bilmiyorum sevgi şevkat olduğunu
zannetmiyorum aralarında.

Şiddet var

Kavgalarının nedenlerini öğrenmeye çalıştım.

Hiç dersimi çalışmazdım, giderdim odama.

İnşallah boşanmazlar

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

**ÇOCUKLARIN ANNE BABANIN
EVLİLİK ÇATIŞMASINI ALGILAYIŞI**

(DOKTORA TEZİ)

DANIŞMAN : PROF. DR. İ. ALEV ARIK

HAZIRLAYAN

**GÜL ŞENDİL
93/ 2502010768**

T 92406

İSTANBUL - 1999

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÇOK ÖZEL BİR TEŞEKKÜR

Cowper'ın, **“Bilim bu kadar çok şey öğrendiği için gururlu, akıl daha fazla bilmediği için alçakgönüllüdür”** sözünü anımsatan alçakgönüllülüğü ile,

G.E. Lessing'in, **“Çok bilen, çok şeye dikkat eder”** sözünde olduğu gibi, titiz, dikkatli, ırdeleyen yanıyla ve

John Milton'un, **“Bana bütün özgürlüklerden önce; bilmek, düşünmek, inanmak, vicdana göre konuşmak değerlerini kazandırınız”** sözündeki değerleri kazandırmaya çalışan çok değerli ve sevgili hocam, Sayın Prof. Dr. İsmail Alev Arık' a sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın başından sonuna kadar çeşitli vesilelerle danıştığım, fikirlerinden yararlandığım başta Prof. Dr. Nail Şahin olmak üzere tüm hocalarıma ve meslektaşlarıma, ayrıca değerli zamanlarını ayırarak içerik analizi sonuçlarımı kontrol eden Yrd. Doç. Dr. Hale Ergenç ve Yrd. Doç. Dr. Pınar Ünsal' a teşekkür ediyorum.

Uygulamalarım sırasında verilerimi toplamamı sağlayan Resim Kartlarını büyük bir sabır ve titizlikle hazırlayan manevi kardeşim İç Mimar Serkan Bilir' e sonsuz teşekkürler.

Ayrıca uygulamalarımı yapabilmem için, bana imkanlarını sunarak destek veren, başta İstek Vakfı Okulları kurucusu Sayın Bedrettin Dalan olmak üzere tüm okulların ve yuvaların yöneticilerine, rehber öğretmenlerine ve meslektaşlarıma teşekkür ediyorum. Özellikle de değerli meslekdaşlarım Psk. Ayşe Güner (Karakuş), Psk. Sibel Demiryol (Dayıoğlu), Psk. Füsün Önder, Psk. Ayşe Aykut ve Psk. Gülgün Uğurluoğlu'na uygulamalarım esnasında gösterdikleri yakın ilgi ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Her bir çocuğun teybe aldığı konuşmalarını deşifre etmek gibi son derece zor bir görevi üstlenerek bana yardımcı olan Uzm. Psk. Hale Bacakoğlu ve çok değerli dostlarım Fatoş Bilir' e, Reyhan Bilir' e ve kızım Melis Şendil' e teşekkür ediyorum.

Bana Amerika'dan literatürlerimi gönderen sevgili arkadaşım Psk. Dr. Ayşe Ayçiçeği'ne, Boğaziçi Üniversitesi kütüphanesinden literatür taşıyan Uzm. Psk. Sevim Cesur' a ve ismini burada sayamayacağım tüm değerli dostlarıma teşekkürler ediyorum.

Tez analizlerimi yapabilmem için beni kursuna davet ederek Excell programını öğreten Sayın Dr. Mustafa Tekin' e teşekkür ediyorum.

Ve çok sevgili eşim ve kızıma nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Çünkü onlardan aldığım sevgi, güç ve destekle tezimin sonuna gelebildim. Başta eşim, kızım, annem, kayınavdem ve kayınpederim olmak üzere ihmal ettiğim tüm aile bireylerim ve dostlarıma beni anlayışla karşıladıkları için ayrıca teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I- GİRİŞ	1
I.1.ARAŞTIRMANIN AMACI	1
I.2. ÇOCUKLARDA İNSAN ALGISI	4
I.3. ÇOCUKLARIN EVLİLİK ÇATIŞMASINI DEĞERLENDİRMELERİ.....	10
I.4. EVLİLİK ÇATIŞMALARINA ÇOCUKLARIN TEPKİLERİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	26
II- YÖNTEM	31
II.1. ÖRNEKLEM	31
II.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	36
II.2.1. ÇOCUK BİLGİ FORMU.....	36
II.2.2. ANNE-BABA BİLGİ FORMU.....	36
II.2.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ).....	37
II.2.4. KAHN INTELLİGENCE TESTS (KIT)	40
II.2.5. ÇEŞİTLİ EBEVEYN İLİŞKİ BİÇİMLERİNİ GÖSTEREN 5 RESİM KARTI.....	41
II.3. UYGULAMA	44
II.4. İSTATİSTİK İŞLEMLER	46
III- SONUÇLAR	47
III.1. ANNE-BABALARA UYGULANAN AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ) SONUÇLARI.....	48
III.1.1. SAĞLIKLI-SAĞLIKSIZ GRUPLARIN ADÖ ALT ÖLÇEKLERİ TOTAL ORTALAMALARI	51

III.1.2. SAĞLIKLI-SAĞLIKSIZ GRUPLARIN HER BİR ALT ÖLÇEK	
PUAN ORTALAMALARI.....	51
III.2. ÇOCUK BİLGİ FORMU VE ANNE-BABA BİLGİ FORMUNDAKİ	
SORULARA VERİLEN TEPKİLER.....	52
III.2.1. ÇOCUKLARIN “ÇOCUK BİLGİ FORMU” NDA SORULAN	
“ANNEN-BABAN ARASINDA NE DERECE TARTIŞMA, KAVGA,	
DAYAK VE KÜSKÜNLÜK OLUR?” SORUSUNA VERDİKLERİ	
TEPKİLER.....	53
III.2.2. ANNE-BABALARIN “ANNE-BABA BİLGİ FORMU” NDA SORULAN,	
“EŞİNİZLE ARANIZDA NE DERECE TARTIŞMA, KAVGA,	
DAYAK VE KÜSKÜNLÜK OLAYLARI OLUR?” SORUSUNA	
VERDİKLERİ TEPKİLER.....	57
III.3. ÇOCUKLARIN 5 RESİM KARTININ “a” SORULARINA VERDİKLERİ	
TEPKİLER.....	59
III.3.1. ÇOCUKLARIN I. KARTIN “a” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	59
III.3.2. ÇOCUKLARIN II. KARTIN “a” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	61
III.3.3. ÇOCUKLARIN III. KARTIN “a” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	62
III.3.4. ÇOCUKLARIN IV. KARTIN “a” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	63
III.3.5. ÇOCUKLARIN V. KARTIN “a” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	63
III.4. ÇOCUKLARIN MUTLU BİR AİLEYİ SİMGELEYEN I. NUMARALI	
RESİM KARTININ “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” SORULARINA VERDİKLERİ	
TEPKİLER.....	64
III.5. ÇOCUKLARIN ANNE-BABANIN FARKLI ŞİDDETLERDEKİ ÇATIŞMALI	
İLİŞKİLERİNİ SİMGELEYEN II, III, IV VE V. RESİM KARTLARININ	
“b”, “c”, “d”, “e” ve “g” SORULARINA VERDİKLERİ TEPKİLER	67
III.5.1. ÜÇ FARKLI YAŞ GRUBUNDAKİ DAĞILIMLARI.....	67

III.5.2. RESİM KARTLARINA GÖRE DAĞILIMLARI.....	72
III.5.3. AİLE İŞLEVLERİ BAKIMINDAN SAĞLIKLI VE SAĞLIKSIZ ÇOCUKLARIN BU KATEGORİLERİ KULLANMALARI AÇISINDAN BİR FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİKLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI.....	74
III.5.4. KIZ - ERKEK ÇOCUKLARIN BU KATEGORİLERİ KULLANMALARI AÇISINDAN BİR FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİKLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI.....	75
IV- SONUÇLARIN TARTIŞILMASI	79
IV.1. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ) SONUÇLARININ TARTIŞILMASI.....	79
IV.2. ÇOCUK BİLGİ FORMU VE ANNE-BABA BİLGİ FORMUNDAKİ SORULARA VERİLEN TEPKİLERİN TARTIŞILMASI	80
IV.2.1. ÇOCUKLARIN “ÇOCUK BİLGİ FORMU” NDA SORULAN “ANNEN-BABAN ARASINDA NE DERECE TARTIŞMA, KAVGA, DAYAK VE KÜSKÜNLÜK OLUR?” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	80
IV.2.2. ANNE-BABALARIN “ANNE-BABA BİLGİ FORMU” NDA SORULAN “EŞİNİZLE ARANIZDA NE DERECE TARTIŞMA, KAVGA, DAYAK VE KÜSKÜNLÜK OLAYLARI OLUR?” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER.....	81
IV.3. ÇOCUKLARIN 5 RESİM KARTININ “a” SORULARINA VERDİKLERİ TEPKİLERİN TARTIŞILMASI.....	83
IV.3.1. ÇOCUKLARIN I. KARTIN “A” SORUSUNA VERDİKLERİ TEPKİLER	83

IV.3.2. ÇOCUKLARIN II. KARTIN “A” SORUSUNA VERDİKLERİ

TEPKİLER 83

IV.3.3. ÇOCUKLARIN III. KARTIN “A” SORUSUNA VERDİKLERİ

TEPKİLER 84

IV.3.4. ÇOCUKLARIN IV. KARTIN “A” SORUSUNA VERDİKLERİ

TEPKİLER 84

IV.3.5. ÇOCUKLARIN V. KARTIN “A” SORUSUNA VERDİKLERİ

TEPKİLER 85

IV.4. ÇOCUKLARIN MUTLU BİR AİLEYİ SİMGELEYEN I NUMARALI

RESİM KARTININ “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” SORULARINA VERDİKLERİ

TEPKİLERİN TARTIŞILMASI 85

IV.5. ÇOCUKLARIN, ANNE-BABANIN FARKLI ŞİDDETLERDEKİ

ÇATIŞMALI İLİŞKİLERİNİ SİMGELEYEN II, III, IV VE V. RESİM

KARTLARINA VERDİKLERİ TEPKİLER 89

IV.5.1. 22 KATEGORİNİN ÜÇ FARKLI YAŞ GRUBUNDAKİ

DAĞILIMLARI..... 89

IV.5.2. 22 KATEGORİNİN RESİM KARTLARINA GÖRE DAĞILIMLARI..... 95

IV.5.3. AİLE İŞLEVLERİ BAKIMINDAN SAĞLIKLI VE SAĞLIKSIZ

ÇOCUKLARIN 22 KATEGORİYİ KULLANMALARI 97

IV.5.4. KIZ - ERKEK ÇOCUKLARIN 22 KATEGORİYİ KULLANMALARI

AÇISINDAN BİR FARKLILIK GÖSTERİP GÖSTERMEDİKLERİNE

GÖRE DAĞILIMLARI 98

V. SONUÇ 101

ÖNERİLER 108

ÖZET 109

KAYNAKLAR	112
EKLER	118
EK 1. ÇOCUK BİLGİ FORMU.....	119
EK 2. ANNE-BABA BİLGİ FORMU	120
EK 3. EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN MEKTUP ÖRNEĞİ	121
EK 4. EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN NOT ÖRNEĞİ	122
EK 5. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)	123
EK 6. I. RESİM KARTI	130
EK 7. II. RESİM KARTI	131
EK 8. III. RESİM KARTI	132
EK 9. VI. RESİM KARTI	133
EK 10. V. RESİM KARTI	134
EK 11. EK TABLOLAR	135

TABLOLAR

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
I. Grupların Yaş, cinsiyet ve aile işlevleri açısından sağlıklı / sağlıklı olmayan Oluşlarına Göre Dağılımları	32
II. Grupların IQ ve Ders Başarısı Ortalamaları.....	32
III. Çocukların Anne-Babalarının Yaş Ortalamalarına Göre Dağılımları.....	33
IV. Çocukların Anne-Babalarının Ekonomik Durumuna Göre Dağılımları.....	33
V. Çocukların Anne-Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	34
VI a. Çocukların Annelerinin Şu andaki İş Durumlarına Göre Dağılımları.....	34
VI b. Çocukların Babalarının Şu andaki İş Durumlarına Göre Dağılımları.....	34
VII. Çocukların Oda Sayısı ve Ayrı Odaları Olup Olmadığına Göre Dağılımları.....	35
VIII. Bütün Grupların ADÖ Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması.....	51
IX a. Sağlıklı ve Sağlıklı olmayan Grupların ADÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarına Uygulanan Manova Sonuçları.....	51
IX b. Sağlıklı ve Sağlıklı olmayan Grupların ADÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarına Uygulanan “t” Testi Sonuçları.....	52
X. 5-6 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	53
XI. 9-10 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	53

XII.	14-15 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	54
XIII a.	Bütün grupların Çocuk Bilgi Formunda “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	56
XIII b.	Bütün grupların Çocuk Bilgi Formunda “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin, “var”, “yok” kategorileri içerisindeki frekans dağılımları.....	56
XIV.	5-6 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	57
XV.	9-10 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	58
XVI.	14-15 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.....	58
XVII a.	Bütün grupların anne-babalarının, Anne-baba Bilgi Formunda “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları	60
XVII b.	Bütün grupların anne-babalarının, Anne-baba Bilgi Formunda “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin “var”, “yok” kategorileri	

içerisindeki frekans dağılımları.....	60
XVIII. Çocukların I. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.....	61
XIX. Çocukların II. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.....	62
XX. Çocukların III. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.....	62
XXI. Çocukların IV. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.....	63
XXII. Çocukların V. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.....	64
XXIII. Çocukların I. Kartta “b” den “g” ye Tüm Sorularda Kullandıkları Kategorilerin Frekans ve Frekans Yüzdeleri.....	65
XXIV. II, III, IV ve V. Resim Kartlarında, “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.....	69
XXV. II, III, IV ve V. Resim Kartlarında, “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Kartlara Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.....	73
XXVI. II, III, IV ve V. Resim Kartlarında, “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.....	77
XXVII. IV. Resim Kartında “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.....	78

ŞEKİLLER

ŞEKİL 1. Çocukların evlilik çatışmasına tepkilerini anlamak için

bir bilişsel-bağlamsal çerçeve.....11

ŞEKİL 2. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların ADÖ Ortalama Puan Grafiği.....49

ŞEKİL 3. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların ADÖ Ortalama Puan Eğrileri.....50

EK TABLOLAR

Sayfa

EK TABLO I.	5-6 Yaş Sağlıklı Ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları	136
EK TABLO II.	9-10 Yaş Sağlıklı Ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları	137
EK TABLO III.	14-15 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları.....	138
EK TABLO IV.	Bütün Grupların Çocuk Bilgi Formunda “Annen-Baban Arasında Ne Derece Tartışma, Kavga, Dayak Ve Küskünlük Olur?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.....	139
EK TABLO V.	Bütün Grupların Anne-Babalarının Anne-Baba Bilgi Formunda “Eşinizle Aranızda Ne Derece Tartışma, Kavga, Dayak Ve Küskünlük Olayları Olur?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.....	140
EK TABLO VI.	Sağlıklı - Sağlıksız Grupların I. Kartta	

Kullandıkları Kategorilerin Frekans

ve Frekans Yüzdeleri..... 141

EK TABLO VII. I.. Kart İçin Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete

Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri 142

EK TABLO VIII. Sağlıklı - Sağlıksız Grupların II, III, IV

ve V Numaralı Resim Kartlarında

“b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında

Kullandıkları Kategorilerin Frekans

Ve Frekans Yüzdeleri.....143

I. GİRİŞ

I.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Toplumun temel çekirdeği olan çocuk, esas olarak aile içinde yetişir, bilinçlenir ve topluma hazırlanır. Bir çocuğun duygusal, fiziksel ve sosyal gereksinimlerini karşılayan aile, onun sağlıklı gelişmesi için en uygun ortamı hazırlar. Çocuk, anne ve babanın ona sunduğu kişilik ve cinsiyet modelleriyle, sosyal kuralları ve ahlaki değerleri öğrenerek, karşılıklı bir etkileşim içinde büyür. Aile dinamiklerinin karmaşıklığını kavramsallaştırmak için araştırmacılar, aileyi, yaygın bir şekilde, her birinin diğerini etkilediği ve diğerlerinden etkilendiği, evlilik ilişkileri, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt-sistemlerinden oluşan sosyal bir sistem olarak belirlemişlerdir. Üç alt-sistemin içinde evlilik ilişkileri, birçokları tarafından aile birliğinin çekirdeği ve aile hayatının kalitesini tayinde anahtar eleman olarak görülmektedir (Erel, Burman, 1995; Margolin,1981)) Çocuk, aile ilişkileri sağlıklı olduğu sürece mutludur. Aile ilişkilerinin çeşitli nedenlerle bozulması, hafif bir tartışmadan boşanmaya kadar çeşitli çatışmalara yol açabilir. Evlilik ilişkilerindeki çatışmaları gözlemek çocuklarda strese neden olabilir ve uyum problemleriyle ilişkilidir. Şimdiye kadar yapılan çalışmaların çoğu evlilik çatışmaları, ya da boşanmanın çocuklardaki anksiyete, saldırganlık, davranış bozukluğu gibi birçok uyumsuzluk, sosyal ve bilişsel yetersizlik ve düşük ders başarısı ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Cumming, ve ark.,1984; Cumming, & Cumming, 1988; Cumming, 1994; Porter, & O'Leary, 1980; Emery, & O'Leary, 1982; Emery, & O'Leary, ,1984; Grych & Fincham, 1990; Gurman, & Kniskern, 1991; Smith & Jenkins, 1991; Erel, & Burman, 1995; Long, ve ark., 1987; Wierson, ve ark., 1988; Kaynaroğlu, 1984; Aydın & Baskın, 1987). Boşanma ve çocuk üzerindeki etkileri konusunda yapılmış bir çok çalışmanın da gösterdiği gibi, boşanma çocuk üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bununla beraber, çocuklar üzerinde boşanmanın etkileri konusundaki araştırmalar,

aslında ailenin dağılmasından ziyade, boşanmayla bağlantılı olan çatışmanın, boşanmış ebeveynlerin çocuklarında görülen bir çok problemten sorumlu olduğunu göstermektedir (örneğin, Long & Forehand, 1987; Cummings ve ark., 1984; Cummings & Cummings, 1988; Whitehead, ,1979). Bu bağlantının çeşitli parametrelerinin teşhis edilmiş olmasına rağmen, anne baba arasındaki çatışmaya maruz kalmanın çocuklarda uyum problemlerine neden olduğuna dair iddia ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir (Davies & Cummings, 1995). Evlilik çatışması ve çocuk uyumu arasındaki bağlantı konusundaki araştırmalar bu nedenle oldukça eleştirel olarak ele alınmaktadır. Zira, ebeveyn çatışmasına maruz kalmanın, çocuklar üzerinde yıkıcı etkilerinin olması şart değildir. Çatışma, tüm evliliklerde bir kaç boyutta oluşur ama buna rağmen çocukların bir çoğu duygusal veya davranışsal problemler geliştirmez (Jouriles, ve ark., 1987). Aslında, ebeveynlerinin anlaşmazlıkları çözümleyişlerini gözlemek çocuklar için yararlı bile olabilir. Örneğin, kendi çatışmalarını çözüm becerilerinin gelişimi için bir araç olabilir. Bu nedenle araştırmacıların karşı karşıya kaldıkları görev, çocuklara zararlı olan evlilik çatışmasının ve uyum problemlerine neden olabilen sürecin altında yatan şartları daha iyi anlayabilmektir. Evlilik çatışmasının etkileri, bağlamsal, bilişsel ve gelişimsel faktörler tarafından şekillendirilen, çocuğun çatışmayı anlaması vasıtasıyla olmaktadır. (Grych ve Fincham 1993; Grych and Fincham, 1990; Emery, & O’Leary, 1982; Cummings, 1994). Nitekim Modern Sosyal Öğrenme Teorisinde, Bandura da, uyarının kendisinin değil fakat kişinin uyarın kavramının davranışı düzenlediğini söyler (Miller, 1983; Hoffman, ve ark. 1988) Çocukların aile yaşantısının duygusal kalitesi ile ilgili algılarının önemini gösteren literatürün gittikçe gelişmesine ve duygu konusundaki araştırmalarda son on yıl içerisinde net bir artışa rağmen, çocukların aile içi duyguları anlamasıyla ilgili sistematik araştırmalar yoktur (Covell & Abramovitch, 1987).

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, çocukların ebeveynlerinin evlilik ilişkilerindeki çatışmalarından, duygu ve davranışlarının nasıl etkilendiğine dair bir çok veri sunulmuş olmasına rağmen, çocukların evlilik çatışmasıyla ilgili algıları nadiren incelenmiştir (Grych & Fincham 1993; Emery & O'Leary, 1982). Böyle bir incelemenin ülkemizde hiç yapılmamış olması da göz önüne alınarak, hem bu konudaki eksikliğe katkıda bulunabilmek, hem de elde edilecek sonuçlardan hareket ederek yeni araştırmalara yol açabilmek, ayrıca çatışmalı ailelere ve çocuklarına daha bilinçli yardımlar sağlayabilmek düşüncesiyle, çocukların ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarını ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini inceleyen betimleyici bir çalışma yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca çocukların anne-babanın mutlu ilişkilerini nasıl algıladıkları ve yine bunu nasıl sözelleştirdikleri de incelenmek istenmiştir.

Dolayısıyla bu çalışmanın temel problemini, çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını algılarının gelişimsel olarak incelenmesi teşkil etmektedir.

Alt problemler: Çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını algılayışlarında:

1. Cinsiyetler arasında,
2. Aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıklı (deney ve kontrol) gruplar arasında bir farklılık olup olmadığının araştırılmasıdır.

Anne-baba ve çocuk ilişkileri üzerine yapılan çalışmaların yöntem sorunları nedeniyle bir çok yetersizlikleri olduğu söylenebilir. Nitekim girişte de söz edildiği gibi anne-baba çatışmalarının çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili yapılmış bir çok çalışmanın ortaya koyduğu korelasyonlar her zaman gerçeği yansıtmayabilmektedir. Zira çocuk davranışlarının nedenleri oldukça karmaşıktır. Çatışmalı bir ailede yaşayan, saldırgan davranışlar sergileyen veya ders başarı performansı düşük olan bir çocuğun bu sorunlarını tak başına anne-baba çatışmasına bağlayarak açıklamak gerçekçi olmaz. Çocuk, anne-baba yanı sıra, kardeş,

arkadaş ve diğer önemli bir çok kişiyle karşılıklı bir etkileşim içerisinde, ayrıca çocuğun kişilik yapısı, önceki tecrübeleri, gelişim düzeyi ve cinsiyeti gibi bir çok etken de işin içindedir (Cummings & Cummings, 1988). Bazan bu karşılıklı etkileşim içerisinde hangi etkenin neden, hangi etkenin sonuç olduğunu bile kestirmek mümkün olmayabilir. Dolayısıyla bir çocuğun anne-babanın çatışmalı ilişkisinden nasıl etkilendiğini araştırmak son derece kapsamlı araştırmalar dizisini gerektirmektedir. Buna ilave olarak, kullanılan ölçüm araçlarının da öneminden söz etmek gerekmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında sıklıkla yapılandırılmış değerlendirme ölçekleri ya da soru listelerinin kullanıldığı ve bunların çocuklar, anne-babalar ya da öğretmenler tarafından değerlendirildiği görülmektedir. Anne-baba ve öğretmenlerden alınan bilgilerin çocuğun gerçeğini ne derece yansıtacağı; yine çocuklara verilen ölçek veya soru listelerinin onların tepkilerini sınırlayıcı özellikleri itibarıyla ne derece sağlıklı olduğu da şüphelidir. Bütün bu sorunları göz önüne alarak öncelikle çocukların anne-baba ilişkisini nasıl algıladığının anlaşılmasına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Zira anne-baba çatışmasının etkileri, öncelikle bağlamsal, bilişsel ve gelişimsel faktörler tarafından şekillendirilen, çocuğun çatışmayı anlaması vasıtasıyla olmaktadır (Grych & Fincham, 1990). Dolayısıyla, çocukların anne-babanın çatışmalı ilişkisini nasıl algıladıklarını anlayabilmek için, öncelikle çocuklarda insan algısını gözden geçirmek gerekmektedir.

I.2. ÇOCUKLARDA İNSAN ALGISI

Livesly ve Bromly (1973)'nin de bildirdiği gibi insan algısının gelişimsel psikolojisi nispeten üzerinde çalışılmamış bir alandır. Çocukların fiziksel dünya, ya da uzay, sayı ve nedenselliğe ait kavramlarıyla ilgili bir çok çalışmanın mevcut olmasına karşın, insan davranışı ve kişiliğe ait kavramlarıyla ilgili yeterli sistematik analizler bulunmamaktadır. Bu konunun önemi düşünülecek olursa bu durum biraz şaşırtıcıdır. Çocukların kendileri için psikolojik anlamları olan kişiler hakkında oluşturdıkları izlenimin, atıf sistemlerine katkıda

bulunmanın yanı sıra, onların karakteristik sosyal etkileşim biçimlerinin gelişmesine de etkisi vardır. Böylesi bir çalışma için uygun olan pratik teknikler ve teorik fikirler yıllardır mevcuttur. Teorik açıdan Piaget ve Werner'in gelişim psikolojisi ve Bruner'in bilişsel psikolojisi, çocukların insan tabiatını anlamalarıyla ilgili araştırmalarda genel bir kavramsal yönelim sağlayabilir.

Belki çocukların insan tabiatıyla ilgili düşüncelerine ait gelişim psikolojisinin ihmal edilmesinin bir sebebi, profesyonel bilimsel seviyesinde olsak da bizim bile insan kişiliği ve davranış organizasyonu hakkında üzerinde anlaşılmaya varılmış ve kararlı bir fikir çatımızın bulunmayışı olabilir. Tabiatın fiziksel ve biyolojik yönlerinin yapısı üzerinde geniş bir anlaşma sağlanmış olmasına karşın, halihazırda böylesi geniş bir anlaşmaya insan tabiatı üzerinde varılamamıştır. Psikolojik (ve belki de politik ve sosyolojik) kavramlar konusunda, çok daha az anlaşma ve bu kavramların anlamı ve geçerliliği konusunda çok daha fazla karmaşa söz konusudur. İnsan davranışını anlamaya çalışırken bilim adamları olarak karşılaştığımız problemler, olguların kendilerinin karmaşıklığıyla ilgili oldukları için kısmen objektif, ve bu olguları kavramsallaştırmaya çalışma şeklimizle ilgili olduğu için kısmen de subjektiftir. Bu bakımdan, psikologlar da şüphesiz diğer bilim adamlarıyla aynı pozisyonadadır. Ancak, bir psikoloğun bir bilim adamı olarak kendini anlamaya çalışması gerekli bir tutum olduğu için, bu konunun epistemolojisine bir doğa bilimcisinden daha fazla dikkat sarfetmek zorunda kalacaktır. "Diğerlerini anlama" sürecinin gelişimiyle ilgili çalışma, tatmin edici psikoloji epistemolojisi, yani, insan psikolojisi ve insan davranışı hakkındaki kavramsal temelle ilgili bir tanım için ön şarttır.

Burada önemli bir yöntem problemi, çocukların insanları algılayıp kavramsallaştırma şekillerini nasıl sistematik bir şekilde gözleyip kaydedeceğimizdir. Yani, çocukların farklı gelişim seviyelerinde oluşturdukları insan davranışı ve kişiliği kavramı hakkında nasıl kanıt elde edeceğimiz ve insanları tarif etmede kullandıkları temsil edici ifade

örneklerini nasıl ortaya çıkaracağımızdır. Bir diğer problem, çocuklar ve yetişkinler tarafından oluşturulan izlenimlerin içerik ve organizasyonunu tanımlamak -yani sınıflandırmak ve sistemleştirmek için nasıl bir yöntem geliştireceğimize. Üçüncü problem, bulunabilecek olan herhangi bir gelişimsel değişikliğini nasıl açıklayacağımızdır.

Bu problemlerin incelenmesi çok önemlidir, çünkü, çocukların edindiği izlenim muhtemelen sadece en yakın etkileşimlerini değil, uzun süreli uyum ve kişiler arası ilişki stratejilerini de tespit etmemize yardımcı olacaktır. Buna ek olarak, gelişimsel çalışmalar yetişkinlerde izlenim oluşturma sürecini de aydınlatılabilir. İnsan algısının içerdiği süreçler çok fazla sayıda ve komplekstir; ve en azından yetişkinlerdeki beceriler iyi oturmuştur, ve o kadar hızlı ve otomatik bir şekilde işlev görür ki analiz edilmeleri çok zordur. Çocuklarda, beceriler zamanla kazanılmakta ve çok daha basit ve daha az organize olma özelliği taşıdıkları için tanımlanmaları ve analiz edilmeleri çok kolaydır. İnsan algısı, tıpkı yetişkin kişiliğinin diğer yönleri gibi (uyum stratejileri ya da sosyal tutumlar gibi) gelişimsel bağlamda en iyi biçimde anlaşılabilir.

Çocukların anne-babalarını algılayışı ile ilgili çalışmalar, çocuklarda izlenim edinme yapısı hakkında görece olarak az bilgi vermektedir, ancak, ebeveynleriyle ilgili algıları hakkında ilginç bilgiler sağlamaktadır. Ancak, ne yazık ki, kullanılan yöntemler biraz yapaydır ve resimli uyaran yerine alternatif olarak kullanılan değerlendirme ölçekleri, yapılandırılmış sorular ya da yapılandırılmış cevaplar yüzünden çocukların cevaplarına-tepkilerine sınırlama getirilmektedir. Bu nedenle biz de çalışmamızda, çocukların duygu ve düşüncelerini yansıtacakları resim kartları kullanarak, anne-babanın çatışmalı ilişkisi karşısındaki tepkilerini serbestçe almayı hedefledik. Çocukların insan tabiatını anlayışları hakkındaki sınırlı bilgimiz doğrultusunda, çalışmamızda da olduğu gibi içerik analizi vasıtasıyla analiz edilen serbest cevap yöntemi daha tatmin edici olabilir. Sonuç olarak, çocukların diğerlerini anlamak ve tanımlamak için kullandıkları kavram ve kullandıkları

sözcüklerle ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Serbest tanımlama (free description) yoluyla elde edilen verinin zenginliği ve çeşitliliği, bu yöntemin, özellikle insan algısının gelişimsel psikolojisi konulu çalışmalarda faydalı bir araştırma yöntemi olduğunu göstermektedir. İnsan algısıyla ilgili çalışmalarda, insanlar hakkında hüküm verme ve onlara özellik atfetme gibi doğal süreçlerle olan ilgilerine bakmaksızın oluşturulan değerlendirme ölçekleri ve sıfat listeleri gibi uygun olmayan yöntemler kullanmak yerine “serbest tanımlama” yöntemi kullanmanın bir çok üstünlüğü vardır:

(1) Deneğin kendisi izlenimini dayandıracağı bilgiyi seçmek için çok fazla seçeneğe sahiptir ve uygun olduğunu düşündüğü şekilde cevap vermekte serbesttir, böylece nispeten doğal bir tarzda hareket etmektedir.

(2) Anksiyete, saldırganlık, ikiyezlülük, mahcubiyet, iletişim becerisi eksikliği,vb. gibi faktörler tanımı etkileyebilir, ancak bu tanımlama doğal bir ortamda cereyan ettiğinden daha az düzeyde olacaktır ve böylece bilişsel süreci daha açık bir şekilde ortaya koyacaktır.

(3) Deneği kendi istediği şekilde cevap vermede serbest bırakmak, deneycinin insan algısı hakkında sahip olduğu kendi varsayımlarının, yani kendi zımni kişilik teorilerinin, neden olabileceği tarafgirliğin etkilerini azaltır.

(4) Serbest bir şekilde yazılmış tanım, kişinin diğerlerini kategorize etmede her zaman kullandığı yöntem konusunda, yaygın bir şekilde kullanılan kategori türleri ve farklı evrenlerde (popülasyon) kullanım sıklıkları hakkında bilgi elde etmek için analiz edilebilir. Bu veri, sadece insan algısı konusunu aydınlattığı için değil, daha kontrollü deneysel çalışmalarda kullanılmak üzere psikometrik ölçeklerin geliştirilmesinde kullanılabileceği için de önemlidir.

(5) Serbest tanımlar, izlenimlerin, birincil etki, zımni kişilik teorisi, üst düzey (super ordinate) vasıflar ve nitelendiren kelimeler gibi faktörler tarafından etkilenme şekilleri

hakkında bilgi verebilir. İzlenimin bu psikolinguistik yönleri daha detaylı bir şekilde incelenebilir Livesly ve Bromly (1973).

Çocukların diğerlerini serbest tanımlayışını inceleyen bazı çalışmalar, aşağıda kısaca belirtildiği gibi değerli bilgiler sağlamıştır:

Livesly ve Bromly (1973), 8, 9, ve 11 yaşlarındaki çocuklardan tanıdıkları bir kadın, kız çocuk ve erkek çocuğunu tarif etmelerini istedikleri bir araştırma yapmışlardır. Kullandıkları betimleyici kategorilerde yaş ve cinsiyet farkları bulmuşlardır. Buna göre, küçük çocuklar, insanları fiziksel özellikleri ve spesifik alışkanlık ve hareketlerine göre tarif etme eğilimindeydiler, büyük çocuklar ise daha sıklıkla değişmez kişilik özelliklerine atıfta bulunmuşlardır. Kızlar, erkeklere göre daha fazla kişilik terimleri kullanma eğilimindedirler. Yine Livesly ve Bromly'nin (1973) bildirdiğine göre: Watts, 6.5-7 yaşlarındaki çocukların insanların kolayca gözlenebilen dış özelliklerle daha fazla ilgili olduklarını ve bunları tanımayı erken yaşta öğrendiklerini ve çocukların psikolojik kelime hazinelerinin, özellikle vasıf kelime hazinelerinin 7-8 yaşları civarında gelişmeye başladığını ve hızla arttığını göstermiştir.

Ayrıca, Livesly ve Bromly (1973)' ye göre, çocuğun bilişsel sistemi, yaşla birlikte büyük ölçüde değişmektedir; bunun muhtemel anlamı da, kavramlar arasındaki olasılık ilişkileri geliştikçe bilişsel sistemin daha da yapılanmış bir hal almasıdır; tanımlar yaşla gittikçe artan bir şekilde karmaşık hale gelmektedir. Ki bu da bilişsel sistemin gittikçe artan şekilde yapılandığını düşündürmektedir. Soyut kavramların artan kullanımı, artan hiyerarşik organizasyonun kanıtı olarak gösterilmektedir. Ayrıca kızlar erkeklere göre daha fazla kişilik kavramları, erkekler ise kızlara göre daha fazla rol kavramları kullanmaktadırlar.

Özetlenecek olursa, çocukların anne-babalarının çatışmalı ilişkisinden nasıl etkilendiklerini anlayabilmek için çocuğun çatışmayı nasıl algıladığını değerlendirmek ve böyle bir değerlendirme için, varolan yapılandırılmış değerlendirme ölçekleri yerine, resimli

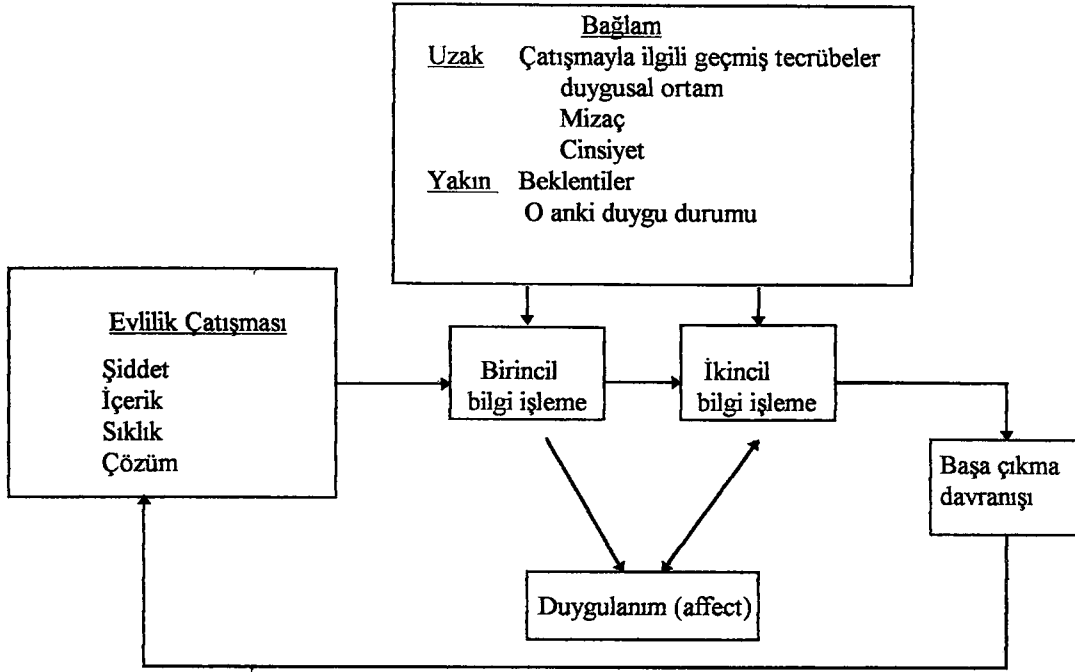
uyaranların kullanıldığı serbest tanımlama yöntemi kullanmakla işe başlanmalıdır. Çocukların evlilik çatışmasıyla ilgili algılarını inceleyen sistematik araştırmaların azlığı (Grych & Fincham, 1993; Emery & O'Leary, 1982) ve ülkemizde böyle bir çalışmanın hiç yapılmamış olması, konunun önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Anne-baba arasındaki çatışmaların çocuklar için stres oluşturan ve bir çok uyum problemlerinin gelişimine neden olan bir süreç olarak gözükmesine rağmen, her zaman çocuklar için zararlı olması gerekmez. Zira çatışma evliliğin doğal bir parçasıdır ve çiftin onu nasıl kullandığına bağlı olarak yapıcı veya yıkıcı olabilir. Bu nedenle anne-baba arasındaki çatışmalar, bazen çocuklar için yararlı bile olabilir. Örneğin, çocuk, çatışmalarını olumlu olarak çözdükleri takdirde birbirlerini seven insanların bile zaman zaman anlaşmazlıklar içerisine girebileceklerini, kırgınlıklarını ifade edebileceklerini ve buna rağmen beraberliklerini sürdürebileceklerini anlar. Ve böyle bir gözlem, çocuğun kendi çatışmalarını çözüm becerilerini geliştirmede bir vesile olabilir. Dolayısıyla, araştırmacılara düşen görev çocuklar için zararlı olan evlilik çatışmasının ve uyum problemlerine neden olabilen sürecin altında yatan şartları daha iyi anlayabilmektir. Bunu anlayabilmenin yolu, çocukların anne-babanın çatışmalı ilişkilerini nasıl algıladıklarını incelemektir. Stres ve başa çıkmayla ilgili çalışmalar (Grych & Fincham, 1990), çocukların evlilik çatışmasına nasıl tepki gösterdiklerini anlamada, şu iki değişkenin özellikle önemli olduğunu ortaya koymuştur: çatışmanın olduğu bağlam ve çocukların çatışmayı yorumlayışı. Ayrıca, bu değişkenlerin her biri, muhtemelen çocukların gelişim seviyeleri tarafından etkilenmektedir. Evlilik çatışmasının belirli bir bölümünün etkisi, kısmen, onun olduğu daha geniş bir bağlama bağlıdır. Çocuğun, evlilik çatışmasıyla ilgili önceki tecrübeleri gibi faktörler, çatışmanın stres şiddetini değiştirme ve böylece çatışma ve uyum problemleri arasındaki bağlantıyı idare etme işlevi görebilirler. Çatışma bölümlerinin algılanmasında bir zemin oluşturmaları ve bundan dolayı çocuğun çatışmayı anlamasını ve çatışmaya tepkisini etkileme olasılığı nedeniyle,

bağlamsal faktörler, potansiyel olarak önemlidir. Aynı zamanda, çocukların ebeveynler arası çatışmayı nasıl yorumladıkları, muhtemelen onların tepkilerini etkilemektedir. Nitekim Cummings ve Cummings 'in (1988) çalışmaları da bu fikri destekler mahiyettedir. Compas (1987) ve Kagan (1983) gibi çeşitli yazarların vurguladığı üzere, potansiyel olarak stresli olayların etkisini anlamak için en elverişli yol çocukların olayları yorumlamasını göz önüne almaktır. Çocukların mevcut bilişlerinin, bir çok bağlamdaki duygu ve davranışlarını etkilediği gösterilmiştir. Hem çatışmanın bağlamı hem de çocukların çatışmayı yorumlayışları muhtemelen gelişimsel olarak değişmektedir. Çocuklar olgunlaştıkça, stres dolu olayları anlamada ve başa çıkmada daha yetenekli hale gelir ve heyecanlarını ve davranışlarını düzenlemede daha ustalaşırlar. Aynı zamanda ebeveynler, çocukları büyüdükçe onlara farklı davranırlar ve muhtemelen, çocukların maruz kaldığı çatışma derecesi ve ebeveynlerin çocuklarının müdahale teşebbüslerine karşı tepkileri yaşa bağlı olarak değişmektedir. Hiç bir yaş grubunun ebeveynler arası çatışmanın etkilerine özellikle duyarlı olmadığının görülmesine rağmen, çocukların çatışmaya yönelik duygusal ve davranışsal tepkileri yaşa bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle, ebeveynler arasındaki çatışma ve çocuk uyumu arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için açıklayıcı modellere gerek vardır. Nitekim Grych ve Fincham (1990) böyle bir model sunmuşlardır.

I.3. ÇOCUKLARIN EVLİLİK ÇATIŞMASINI DEĞERLENDİRMELERİ

Grych ve Fincham (1990), çocukların, ebeveynler arası çatışmayı anlayış ve tepkilerini açıklayan bir bilişsel-bağlamsal çerçeve sunmuşlardır. Şekil 1.'de bir özeti sunulan bu çerçeve kısaca açıklanacaktır.

ŞEKİL 1. Çocukların evlilik çatışmasına tepkilerini anlamak için bir bilişsel-bağlamsal çerçeve (J. H. Grych ve F. D. Fincham'dan 1990)

Çatışma Olayının Özellikleri

Evlilik çatışmasının çeşitli boyutlarını göz önüne almak önemlidir. Sıklığı, şiddeti, içeriği ve özellikle çatışmanın çözümü, çocuklar için evlilik çatışmasının stres dolu olmasını etkileyebilir ve böylece çocuk problemleriyle ilişkili olabilir. Bunları daha ayrıntılı olarak şu şekilde açıklayabiliriz:

Sıklık: Ebeveynsel çatışmaya artan bir şekilde maruz kalma potansiyel olarak 2 zıt etkiye sahip olabilmektedir. Çocukların evlilik çatışmasına duyarsız hale gelmesi nedeniyle, daha az davranış problemlerine neden olabilir veya tersine, daha sık çatışma, çocuğu çatışmaya karşı duyarlı kılabilir ve uyum problemlerinin artmasına neden olabilir. Mevcut deliller, daha sık açık çatışmanın artan davranış problemleriyle bağlantılı olduğu şeklindeki, ikinci hipotezi desteklemektedir (Long ve ark., 1987; Porter & O'Leary, 1980; Wiersen ve

ark., 1988) Doğal olarak oluşan ebeveynlerin birbirlerine kızması ile ilgili bir çalışmada, evlilik çatışmasına daha sık maruz kalan çocukların, daha düşük frekanslı çatışma yaşayan çocuklara oranla, ebeveynsel çatışmalara daha yoğun olarak tepki verdiği görülmüştür. Bu sonuçlar, çocukların, boşanmaya yönelik uzun süreli uyumları konusundaki araştırmaların (Long ve ark.,1987), boşanma sonrası çatışmaların azalması dolayısıyla, çocuğun davranış problemlerinin de azaldığını gösteren sonuçlarıyla tutarlıdır.

Biz de çalışmamızda anne-babanın ne kadar sıklıkla çatışma yaşadığını saptayabilmek için, Anne-Baba Bilgi Formunda anne-babalara, “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?”, Çocuk Bilgi Formunda çocuklara, “Annen ve baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?”sorularını sorduk. Cevaplarını “Hiç”, “bazen”, “oldukça sık” ve “çok sık” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmelerini istedik.

Şiddet: Evlilik çatışmalarının, sakın bir tartışmadan, fiziksel şiddete kadar uzanan bir genişlikte farklı şiddetleri vardır. Düşük şiddette çatışmaya maruz kalmanın, sıklık olsa bile çocuk problemleri ile bağlantılı olmadığı ve evlilik çatışmasının, yalnızca düşmanlık veya fiziksel saldırganlık içerdiği zaman çocukları alt üst etmesi, muhtemeldir. Çatışma esnasında mevcut olan fiziksel saldırganlığın derecesini değerlendirmek, muhtemelen şiddeti saptamaya yarayan tek ölçüt olmaktadır. Evlilik çatışmasının şiddeti aynı zamanda, olumsuz duygu derecesi ve ebeveynler tarafından ifade edilen düşmanlık olarak da kavramsallaştırılabilir.

Çalışmamızda anne-babanın çatışma şiddetini belirlemek için, oluşturduğumuz resim kartlarından yararlandık. Zira resim kartlarımız sırasıyla hafif bir tartışmadan, daha

şiddetlenmiş kavgaya ve fiziksel şiddeti temsil eden dayağa kadar uzanmaktadır. Bir kartımız da kûskûnlûğû temsil etmektedir.

İçerik: Ebeveynlerin çatışma içeriğî de çocukların tepkilerini etkileyebilir. Diğer çalışmalar, çocukların çatışmaya olan tepkilerinde içeriğîn rolûnû göz önüne alan bazı kanıtlar sağlamaktadır. Çocukla ilgili çatışmanın, çocuk için daha üzüntü verici olabileceğî ve böylece davranış problemleri ile daha fazla bağlantılı olabileceğî yorumlanabilir. Grych ve Fincham'ın (1990) bildirdiğîne göre, bu fikri iki çalışma desteklemektedir: Block, Block ve Morrison, çocuk bakımı konusundaki ebeveyn anlaşmazlığının, 1-4 yıl sonra çocuklarda uyum problemlerini isabetli olarak önceden kestirdiğîni, ve çocuk bakımı üzerindeki çatışmayla ilgili değerlendirmelerin, çocuklardaki davranış problemleri dağılımı ile ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Bu çalışmaların, “çocukla ilgili çatışmalar, çocukların uyumlarıyla ilişkilidir” fikrini ileri sürmelerine rağmen, hiç biri çocuğın ebeveyn çatışmalarına maruz kalışını değerlendirmemişler veya bu çatışma tipiyle diğer çalışma konularını karşılaştırmamışlardır. Daha önemlisi, çocuk bakımıyla ilgili ebeveyn anlaşmazlığı, çocuk problemleriyle ilişkili olan tutarsız disipline yol açması nedeniyle, çocuklardaki davranış problemleriyle ilişkili olabilir.

Çözüm: Çatışmaların çözülüş biçimi, çocuklar üzerindeki etkilerini azaltabilir. Çatışmalarını başarılı bir şekilde çözüme kavuşturan ebeveynler, çocuklarına, sosyal yeterlilik ve başa çıkma becerilerinin artmasına yol açabilen, problem çözme ile ilgili olumlu modeller sağlarlar. Oysa verimsiz çatışma çözümleri, ailede devam eden gerginliği oluşturur ve daha sık çatışma durumlarına neden olur. Çok az araştırma, çocukların evlilik çatışmasına tepkileri konusundaki çatışma çözümû etkilerini incelemiştir.

Çatışmanın Bağlamı

Bağlam, çatışmanın fiziksel ortamını içererek, faktörlerin geniş bir yayılımını kapsayabilmekle birlikte, Grych ve Fincham, bağlamın psikolojik yönlerinin (örneğin, çocukların geçmiş çatışmalarla ilgili hatıraları gibi) çocukların evlilik çatışmasına tepkileri konusunda önemli etkileri olabileceğini ileri sürmektedirler. Şekil 1’de gösterildiği gibi, uzak ve yakın bağlamlar arasında bir ayırma gidilmiştir. Uzak bağlam, göreceli olarak, kalıcı veya yavaş değişen faktörleri göstermekte ve çocukların, ebeveynler arası daha önceki çatışma olayları ile ilgili hatıraları ve çocukların mizaçları gibi öğeleri içermektedir. Yakın bağlam, tersine, çocukların, çatışma olayıyla ilgili bilgi işlemelerinden (processing) önce doğrudan doğruya yaşadıkları duygu ve düşünceleri göstermektedir:

Uzak Bağlam

Birçok uzak bağlam faktörleri, çocukların evlilik çatışmasına yönelik tepkilerini etkileyebilir. Grych ve Fincham, çocukların çatışmayla ilgili geçmiş tecrübelerinin, ailenin duygusal ortamının, mizaç ve cinsiyetin, çocukların bilgi işlemelerini ve davranışlarını etkilediğini ileri sürmektedirler. Bu etkenleri şu şekilde açıklayabiliriz:

a-) Çatışmayla ilgili önceki tecrübeler:

Ebeveynler arası çatışmayla ilgili geçmiş tecrübelerin, çocukların çatışmaya yönelik duyarlılıklarını etkilediği ve çatışma olayının seyriyle ilgili beklentiler yarattığı varsayılmaktadır. Evlilik çatışmasıyla ilgili tecrübeler, çocukların gelecekteki çatışma olayları hakkındaki beklentilerini etkilemektedir, bununla birlikte diğer çatışma tipleri de çocukları etkileyebilir. Özellikle, ebeveynler-çocuk ve kardeşleri arasındaki önceki çatışmalar da çocuğun evlilik çatışmasıyla ilgili bilgi işlemi (processing) etkileyebilir.

Çalışmamızda, çocukların çatışmayla ilgili önceki tecrübelerini saptayabilmek için aile işlevlerine göre sağlıklı ve sağlıksız ayırımına gidilmiştir. Ayrıca gelişimsel farkları görebilmek için üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır. Nitekim çocukların çatışmayla ilgili önceki tecrübelerinin etkisi çocukların hafızalarına bağlıdır; bu nedenle, geçmiş çatışma hatıraları, çocukların hafıza kapasiteleri yaşa bağlı olarak arttığı için çocuklar üzerinde giderek daha fazla etkili olacaktır.

Önceki çatışmaların sık, yoğun ve fakir çözümlü olduğu ve içeriği çocukla veya evlilikle ilgili olduğu ölçüde, çatışmalar gelecekte tekrarlandığı zaman, çocuklar muhtemelen benzer sarsıcı ortamları bekleyecektir. Ayrıca, ebeveynlerin geçmiş çatışmalarla ilgili açıklamaları doğacak etkiler bakımından önemli olabilir. Ebeveynler arası çatışma, muhtemelen, çocuklar için kafa karıştırıcıdır; özellikle de, bir kişinin, bir diğeri için hem olumlu hem de olumsuz duygulara sahip olabileceğini anlayamayan küçük çocuklar için. Çünkü küçük çocuklar, ebeveynler arasındaki kızgınlıktan ve evliliğin sona ermesinden kendilerini sorumlu tutma eğilimi gösterirler, bu bakımdan ebeveynlerin çatışma için açıklamaları, çocukların bu stres dolu olayları anlamasında önemli bir rol oynayabilir

b-) Algılanan Duygusal Ortam:

Algılanan duygusal ortam, çocuğun aile ilişkileri ile ilgili algısını gösterir (çocuğun algısının, ailede yaşadığı gerçeğe uyumlu olması gerekmez). Grych ve Fincham' ın (1990) naklettiğine göre, Garnezy, sıcak ve destekleyici bir aile çevresinin, çocuklar için strese karşı koruyucu bir faktör olduğunu ileri sürmüştür; dolayısıyla, böyle bir ailede oluşan çatışmanın muhtemelen, iletişimi olmayan ve duygusal olarak uzak olan ailelerdeki çatışmaya nazaran daha az sarsıcı olarak yaşanacağı umulabilir. Çocuklar, sıcak ve

birbirlerine bağılı olarak algıladıkları bir ailede daha çok güven ve çatışma olduğunda da daha az tehdit hissedebilirler.

Ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, çocukların ailelerinin duygusal ortamı ile ilgili algılarının önemli bir unsurudur. İyi ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuk için güvenlik oluşturur ve evlilik çatışmasını içeren stres yaratıcılarına karşı bir tampon vazifesi görür, nitekim Böylece, ebeveyn-çocuk ilişkisinin özelliğı, çocukların uyumu konusunda doğrudan bir etki yaratmakta, aynı zamanda, belirli çatışma olaylarının stresliliğini hafifleterek, çocukların evlilik çatışmasıyla başa çıkmaları konusunda da dolaylı bir etki oluşturmaktadır.

c-) Mizaç:

Çocukların strese reaksiyonları konusunda mizacın etkilerine mahsus doğrudan kanıtların çok az olmasına rağmen, çocukların mizaçları, evlilik çatışması ve çocukların uyumu arasındaki ilişkiyi üç şekilde etkileyebilmektedir. Birincisi, bazı çocuklar, tüm stres yaratıcılarına karşı daha tepkiseldir ve böylece, çatışma olaylarına daha fazla duyarlılık; ve belki de daha yoğun duygusal reaksiyonlar gösterebilirler. İkincisi, mizaç aynı zamanda çocukların davranışsal tepkilerini etkileyebilir. Örneğin, saldırgan davranma eğilimi olan çocuklar, stres tecrübesi yaşadıkları zaman, muhtemelen daha fazla saldırgan davranışlar içinde olabilir. Son olarak çocukların mizaçları, ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişimini etkiler ve böylece ebeveyn-çocuk çatışması ve ailenin duygusal ortamı üzerinde bir etkiye sahip olabilir.

d-) Cinsiyet:

Farklı toplumsallaşma tecrübelerinin, kız ve erkek çocuklarda, çatışmaya karşı farklı duygusal ve davranışsal tepkilere yol açabileceğı tezi makul gözükmemektedir. Erkek çocuklar, muhtemelen, kız çocuklarına kıyasla daha az sıkıntı ve ağlama ve daha çok saldırgan

davranışlar gösterebilirler. Saldırganlık, kız çocuklarında daha az kabul edildiği için, onlar stresli ortamlarla başa çıkabilmek için başka yaklaşımlar geliştirebilirler. Nitekim Bandura da (Miller, P.H. 1983), kişinin öğrenme ile icraat arasındaki farkı ayırt etmesi gerektiğini vurgulayarak, kız ve erkek çocukların saldırganlığı aynı şekilde öğrendiklerini, zira bu davranışları yapması istendiğinde veya bu davranışları yaptığı için ödüllendirildiğinde, kızların da erkekler kadar saldırgan davranışları gösterebildiklerini ortaya koymaktadır. Bandura'ya göre, kız çocukları, erkek çocuklarına nazaran daha katı ketlemeleri (inhibition) olması nedeniyle çok fazla saldırgan davranışlar göstermezler. Grych ve Fincham, evlilik çatışmasının, hem erkek hem de kız çocuklarında uyum problemleriyle ilişkili olduğunu bildirmiştir. Fakat ebeveynler arası çatışmaya yönelik çocukların davranışsal tepkilerini inceleyen çalışmalarda, cinsiyet farklılıkları bulunmamıştır.

Yakın Bağlam

Uzak bağlamın tersine, yakın bağlam çocuğun ebeveynsel davranış ile ilgili bilgi işleminden (processing) önce, doğrudan doğruya çocuk tarafından yaşanan geçici düşünce ve duygulardan ibaret olması nedeniyle, çatışma izahlarının bir bölümü olarak hızla değişebilir. Bilgi işlemede özellikle önemli olan iki yakın faktör ileri sürülmüştür: çatışmanın seyriyle ilgili beklentiler ve çocuğun o anki duygu durumu.

a-) Çatışmanın seyriyle ilgili beklentiler:

Beklentilerin, hem çatışmalarla ilgili geçmiş tecrübelerin, hem de o anki ortamın bir fonksiyonu olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin, eğer bir çocuk, annesi işten eve geldiğinde, kapıyı çarparak kapattığını duyarsa, çocuk annesinin kızgın olduğu sonucuna varabilir ve yakında bir çatışmaya katılacağını tahmin edebilir. Eğer önceki evlilik çatışması düşmanca ve fakir çözümlü olmuşsa, çocuk bunu yeniden hatırlayabilir ve yoğun ve süregelen bir

anlaşmazlık bekleyebilir. Bu nedenle, bir çatışma olduğu zaman az şiddette çatışma uman bir çocuktan daha fazla olumsuz tecrübe yaşamaya hazır hale gelebilir. Tersine, eğer ortamsal faktörler veya çocuğun çatışmayla ilgili tecrübeleri, onların, ebeveyn çatışmasının küçük olduğu inancına yol açarsa, çocuk çatışma süreci esnasında düşük seviyede bir sıkıntı yaşayabilir.

b-) O andaki duygu durumu

Çocuğun duygu durumu, aynı zamanda onların evlilik çatışması ile ilgili bilgiyi işlemelerini de etkileyebilir. Ebeveynler arasında çatışma olduğu zaman, eğer çocuk üzüntü veya kızgınlık hali içindeyse, ebeveynler arası karşılıklı etkileşimin olumsuz yönleriyle daha fazla ilgilenecek ve bunları daha fazla hatırlayacaktır. İlave olarak, olumsuz duygu durumu, önceki nahoş olayları yeniden hatırlamayı kolaylaştırabilir. Bununla birlikte, eğer çatışma çok yoğunsa veya uzun sürerse, çocuğun o andaki duygu durumunun etkisi, önemsemeye değmeyebilir.

Evlilik çatışmasının özellikleriyle olduğu gibi, bu bağlamsal faktörler bir aradadırlar ve bu nedenle, herhangi bir faktörün etkisi, diğerleriyle ilişki içerisinde göz önüne alınmalıdır.

ÇOCUKLARIN ÇATIŞMAYLA İLGİLİ BİLGİ İŞLEME SÜRECİ

Grych ve Fincham'a göre, ebeveynler arası çatışma, çocuklar açısından şu üç soruyla gözden geçirilebilir: "Ne oluyor?", "Niçin oluyor?" , "Bununla ilgili ben ne yapabilirim?". Çocukların bu sorulara yanıtları, iki bilgi işleme basamağından doğru ortaya çıkmaktadır: Birincil ve İkincil Bilgi işleme. Bir çok yazarın, çocukların stres dolu olayları algılarını göz önüne almanın önemini bildirmiş olmalarına rağmen, bu tür olaylarla ilgili çocukların bilgi işlemelerini çok az araştırma gerçekten incelemiştir (Grych & Fincham, 1990).

Birincil Bilgi işleme

Birincil bilgi işlemede çocuk, çatışmaya kulak verir ve olumsuzluk, tehdit ve kendisiyle ilgili olan bilgiyi alır. Çocuğun çatışmayı algısı böylece, olayların, “tehdit edici” veya “tehlikeli değil”, şeklindeki duygusal değerlendirmesine yol açar. Evlilik çatışması, özellikle yoğunsa, çocukların çatışmaya dahil olacakları, evlilik çatışmasının ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bozulmaya yol açabileceği, veya çatışmanın evliliğin bitimine yol açabileceği kaygılarını içeren, çocuklarda bir dizi korkuyu oluşturabilir.

Biz de çalışmamızda çocukların anne-baba çatışması karşısında yaşadıkları duygu ve düşüncelerini saptayabilmek için her bir resim kartı için “Sence anne-baba bu durumdayken çocuk neler düşünüyor?” ve “Sence anne-baba bu durumdayken çocuk neler hissediyor?” sorularını sorduk.

Muhtemelen birincil bilgi işlemin bir işlevi olarak oluşan duygusal tepkilerde bireysel farklılıklar vardır. Bir çok çocuğun, çatışmaya maruz kaldıkları zaman, sıkıntı belirtileri göstermesine rağmen, ifade edilen olumsuz duyguların yoğunluğunda oldukça çeşitlilik vardır. Bu, mizaçsal ya da yaşantısal faktörlerden kaynaklanabilir. Bazı çocukların, genelde, geniş bir uyaran çeşidine karşı sıkıntı belirtileri göstererek, çevreye karşı daha duyarlı oldukları gözükür ve daha sık çatışmaya maruz kalmış olan çocuklar, çatışma olduğu zaman, daha tepkisel olurlar

Çocukların birincil bilgi işlemi, onların gelişimsel seviyeleri tarafından etkilenebilir. Küçük çocukların, açık ebeveynler arası çatışma gibi sarsıcı bir olay tarafından tehdit edildiğini hissedebilmesine rağmen, çocuklar giderek büyüdükleri için, çatışmanın en ince yönlerini ayırt etmede daha yetenekli hale gelir ve evlilik anlaşmazlığı tarafından ortaya konan belirli tehditlerin daha fazla farkına varır hale gelir. İkincil süreçlerin göreceli olarak

daha gelişmiş (sofistike) bir bilişsel kapasite gerektirmesi nedeniyle, çok küçük çocukların tepkileri yalnızca birincil bilgi işlemeyi yansıtabilir.

Eğer çatışma, olumsuz olarak değerlendirilmez veya önemi göz önüne alınmazsa, dikkat, çatışmadan başka bir yöne kayabilir ve çocuğun etkilenmesini engelleyebilir. Eğer çatışma, olumsuz, önemli veya kendisiyle ilgili olarak algılanırsa, ikincil bilgi işleme çoğunlukla oluşacaktır. Örneğin, ikincil bilgi işleme için bilişsel kapasitesi tam gelişmemiş olan, çok küçük çocuklar, birincil bilgi işleme tarafından yönetilecektir. İlaveten, birincil bilgi işlemeden doğru sonuçlanan canlanma, daha sonraki bilgi işleme ile dışarıda bırakılabilir veya kesintiye uğratılabilir.

İkincil Bilgi İşleme

İkincil bilgi işlemede daha fazla bilgi, çatışmayı anlamak ve onunla başa çıkmak için bir çaba harcanarak, durumdan çıkartılır. Bu basamak süresince çocukların, çatışmanın oluşma nedenini (nedensel yüklemeler), ondan kimin sorumlu olduğunu (sorumluluk yüklemesi) ve onların çatışmayla başarılı bir şekilde başa çıkmak için yeterli beceriye sahip olup olmadıklarını (yeterlilik beklentisi) keşfetmeye çalışacağı ileri sürülmektedir. İkincil bilgi işleme, birincil bilgi işleme süresince canlandırılan duygular tarafından etkilenmektedir ve çocuğun başlangıçtaki duygusal tepkilerini hafifletirme hizmeti görür.

a-) Nedensel Yüklemeler

Herzberger & Tennen'in de (1986) belirttiği gibi, çocuğun nedensel yüklemeleri, boşanmayla ve ebeveynlerin zarar verici muameleleriyle başa çıkmalarında önemlidir. Ayrıca, çocukların akranlarıyla ilişkilerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Nedensel yüklemeler, uyum sağlayıcı bir işlevde bulunurlar. Stres dolu bir olayı analiz etmek, çocuklara stres yaratıcıları ile başa çıkmada yardımcı olacaktır. Biz de çalışmamızda

çocuklara her bir resim kartı için “Sence anne-baba neden bu durumda?”, sorusunu sorarak çocukların nedensel yüklemelerini belirlemeye çalıştık.

Çocukların evlilik çatışmasının nedenine yönelik yüklemeleri, muhtemelen gelişimsel olarak değişmektedir. Küçük çocukların değişmez veya genel yüklemeler yapabilmesine rağmen, çeşitli çalışmalar, geleceğe dair imalara sahip olan bu tür yüklemeleri anlayamadıklarını ileri sürmektedir. Böylece, eğer küçük çocuklar, çatışmayla ilgili yakın nedeni doğrudan doğruya olarak gözlemezlerse, muhtemelen çatışmanın neden oluştuğunu anlamakta zorlanacaklardır; özellikle, eğer neden geçmiş olayları ve şahsiyet özelliklerini kapsıyorsa. Sonuç olarak, onlar, bazı daha yakın olayların, muhtemelen onların kendi davranışlarının, çatışmaya neden olduğu sonucuna varabilirler. Daha büyük çocuklar, bu nedenle, muhtemelen, evlilik çatışmasına neden olan değişen faktörleri daha fazla anlarlar ve okul öncesi çocuklara göre daha uygun nedensel yüklemeler yaparlar (Miller & Aloise, 1989; Shantz, 1983).

Çocukların, diğerlerinin perspektifini kavrama yeteneğinin gelişmesi, onların evlilik çatışmasına dair yüklemelerini etkileyebilir. Benmerkezci düşünce seviyesindeki çocuklar, çatışmanın, kendileri ile çok az ilgili olabildiğini anlayamazlar, ve her nasılsa çatışmaya neden olduklarını farz edebilirler. Çocukların boşanmayla ilgili muhakemeleri konusundaki araştırmalar, aynı zamanda, çocukların kendileri dışındaki nedensel faktörlerin farkına varmalarında yaşa bağlı olarak bir artış olduğunu göstermektedir.

b-) Sorumluluk ve Suçlama Yüklemeleri

Çatışma nedenini teşhis ettiklerinde çocuklar, aynı zamanda, nedensel faillerin sorumlu olup olmadıklarına ve çatışmadan dolayı suçlanmalarının gerekip gerekmediğini göre değerlendirme yapabilirler. Bir kez, bir olayın nedeni tespit edildi mi ve sorumluluk

konusu üstünde odaklanıldı mı, sorumluluk yüklemeleri meydana gelir. Sorumluluk ve suçlama yüklemeleri, niyet ve motivasyon gibi bazı kriterlere dayanır. Örneğin, bir kız çocuğu, ebeveyn çatışmasına müdahale ettiğinde ve ona kızgın bir şekilde odayı terk etmesi söylendiğinde, çocuk üzerindeki etkisi, kızgınlığın kasıtlı olarak veya istemeden onu hedef aldığına inanıp inanmamasına bağlı olarak değişebilir.

Suçlama ile ilgili değerlendirmelerin, belirli duygulara sebep olduğu ileri sürülmektedir. Çatışma için kendilerini suçlayan çocuklar, aynı zamanda öz-saygılarını da etkileyebilen, suçluluk veya mahcubiyet hissedebilirler. Eğer çatışma için ebeveyn suçlanırsa, kızgınlık ortaya çıkabilir. Ebeveynlere karşı kızgınlık hissetmek, kızgınlık çocuğun ebeveynine yönelik sahip olduğu olumlu duygularla çelişeceğinden dolayı, çocuk için, problemler yaratabilir. Bir kişinin, bir başka kişi hakkında, hem olumlu hem de olumsuz duygular hissedebileceğini henüz anlamayan çocukların, bu tür çatışmalı duyguları yaşama konusunda kafaları karışabilir veya suçluluk hissedebilirler.

c-) Yeterlilik Beklentileri.

Çocukların ebeveynler arası çatışmaya karşı tepkileri, aynı zamanda, çatışmayla başa çıkma yetenekleriyle ilgili inançları tarafından etkilenebilir (Compas, 1987). Grych ve Fincham, çocuğun çatışmanın seyriyle ilgili beklentilerini, onun yeterlilik beklentilerinden ayırt etmektedirler. Bir çocuğun, bir çatışmanın, ılımlı veya mutlu bir sonla çözülmesine karşı veya mutsuz bir sonla çözülmesine inanıp inanmaması, çocuğun, çatışmayla başa çıkıp çıkamamasıyla ilgili inançlarına göre anlaşılır. Çatışmayla ilgili beklentilerden farklı olan yeterlilik inançlarının, çocukların duygu ve davranışlarıyla doğrudan doğruya bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Sosyal Öğrenme Teorisinde de belirtildiği gibi (Hoffman, L. et al., 1988), eğer yeterlilik beklentileri yüksekse, çocuklar, muhtemelen ümit verici duygular

hissediyorlar ve etkili başa çıkma davranışlarıyla meşgul oluyorlar. Diğer yandan, yeterlilik beklentileri düşükse, ümitsizlik ve çaresizlik ortaya çıkabiliyor ve başa çıkma çabaları azalabiliyor.

Yeterlilik beklentilerinin, çocukların yüklemeleri, geçmişteki başa çıkma çabaları ve onların duygusal durumları tarafından etkilendiğı ileri sürölmüştür (Bandura, A., 1982; Hoffman, L. et al., 1988.) Örneğın, çatışma faktörlerini dış faktörlere yüklemek, nedenin, çocuğın kontrolü dışında olduğı inancını yansıtmaması nedeniyle, daha düşük yeterlilik beklentisine yol açabilir. Eğer çocuklar, evlilik çatışmasının sebep olduğı sıkıntıyı azaltmada ya çatışmayı durdurarak ya da duygusal tepkisini idare ederek başarılı olmuşsa, çatışmayla başa çıkabileceklerine inançları muhtemelen daha fazla olabilir. Araştırmaların, daha fazla başa çıkma stratejileri yaratabilen çocukların, sosyal olarak daha yeterli olduklarını ileri sürmelerine rağmen, tutarlı etkisi olan tek bir yaklaşıma (strategy) sahip olan çocuklar, çatışmayla başa çıkma yetenekleri konusunda, olumlu beklentilere sahip olabilirler.

Ebeveynsel çatışmayla başa çıkma yeteneğinin algılanmasına bağı olan yeterlilik beklentileri, aynı zamanda yaşla da ilişkilidir. Çocuklar büyüdükçe, ebeveynsel çatışma olaylarını etkilemek için yeteneklerini daha gerçekçi değerlendirebilirler. Aynı zamanda çocuklar, ebeveynsel çatışmayla başarılı olarak başa çıkmaya dair daha iyimser beklentilere neden olabilen, daha gelişmiş problem çözme becerileri geliştirirler. Ayrıca, artan bilişsel olgunluk, başa çıkma repertuarlarının daha üstün hale gelmesine imkan verecektir. Bununla birlikte, çocukların yeterlilik beklentileri, onların bilişsel gelişim seviyelerinden ziyade, evlilik çatışmasıyla ilgili geçmiş tecrübeleri tarafından güçlü bir şekilde etkilenebilir. Önceki müdahale teşebbüsleri, çocukların, ebeveynsel çatışmanın seyrini değıştirme yeteneklerinde çok ya da daha az iyimserliğe neden olabilir.

Duygulanım (affect)

Grych ve Fincham'ın sunduğu çerçevede duygulanım, çatışmanın anlamını değerlendirmeye ve sonuç olarak ortaya çıkan davranışı yönlendirmeye ilişkilidir. Evlilik çatışmasını gözlemek, çocuklarda farklı derecelerde olumsuz duygular oluşturabilir. Biz de çalışmamızda çocuklara her bir resim kartı için yönelttiğimiz “bu durumda çocuk neler hissediyor?” sorusu ile, çeşitli şiddetteki anne-baba çatışması karşısındaki duygularını belirlemeyi amaçladık.

Grych ve Fincham'ın bildirdiğine göre, Masters ve arkadaşları duyusun, gelecekteki olaylar, yüklemeler, ve başa çıkma stratejilerinin oluşumuna dair, çocukların beklentilerini etkilediğini göstermişlerdir. Ayrıca, bazı çocuklar, duygusal tepkileri yüzünden bunalabilirler ve ikincil bilgi işleme ile ilgilenemezler; böyle durumlarda duygulanımları (affect), ağlama gibi, doğrudan doğruya duygunun davranışsal ifadesine yol açabilir.

Çocukların çatışmayla ilgili bilgi işlemeleri, aynı zamanda, çocukların yaşadığı, belirli bir duyguyu etkileyebilir. Grych ve Fincham, evlilik çatışmasını sadece gözlemenin, olumsuz duyguları oluşturmaya rağmen, çocuk tarafından yapılan yükleme tiplerinin aynı zamanda onların duygusal tepkilerini şekillendirebileceğini söylemektedirler. Örneğin, eğer bir erkek çocuğu, çatışma olduğunda ve babasını neden olarak algıladığında, alt üst olursa, babasına karşı kızgınlık hissedebilir.

Başa Çıkma Davranışı

Çocukların başa çıkma davranışı, çeşitli biçimler alabilir. Grych ve Fincham (1990), Folkman ve Lazarus'un başa çıkma tepkilerini 2 genel sınıfa ayırdığını söylemektedirler: Problem odaklı ve duygu odaklı stratejiler. Stratejilerin her iki tipi, eğer başarılı ise, stresli olayların neden olduğu duygusal uyarılmayı azaltmaya hizmet eder.

Problem odaklı stratejiler, çocukların ebeveynsel çatışmaya müdahale etme teşebbüsleri gibi, stresli bir olayı doğrudan doğruya değiştirme teşebbüsleridir. Eğer çocuk, bunda başarılı olamayacağını anlarsa, ebeveynsel çatışmaya yönelik duygusal tepkilerini değiştirmeye çalışabilir. Çalışmamızda çocukların başa çıkma tepkilerini saptayabilmek için “Böyle bir durumda sen ne yapardın?” sorusunu sorduk.

Çocukların davranışsal tepkileri, sıklıkla, çatışma olaylarının seyrini değiştirebilir. Müdahale veya ebeveynlerin dikkatini başka tarafa çekme teşebbüsleri, çatışmanın kuvvetini azaltmayla sonuçlanabilir. Davranışın sonucu ne olursa olsun, evlilik çatışması ile bağlantılı olan stresi azaltmada onun etkisi, muhtemelen gelecekteki çatışma olaylarıyla başa çıkma yeteneklerine dair çocukların beklentilerini etkiler. Örneğin, bir çocuk, ailedeki ilgi odağını evlilik problemlerinden kendi davranışına (günah keçisi olarak bilinen bir süreç) kaydırmak suretiyle, ebeveynlerini, anlaşmazlıklarından başka bir yöne çekebilir.

Daha gelişmiş bilişsel başa çıkma stratejileriyle meşgul olma kapasitesine sahip olmayan çocuklar, bunun yerine ortamdan kaçmaya teşebbüs etme gibi, gelişmemiş stratejilere güvenebilirler. Bununla birlikte, kaçmak için çabaları oldukça sınırlanmış olabilir.

Baş çıkma stratejilerinin ebeveynler arası çatışmayla oluşan duygusal alt üst oluşu azaltmada başarılı olduğu oranda, muhtemelen onlar tekrarlanacaktır; fakat evlilik çatışmasını kesmede başarılı olan stratejiler, Emery’nin de (1989) belirttiği gibi, eğer çocuğun çatışmada yorgun düşmesine ya da aile problemlerinin odağı haline gelmesine neden olurlarsa uyumsuz olabilirler.

I.4. ANNE-BABA ÇATIŞMALARINA ÇOCUKLARIN TEPKİLERİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Evlilik problemlerinin çocuklardaki çeşitli problemlerle ilişkili olması nedeniyle, bu konuda bir çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Özellikle Grych ve Fincham'ın (1990) dikkati çektiği gibi, bu araştırmaların daha iyi incelenmesi gerekmektedir. Zira, evlilik anlaşmazlığı ve boşanmayı inceleyen araştırmalarda, hem kullanılan yapılandırılmış ölçeklerin çocukların cevaplarını kısıtlaması hem de çoğu kez çocukla ilgili bilgilerin anne-baba ya da öğretmenlerden alınması yeterli bilgiye ulaşmayı engellemiştir. Yine, evlilik çatışması ve çocuk problemleri arasındaki ilişkiye sebebiyet verebilecek süreçlere çok az dikkat çekilmiştir ve spesifik nedensel hipotezler nadiren test edilmiştir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda, çocukların anne-baba çatışmasından nasıl etkilendiklerine dair bir çok bilgi sunulmuştur. Söz konusu araştırmalardan elde edilen bilgiler aşağıda özetlenmiştir:

Cummings ve arkadaşları (1984), çocukların evdeki öfkeye reaksiyonlarını inceleyerek, ebeveynler arası çatışmanın etkilerine duyarlılığın her yaş için eşit olduğunu, bununla birlikte, çocukların çatışmaya yönelik duygusal ve davranışsal tepkilerinin yaşa bağlı olarak değiştiğini bildirmişlerdir. Çocuklar, okul çağı dönemindeyken (6-7 yaş çocuklarının) öfke ortamlarına açıkça duygusal biçimde tepki verme olasılıkları azalmakta, sıklıkla bir hakem gibi davranarak, çatışmayı düzeltme hedefine yönelik müdahalelerde bulunmaktadır. Yeni yürüyen çocukların ise öfkeye gösterdikleri en belirgin duygusal tepkilerin ağlama, gülme, heyecan ve öfkeli bağırma olduğunu bulmuşlardır.

Cummings & Cummings (1988), yetişkinler arasındaki kızgınlığa şahit olan çocukların, sıkıntı ve korku duygusu bildirdiklerini bulmuşlardır. Bu bulguyu, çatışma olduğu zaman çocukların kendilerine veya diğerlerine potansiyel zararı algıladıkları

şeklinde açıklamışlardır. Cummings ve arkadaşları (1989), çocukların diğer kişiler arasındaki kızgınlığa karşı doğrudan doğruya tepkilerini inceleyen çalışmalarında yetişkinler arasındaki fiziksel saldırganlığı içeren karşılıklı kızgınlık gösterileri ile ilgili video-teypleri izleyen çocukların, sadece sözel kızgınlık gösteren teypleri izledikleri zamana göre daha fazla rahatsızlık ifade ettiklerini bildirmişlerdir. Aynı zamanda, ebeveynleri arasında fiziksel çatışma öyküsü bildiren çocuklar bu gibi sahnelerle karşı daha fazla rahatsızlık göstermiştir. Bu sonucu, fiziksel çatışmayı içeren çatışmanın, çocuklar için daha fazla sarsıcı olduğu ve çatışmanın daha az şiddetli biçimlerine kıyasla, davranış problemleriyle daha fazla bağlantılı olabileceği şeklinde açıklamışlardır. Aynı araştırmacılar, daha büyük çocukların boşanma olasılığını daha fazla düşündüklerini ve çatışmanın nasıl çözümlendiğine daha fazla duyarlı gözüktüklerini bildirmişlerdir. Ayrıca, 6-9 yaşındaki çocukların, yetişkinler arasındaki kızgınlık etkileşimlerinin, çatışma net bir çözüme ulaştığı zaman, çatışmanın çözümsüzlüğe bırakıldığı zamana göre, daha az olumsuz duygu bildirdiklerini ve çocukların yetişkinlerin çatışmalarına karşı hissettikleri öfke ya da stres duygularının çözülmeyi gördükten sonra önemli ölçüde azaldığını bulmuşlardır.

Cummings (1994), öfkeye spesifik reaksiyonların yaşla birlikte değiştiğini bulmuştur. Okul öncesi çağda, rahatlatma ya da dikkat çekme yerine, aktif arabulucu olarak ebeveyn kavgalarına karışma eğilimi artmaktadır ve bu eğilim ergenlikte daha da artmaktadır. Ayrıca, düşmanca reaksiyonların yaşla birlikte değişebildiğini, ergenlikte kızların yetişkinler arası çatışmaya erkek çocuklardan daha fazla öfkelenediklerini bildirmiştir. Cummings'in (1994) bildirdiğine göre, Ghodsian, Zajicek & Wolkind ebeveyn depresyonu, evlilik çatışması ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkilerin 14, 27 ve 42 aylık değerlendirme periyodları boyunca daha güçlü hale geldiğini rapor etmektedirler. Bu sonucu, çocukların büyüdükçe daha incinebilir hale geldikleri şeklinde açıklamışlardır.

Grych & Fincham (1993), ebeveynlerin çatışmalarında çocuğun suçunun olmadığına dair açıklamalarının, çocukların korku duygularını ve ebeveynler arası çatışmalardaki sorumluluk duygularını azalttığını bildirmişlerdir. Bunun aksine, ebeveynlerin çocuğun çatışma nedeni olduğuna dair açıklamaları çocukların utanç ve stres duygularını arttırmaktadır.

Miller & Aloise (1989), nedensel yüklemelerin gelişimi konusundaki araştırmalarında, sorumluluk ve suçlama yüklemelerinin yaşla değiştiğini göstermişlerdir, okul öncesi çocukların olaylarla ilgili nedensel sonuçlar çıkarttığını, fakat onların nedensel muhakemelerinin sınırlı olduğunu bildirmişlerdir. Okul öncesi çocuklar, gözledikleri tüm davranışları kendi niyet algılarına göre değerlendirerek, niyetliliğe aşırı yükleme yapma eğilimi gösterirler.

Shantz (1983), çocukların büyüdükçe, nedensel sonuç çıkarmalarının daha gelişmiş olduğunu ve niyetlere, düşüncelere ve kişilik özelliklerine gittikçe daha fazla müracaat ettiklerini söylemektedir.

Covell ve Abramovitch (1987), 5-6 yaşındaki çocukların, kendilerinin ebeveynsel kızgınlığın tek nedeni olduklarına inandıklarını bulmuştur, fakat 7-9 yaşındaki çocuklar, kızgınlığa neden olabilen, diğer aile üyeleri ve aile dışı olaylar gibi, kendilerinden başka faktörleri tanımlamaya muktedirler.

Emery (1989), çatışmaya müdahalede, çocukların başarılı teşebbüslerinin, eğer aile sistemi için işlevsel iseler, çocuklar için uyumsuz olabilmesine rağmen, muhtemelen sürdürüldüğünü bildirmiştir.

Emery & O'Leary (1982), erkek ve kız çocuklarının evlilik çatışmasına eşit bir şekilde maruz kaldıkları ve yine eşit bir şekilde bunun farkında olduklarını, bununla birlikte

çatışmanın kızlardan ziyade erkek çocuklarında davranış problemleriyle daha yakinen ilgili olduğunu bildirmişlerdir.

Emery & O'Leary (1984) açıkça cereyan eden evlilik çatışmalarının, evlilik tatminsizliğine göre çocuk problemleriyle daha yakinen bağlantılı olduğunu bildirmişlerdir. Porter & O'Leary (1980)'de aynı sonucu destekler bulgular sunmuşlardır.

Hetherington (1979), farklı yaşlardaki çocukların, ebeveynler arası çatışmaların farkında olma ve bununla başa çıkma yeteneğinde farklılık gösterdiklerini ileri sürmüştür, fakat muhtemelen, hiç bir yaş grubu, diğerinden daha fazla etkilenmemiştir. Küçük çocukların, çatışmayla başa çıkma yeteneğinin daha az olmasına rağmen, onlar muhtemelen, çatışmanın etkilerinin daha az farkındadırlar, oysa büyük çocuklar başa çıkma tepkileriyle ilgili daha geniş bir repertuara sahiptirler. Aynı zamanda, büyük çocuklar çatışmanın nedenleri ve sonuçlarının daha fazla farkındadırlar

Rutter (1979), İyi ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, çocuk için güvenlik oluşturduğunu ve evlilik çatışmasını içeren stres yaratıcılarına karşı bir tampon vazifesi gördüğünü ileri sürmüştür. Ayrıca, bir stresin başka bir stresin neden olduğu tahribatı güçlendirmesi nedeniyle, stresin çeşitliliğinin de çocuğun etkilenimi üzerindeki rolünden bahsetmiştir. Risk faktörlerinden hiç biri, tek başına bulunduklarında, çocuklardaki olumsuz davranışları ortaya çıkarmamışlardır. Rutter, ayrıca erkeklerin, her türlü stres karşısında daha incinebilir olduklarını, buna bağlı olarak aile uyumsuzluğunda erkek çocuklarının, kızlara göre daha fazla davranış problemleri gösterdiklerini bildirmiştir. Bunlara ilave olarak, çocuğun mizacının da önemli olduğunu vurgulamıştır. Olumsuz mizaç özelliklerine sahip olan çocukların anne-babanın eleştirilerine daha fazla hedef olabilmeleri; dolayısıyla ebeveyn-

çocuk ilişkisinin bozulması nedeniyle, evdeki bir çatışma esnasında mizaç olarak uysal çocuklara kıyasla daha olumsuz etkilenebileceklerini bildirmiştir.

Compas, (1987) stres dolu bir olayı analiz etmenin, çocuklara stres yaratıcılarla başa çıkmada yardımcı olabileceğini, çünkü çocuğun benzer olaylar için beklenti ve hazırlığında yardımcı olacağını ileri sürmüştür. Gelecekteki çatışma beklentisinin yararlı olup olmaması, büyük olasılıkla çocuğun, stres yaratıcılar oluştuğunda, onlarla başa çıkabileceklerine inanıp inanmamasına bağlı olacaktır. Çocuklar büyüdükçe, daha geniş başa çıkma becerileri kazanmaya ve akran gruplarına daha fazla katılmalarına bağlı olarak, daha geniş bir sosyal destek ağı geliştirmeye eğilim gösterirler. Daha küçük çocuklar, tersine, ebeveynlerine ve ev çevrelerine daha fazla bağımlı olurlar. Böylece, daha büyük çocukların, ebeveynsel çatışmayla başa çıkmaları için kullanabilecekleri daha fazla stratejilere sahip olmaları beklenebilir.

Emery (1989), evlilik çatışmasını kesmede başarılı olan müdahalelerin, çocuğun çatışmada yorgun düşmesine ya da aile problemlerinin odağı haline gelmesine neden olduğu durumlarda uyumsuz olabileceğini belirtmiştir.

Kurdek (1991), evlilik çatışmasının şiddeti açısından düşük, yüksek ve ayrılmış ailelere sahip olan, 1-18 yaşlarındaki çocukların uyumlarını incelediği çalışmasında, 3-5 yaş çocuklarının, ebeveynlerinin boşanmalarının nedeni olduklarına inanma eğiliminde olduklarını, fakat daha büyük çocukların, boşanma nedeni olarak, ebeveynsel uyumsuzluğunu gösterdiklerini bulmuştur.

II. Y Ö N T E M

II.1. ÖRNEKLEM

Örneklem grubunu, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye mensup ailelerden gelen 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş grubundaki kız ve erkek çocuklar ve anne-babaları oluşturmaktadır. Çatışmaya maruz kalmanın etkisinin geniş aile çerçevesi tarafından değiştirilebileceği düşüncesinden hareketle (Cummings, 1994) çalışmaya sadece çekirdek aileler alındı.

Yaş gruplamaları, Piaget'nin son üç safhasını (İşlem Öncesi, Somut İşlemler, Formel İşlemler) en iyi temsil ettiği düşünülen yaşlar belirlenerek oluşturuldu (Safhalar arasındaki kaymalar nedeniyle basamağın en son yaşından önceki iki yaş alındı). Aileler, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)'ne göre aile işlevleri bakımından; yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile -içi ilişki ve etkileşimi bakımından "sağlıklı" ve "sağlıksız" olarak ikiye ayrıldı. ADÖ tüm yaş grubundaki çocukların ayrı ayrı hem annelerine, hem de babalarına uygulanmıştır. Anne ve babanın her alt ölçekten aldıkları puanların ortalaması ailenin puanını oluşturmuştur. Puanlar iki şekilde kullanılmıştır: Her ailenin teker teker alt ölçek puanları ve alt ölçeklerin ortalamalarından elde edilen total ortalamaları. "Veri Toplama Araçları" bölümünde de (Bkz. Sy.37-40) anlatıldığı gibi, Aile Değerlendirme Ölçeği puanları 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir. Her alt ölçek için hesaplanan puan ortalamaları 4.00'e yaklaştıkça o işlev açısından sağlıksızlığın arttığını göstermektedir. Dolayısıyla bu ayırımın yapılabilmesi için puan ortalamaları yaklaşık olarak 2.00 ve üstünde olanlar sağlıksız gruba, 2.00'nin altında olanlar sağlıklı gruba alındı. 122 deneğin anne-babalarının alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında, sağlıklı grubun puan yayılımları 1.20-1.75 ve sağlıksız grubun 1.77-2.73 olarak bulunmuştur.

5-6 ve 14-15 yaş grubundan 20'ser çocuk, 9-10 yaş grubundan 21 çocuk olmak üzere 61 çocuk sağlıklı aileden ve 5-6 yaş grubundan 21, 9-10 ve 14-15 yaş grubundan 20'ser çocuk

olmak üzere 61 çocuk sağlıklı aileden olmak üzere, toplam 122 çocuk ve anne-babaları örneklemini teşkil etti (Bkz. TABLO I.).

TABLO I. Yaş Gruplarının Yaş, cinsiyet ve aile işlevleri açısından sağlıklı-sağlıksız Oluşlarına Göre Dağılımları.

Gruplar	Değişkenler	Yaş Yayılımı	Cinsiyet		Σ	Aile İşlevleri		Σ
			K	E		Sgılı	Ssız	
Grup 1		5 - 6	16	25	41	21	20	41
Grup 2		9 - 10	22	19	41	20	21	41
Grup 3		14 - 15	23	17	40	20	20	40
T O P L A M			61	61	122	61	61	122

Çocukların düşük zeka düzeylerinin, algılamalarını etkileyebileceği düşünüldüğü için, zekalarının en az normal düzeyde (IQ=110 ve üstünde) olmasına dikkat edildi. Bunun için 5-6 yaş grubuna KIT (Kahn Intelligence Tests) uygulandı; 9-10 ve 14-15 yaş gruplarının ise ders başarı düzeyleri dikkate alındı; orta ve üstünde başarı gösteren çocuklar seçildi (5'lik sistemde 3 ve üstü) (Bkz. TABLO II.).

TABLO II. Yaş Gruplarının IQ ve Ders Başarısı Ortalamaları.

Gruplar	Değişkenler		KIT (IQ)		Ders başarısı	
	Ort.	SD	Ort.	SD	Ort.	SD
Grup 1	127,2	13,5	—	—	—	—
Grup 2	—	—	4,9	0,3	—	—
Grup 3	—	—	3,86	0,67	—	—

Kardeşlerin, çocukların evlilik çatışmasıyla başetmesinde rol oynaması (örneğin, anne-baba çatışması esnasında kardeşlerin birbirine destek olması) (Cummings, E. M.,1994); kardeşlerin kavga etmesine bağlı olarak ortaya çıkan ebeveyn çatışmasından dolayı suçlanması veya kardeşler arası rekabetin yaşanması gibi, kardeşin/kardeşlerin getirebileceği, bir çok olumlu-olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için tek çocuk olma kriteri arandı. Nitekim pilot çalışma sırasında birkaç çocuklu ailelerde, özellikle büyük kardeşin küçük

kardeşi koruyucu rolünü üstlenmesi, bu nedenle zaman zaman ebeveyn çatışmasının kardeşine yansımaları önleyici tavırlar sergilediği belirlenmiştir.

Çocukların annelerinin yaş yayılımı 25-50, babalarının ise 29-52'dir. Ayrıca her yaş grubundaki çocukların anne-baba yaş ortalamaları TABLO III' de görülmektedir.

TABLO III. Çocukların Anne-Babalarının Yaş Ortalamalarına Göre Dağılımları.

Özellikler Gruplar	Anne Yaş		Baba Yaş	
	Ort	SD	Ort	SD
5-6 Sağlıksız	33	3,5	36	3,8
5-6 Sağlıklı	33	4,4	38	4,9
9-10 Sağlıksız	37	3,8	41	4,7
9-10 Sağlıklı	37	4,9	41	5,5
14-15 Sağlıksız	41	3,3	44,2	4,3
14-15 Sağlıklı	39,3	4,1	43,8	4,1

Anne-babaların sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için en az orta okul mezunu olmaları, gelir durumlarının orta ve ortanın üzerinde (1996 yılı koşullarına göre en az aylık net 50 milyon civarı) olması ve ayrıca gelir durumunun araştırmacı tarafından, Anne-Baba Bilgi Formunda “düşük”, “orta”, “iyi”, “çok iyi” olarak belirlediği skalada, en az “orta” düzeyini seçmeleri kriterleri kullanıldı (Bkz. TABLO IV, V, VI a ve VI b).

TABLO IV. Çocukların Anne-Babalarının Ekonomik Durumuna Göre Dağılımları.

Özellikler Gruplar	Ekonomik Durum			Aylık kazanç (milyon T.L.)			
	Orta	İyi	Çok İyi	50-75	75-100	100-125	125 +
5-6 Sağlıksız	1	15	5		4	2	15
5-6 Sağlıklı	10	8	2	3	5	5	7
9-10 Sağlıksız	4	12	4	4	1	8	7
9-10 Sağlıklı	3	16	2	2	3	4	12
14-15 Sağlıksız	8	8	4	6	3	5	6
14-15 Sağlıklı	6	13	1	5	2	3	10
Toplam	32	72	18	20	18	27	57
%	26,23	59,02	14,75	16,40	14,75	22,13	46,72
% Toplam	100			100			

TABLO V. Çocukların Anne-Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.

Özellikler Gruplar	Anne Eğitim			Baba eğitim		
	Orta	Lise	Y.O	Orta	Lise	Y.O
5-6 Sağlıksız		8	13		6	15
5-6 Sağlıklı		7	13	1	3	16
9-10 Sağlıksız	2	7	11	1	5	14
9-10 Sağlıklı	1	9	11		7	14
14-15 Sağlıksız	2	14	4	1	5	14
14-15 Sağlıklı	3	10	7	1	6	13
Toplam	8	55	59	4	32	86
%	6,56	45,08	48,36	3,28	26,23	70,49
% Toplam	100			100		

TABLO VI a. Çocukların Annelerinin Şu andaki İş Durumlarına Göre Dağılımları.

Özellikler Gruplar	Anne İş				
	Serbest	*Öz.Mem.	*Dev.Mem.	Emekli	Ev.Hanımı
5-6 Sağlıksız	3	8	1		9
5-6 Sağlıklı	2	9	4		5
9-10 Sağlıksız	4	4	2		10
9-10 Sağlıklı	8	4	2	2	5
14-15 Sağlıksız	3	3	3	5	6
14-15 Sağlıklı	2	3	1	3	11
Toplam	22	31	13	10	46
%	18,03	25,41	10,66	8,2	37,7
% Toplam	100				

TABLO VI b. Çocukların Babalarının Şu andaki İş Durumlarına Göre Dağılımları.

Özellikler Gruplar	Baba İş			
	Serbest	*Öz.Mem.	*Dev.Mem.	Emekli
5-6 Sağlıksız	14	7		
5-6 Sağlıklı	10	8	2	
9-10 Sağlıksız	11	7	2	
9-10 Sağlıklı	15	5	1	
14-15 Sağlıksız	7	11	1	1
14-15 Sağlıklı	10	7	1	2
Toplam	67	45	7	3
%	54,92	36,88	5,74	2,46
% Toplam	100			

* Özel bir sektörde memur (Öz. Mem.) ve Devlet dairesinde memur (Dev. Mem.) olanların hemen çoğu üst düzeyde çalışmaktadır.

Sosyo-ekonomik düzeyin belirlenmesinde genellikle ana-babaların meslek ve eğitim düzeylerinin kriter alındığı bilinmektedir (Hortaçsu, 1997, sy.75). Dolayısıyla biz de araştırmamızda, anne-babanın sosyo-ekonomik düzeyini belirlemek için, eğitim, meslek ve gelir durumlarını soruşturduk. Ayrıca, denekler özel okullarda okuyan ve özel yuvalara-anaokullarına giden çocuklar arasından seçildi. Çocukların yaşadıkları evin oda sayısı ve kendilerine ait bir odalarının olup olmasının ekonomik durumu yansıtacağı düşünüldüğü için, “Çocuk Bilgi Formu” ile bu bilgiler de alındı (Bkz. TABLO VII.)

TABLO VII. Çocukların Oda Sayısı ve Ayrı Odaları Olup Olmadığına Göre

Dağılımları.

Özellikler Yaş Grupları	Oda sayısı				Ayrı odası	
	3	4	5	6	Var	Yok
5-6 Yaş G.	4	36	1	0	40	1
9-10 Yaş G.	7	27	4	3	39	2
14-15 Yaş G.	8	28	3	1	39	1
Toplam	19	91	8	4	118	4
%	15,57	74,59	6,56	3,28	96,72	3,28

II.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada, daha sonra ayrıntıları ile ele alacağımız, aşağıda belirtilen araçlar kullanılmıştır:

II.2.1. Çocuk Bilgi Formu

II.2.2. Anne-Baba Bilgi Formu

II.2.3. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

II.2.4. Kahn Intelligence Tests (KIT)

II.2.5. Çeşitli ebeveyn ilişki biçimlerini gösteren 5 Resim Kartı

II.2.1. Çocuk Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve çocuklara uygulanan Çocuk Bilgi Formu ile çocukların cinsiyet, yaş, okul başarı durumu vb. demografik bilgilerin yanında, sosyo-ekonomik düzey kriterine uygunluğunun kontrolü amacıyla, oturduğu semt, oda sayısı, çocuğun ayrı bir odasının olup olmaması gibi bilgilerin alınması amaçlandı. Ayrıca form, anne-baba arasındaki evlilik çatışmasının sıklığının çocuk tarafından nasıl algılandığının belirlenmesine yönelik bilgi almayı amaçlayan bir soruyu içermektedir. Bu soru “Annen ve baban arasında ne derece tartışma, kavga, küskünlük ve dayak olayları olur” sorusudur ve “Hiç”, “Bazen”, Oldukça sık” ve “çok sık” seçeneklerinden birinin işaretlenmesi istenmektedir (Bkz. EKLER. Sy. 119).

II.2.2. Anne-Baba Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ve ebeveynlere uygulanan Anne-Baba Bilgi Formu, ebeveynlerin yaş, eğitim durumu, meslek, fiziksel ve ruhsal sağlık durumu ve gelir durumları gibi bazı bilgileri saptamanın yanında, anne-babanın ilişkilerinde ne derece çatışma yaşadıklarını saptamayı da içermektedir. Bunun için “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusu sorulmuş ve “Hiç”, “Bazen”, Oldukça sık” ve “çok sık” seçeneklerinden birinin işaretlenmesi istenmektedir (Bkz. EKLER. Sy. 120).

II.2.3. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Aile işlevlerini değerlendirmek ve işlevsel açıdan sağlıklı-sağlıksız aileler, şeklinde, deney & kontrol grubunu ayırtetmede kriter teşkil etmek üzere anne ve babalara, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) verildi (Bkz. EKLER. Sy. 123-129).

Epstein, N.B., Bolwin, L.M. ve Bishop , D.S. tarafından geliştirilen ve Bulut tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan bu ölçek (Bulut, 1990), ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi, "sağlıklı" ve "sağlıksız" olarak ayırt edebilecek şekilde tanımlanmıştır. 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler ve operasyonel tanımları aşağıda belirtilmiştir:

1. Problem çözme (problem solving).

Problem çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar. Bu alt ölçek 6 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 2, 12, 24, 38, 50, 60.

2. İletişim (communication).

İletişim, aile üyeleri arasında bilgi alışverişi olarak tanımlanmaktadır. İletişim alt testi ile, ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Etkili iletişimin, açık ve dolaysız olması gerektiği, üyeler arasındaki sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. 9 maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52, 59.

3. Roller (roles).

Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan kalıplardır. Bu alt ölçek, ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklanmıştır.

Ayrıca, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmemesini de içermektedir. Bu alt test 11 maddeden oluşmuştur, bu maddeler şunlardır: 4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53, 58.

4. Duygusal tepki verebilme (affective responsiveness).

Aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Bu alt ölçek, sevgi, mutluluk, neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumları da içermektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede, aile üyeleri, her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya hareketlerle ifade edebilirler. 6 maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 9, 19, 28, 39, 49, 57.

5. Gereken ilgiyi gösterme (affective involvement).

Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise, birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir. 7 maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 5, 13, 25, 33, 37, 42, 54.

6. Davranış kontrolü (behavior control).

Davranış kontrolü, ailenin, üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte, psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da ele alınmaktadır. Bu alt test, 9 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48, 55.

7. Genel fonksiyonlar (general functions).

Yukarıda ifade edilen altı alt ölçeği de kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamış olan bu alt ölçek, ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. 12 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 1, 6, 11, 16, 21, 26,

31, 36, 41, 46, 51, 56. Çalışmamızda bu alt ölçek kullanılmamıştır. Genel değerlendirmenin diğer altı alt ölçeklerin total ortalama puanları ile yapılabileceği düşünülmüştür.

12 yaş üzerindeki tüm aile bireylerine, bireysel ya da grup olarak uygulanabilen, 60 soruluk ölçeğin uygulama süresi, yaklaşık 20-30 dakikadır. Zaman sınırlaması yoktur ve ölçeğin kullanımı için özel eğitim gerekmez. Ölçeğin yanıtlanmasında, kişilerin son iki ayı dikkate alarak kendilerine en uygun olan seçeneği; her madde için, “aynen katılıyorum” (1 puan), “büyük ölçüde katılıyorum” (2 puan), “biraz katılıyorum” (3 puan) ve “hiç katılmıyorum” (4 puan) şıklarından birini seçmesi ve işaretlemesi istenir. 35 adet tersine çevrilmiş madde vardır. Ölçeğin puanlanmasında, her alt ölçekten deneklerin aldıkları puanların ortalaması alınarak bulunur. Ölçek puanları, 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağıksız) arasında değişir. Yüksek puan o işlev açısından sağıksızlığın arttığını gösterir. Yazarlar, 2.00’nin üzerindeki puan ortalamalarının aile işlevlerinde sağıksızlığa doğru bir gidişin göstergesi olduğuna dikkat çekerek, teorik olarak 2.00’yi ayırdedici bir sayı olarak kabul etmişlerdir. Ancak her bir alt ölçek için sağlıklı-sağıksız ayırımını verebilecek ayırdedici sınır puanları saptamak üzere çalışmalar devam etmektedir. Ölçeğin, test tekrar test güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla, ölçek 45 kişilik gruba 15 gün ara ile iki kez verilmiş, iki uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .66 (problem çözme) ile .76 (duygusal tepki verme) değerleri arasında bulunmuştur. İç tutarlık: Cronbach alfa katsayıları .72 ile .92 arasında bulunmuştur. Geçerliliğini saptamak amacıyla, ölçek boşanma sürecinde ve evli ailelere uygulanmış, her iki gruptan elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark “t” testi ile test edilmiş ve 0.01 ile 0.001 arasında anlamlı bulunmuştur. Beklendiği gibi evli çiftlerin daha sağlıklı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca, ölçek normal ve psikiyatrik hastası olan ailelere uygulanmış, normal aileler, diğer ailelerden 0.01-0.0001 seviyesinde anlamlı fark göstermişlerdir. Beklendiği gibi normal ailelerin daha sağlıklı oldukları görülmüştür. Ölçeğin eş zamanlı geçerlik (concurrent validity) incelemesi sonucu korelasyon katsayısı

0.66 olarak bulunmuştur. Bu değer 0.001 seviyesinde anlamlı bulunmuştur (Bulut, 1990; Öner,1996).

II.2.4. Kahn Intelligence Tests (K.I.T.)

C. Kahn tarafından geliştirilen, Figen Bütev tarafından Türkçe'ye Uyarlanan K.I.T. (Bütev, 1970; ayrıca bkz. Öner,1996), bireysel olarak uygulanan, zaman sınırlaması olmayan, 30-45 dakika süren bir zeka testidir (Kahn,1960; Ormanlıoğlu, 1986). Algısal ve devinimsel (motor) yeteneği ölçmeyi amaçlayan test, 16 plastik objeden ve objelerin üzerine dizildiği, 5'er cm uzunlukta, 1'den 15'e kadar numaralı bölümlere ayrılmış 75×5.5 cm boyutlarında kahverengi kumaş banttandır. Objeler şunlardır:

Mavi çapa - Büyük,kahverengi kelebek- İnce, şeffaf kelebek- Şeffaf daire- Büyük, siyah köpek- Küçük, siyah köpek-Küçük, beyaz köpek-Büyük, şeffaf kalp- Lacivert kalp- Küçük, kırmızı kalp- Büyük, şeffaf yıldız- İki tane küçük, kırmızı yıldız-Şeffaf daire kesiti- Siyah artı işareti- Papağana benzeyen yeşil bir sembol.

Uygulanışı: Çocuğun temel zeka yaşını bulmak için maddelerin hepsini yanıtlayabileceği yaşa kadar inilir; sonra hiç bir maddesinin doğru yanıtlanmadığı yaşa kadar devam edilir.

Puanlanması: Puanlama, testin asıl formunun puanlama ölçeğine göre yapılır. Çocuğun kronolojik yaşı bulunur. Her yaş için altı itemden oluşan testte, çocuğun bütün itemlerinde başarılı olduğu yaş, temel yaş olarak alınır. Çocuğun temel yaştan sonraki her seviyede başarılı olduğu maddelerin toplamı iki ay değerinde kabul edildiği için 2 ile çarpılır ve aya çevrilen temel yaşla toplanır. Böylece zeka yaşı bulunur.

Zeka bölümü saptanmasında aşağıdaki formül kullanılır (Bütev, 1970; Öner, 1996):

Zeka yaşı

$$ZB = \frac{\text{Kronolojik yaş}}{\text{Zeka yaşı}} \times 100.$$

Kronolojik yaş

II.2.5. Çeşitli ebeveyn ilişki biçimlerini gösteren 5 resim kartı.

Çocukların, anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki çatışmalarını (tartışma, kavga, şiddet ve dargınlık gibi) nasıl algıladıklarını, nasıl yaşadıklarını ve bunları nasıl sözelleştirdiklerini anlamamıza yardımcı olabilecek bir malzemenin olmaması nedeniyle, bu amaca yönelik malzeme oluşturulmaya çalışıldı. Bu amaç için kullanılabilecek yöntem “yapılandırılmış mülakat” olabilirdi. Bazı nedenlerle bunlardan vazgeçildi:

1.Çocuklar çok özel olan aile yaşantıları hakkında doğrudan bilgi vermek istemeyebilirlerdi (Nitekim pilot çalışma sırasında bu tecrübe yaşandı).

2.Yine özellikle küçük yaş grubundaki çocukların anne-babasına yönelik geçmiş yaşantıları ayrıntılarıyla hatırlayıp, zengin bir ifadeyle bu konuya yönelik algılarını ortaya koymaları zor olabilirdi.

3. Tartışma, kavga, şiddet ve dargınlık (küskünlük) kavramlarının sözel sunumu, aynı kavramların farklı tanımlanabilmesi nedeniyle, aynı ilişki durumlarını temsil etmeyebilirdi.

Ayrıca Livesly ve Bromly’nin de (1973) belirttiği gibi (daha geniş bilgi için bkz. sy. 5-9), resimli uyarılar kullanarak, “serbest tanımlama” yoluyla elde edilecek olan verinin zenginliği ve çeşitliliği, özellikle çocukların algısal gelişimlerini incelemek için bu yöntemin oldukça elverişli olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar tarafından oluşturulan değerlendirme ölçekleri ve sıfat listeleri gibi yöntemlerin kullanılması çocukların cevap çeşitliliğinin kısıtlanmasına neden olacaktır. Bu nedenle çalışmada, projektif teknik kullanılarak, araştırmacı tarafından hazırlanan, çocuklar için evlilik çatışmasının farklı

yoğunluklardaki ilişki durumlarını gösterir 4 ve mutlu ilişkilerini gösterir 1 olmak üzere 5 Resim Kartı kullanıldı. Böyle bir uygulamayla, çocukların anne-babasının farklı ilişki durumlarına yönelik duygu ve düşüncelerini serbestçe ortaya koymaları beklenmiştir. Birinci resim kartında “mutlu bir aile” (Bkz. EKLER. Sy.130), ikincisinde “tartışan bir aile” (Bkz. EKLER. Sy.131), üçüncüsünde “kavga eden bir aile” (Bkz. EKLER. Sy.132), dördüncüsünde “fiziksel şiddet uygulanan bir aile” (Bkz. EKLER.Sy.133) ve beşincisinde ise “dargın bir aile” (Bkz. EKLER. Sy.134) temsil edildi. Çocuğun, anne, babanın farklı yoğunluklardaki evlilik çatışmasını algılayışı, tüm kartlar için ortak olan 7 soru ile saptanmaya çalışıldı. Bütün kartlar için genel talimat ve sorulan sorular şu şekilde belirlendi:

“Sana bir aileyle ilgili bazı resimler göstereceğim. Ve bu resimlerdeki anne-babanın ilişkileri hakkında bazı sorular soracağım. Evet bu birinci resmimiz:

a-) Bana, anne- babanın nasıl bir ilişki içinde olduklarını anlatmanı istiyorum. (Bu soru ile çocuğun o resimdeki ilişki durumunu nasıl algıladığı tespit edilmeye çalışıldı.)

b-) Sence, anne- baba bu durumdayken çocuk neler düşünüyor/aklından neler geçiyor? (Bu soru ile çocuğun o ilişki durumuyla ilgili neler düşündüğü belirlenmeye çalışıldı)

c-) Sence anne-baba bu durumdayken çocuk neler hissediyor/duyguları neler olabilir/kendini nasıl hissediyor? (Bu soru ile çocuğun o ilişki durumuyla ilgili duygularının neler olduğu belirlenmeye çalışıldı)

d-) Sence anne-baba neden bu durumda? (Bu soruyla çocuğun, o ilişki durumuna yönelik nedensel yüklemeleri tespit edilmeye çalışıldı)

e-) Sence bu durum sonrasında ne olacak /daha sonra ne olacak? (Bu soruyla, çocuğun o ilişki durumuyla ilgili, anne-babanın çözüm konusundaki tutumlarını algılayışı belirlenmeye çalışıldı)

f-) Bu durum senin evinde olsaydı, sen neler düşünürdün? (Bu soru, çocuğun “b” sorusuna projeksiyonlarının ne derece kendi yaşantısı ile uyduğuna kontrol edebilmek

amacıyla hazırlandı. İçerik analizi sonucunda, çocukların “f” sorusuna verdikleri tepkilerin “b” sorusundan elde edilenlere oldukça benzer olduğunun görülmesi üzerine, veri kalabalıklığı yaratmamak için bu soru şıkkı analizlerden çıkartıldı.)

g-) Böyle bir durumda sen ne yapardın/nasıl hareket ederdin/nasıl davranırdın? (Bu soru ile de çocuğun bu ilişki durumu karşısındaki tepkilerinin/başa çıkma mekanizmalarının belirlenmesine çalışıldı)

Bu da ikinci resmimiz

Resim Kartlarının Hazırlanması:

Kartların oluşturulması için Mimar Sinan Üniversitesi İç Mimari Bölümü son sınıfında olan bir öğrenciden yardım alındı. Öncelikle düşünülen beş ilişki durumunun oluşturulabilmesi için, gereken pozisyon, hareket, jest ve mimikler ve anne-baba modellerinin yer alacağı ortamın fiziksel özellikleri belirlenmeye çalışıldı. Bu amaçla, çizgi romanlardan, film sahnelerini gösteren fotoğraflara kadar, pek çok kitap ve dergi incelendi. Ayrıca, iki yetişkinin bu sahneleri dramatize etmesi sağlanarak, fotoğrafları çekildi. Bunlar üzerinden hazırlanan ilk karakalem taslak çizimler, adım adım yapılan ön-pilot çalışmalarla son şeklini aldı. Bu noktadan sonra esas pilot çalışmaya geçilerek, resimlerin istenilen ilişki durumlarını yansıtıp yansıtmadığı, değişik yaş, cinsiyet, meslek, sosyo-ekonomik seviyedeki yüz denekle test edildi. Alınan sonuçlara göre I. Kartın “mutluluğu” simgelediği deneklerin % 99’u tarafından, II. Kartın “tartışmayı” simgelediği %78’i tarafından, III. Kartın “kavgayı” simgelediği %82’si tarafından, IV. Kartın “şiddeti” simgelediği %98’i tarafından ve V. Kartın “dargınlığı” simgelediği %97’si tarafından belirtilmiştir.

Resim kartlarını kullanırken sorulan 7 soruyu oluşturmada önce, 5, 9, 11, 12, 13, 14 yaşlarında altı çocukla, “evde annen baban tartıştığında/kavga ettiğinde, o sırada sen neler düşünüyorsun, neler hissediyorsun,” gibi açık uçlu sorular sorarak mülakat yapıldı. Bu çalışmadan elde edilen içerik üzerinde çalışılarak bu 7 soru oluşturuldu.

Daha sonra her kart için ortak olan 7 sorunun da hazırlanması ile yeniden pilot çalışma yapıldı, kartlardaki ilişki durumunun denekler tarafından anlaşıldığı ve soruların amaca uygun olduğu saptanarak kartlar ve sorular son biçimini aldı.

II.3. UYGULAMA

Araştırma, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izniyle, Kadıköy yakasındaki, 10 özel anaokulu/çocuk evi/çocuk kulübü, 6 özel ilkokul ve 7 özel lisede gerçekleştirildi. Milli Eğitim Müdürlüğü'nün iznine rağmen böyle bir çalışmayı kabul etmeyen okullar olabileceği düşüncesiyle, öncelikle her bir okulun müdürüyle teker teker konuşularak, böyle bir araştırma için okullarında çalışma yapmak için izin istendi. (Önceden de tahmin edildiği gibi çeşitli nedenlerle, okullarında böyle bir çalışma yapılmasını istemeyen müdürler oldu.) Araştırmaya alınacak öğrencilerin seçiminde, ilkokul ve liselerde rehber öğretmenlerden ya da sınıf öğretmenlerinden, anaokullarında genellikle yuva sorumlu müdürlerinden yararlanıldı. İlkokul ve liselerde bu kişilerden öncelikle, belirlenen kriterler doğrultusunda öğrencileri listelemeleri istendi. Kriterlerimiz şunlardı:

1-Çocukların 5-6, 9-10 veya 14-15 yaşlarda olmaları (yaşını doldurup bir ay bile almamış olmasına dikkat edildi),

2-Ders başarı ortalamalarının beşlik sistem için "3" ve üstünde olması,

3-Anne-babanın birlikte yaşıyor olmaları (vefat nedeniyle tek ebeveynle yaşayan, ya da ikinci kez evlenmiş olan ebeveynler çalışmaya kabul edilmedi)

4-Ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmaları.

Belirlenen listedeki öğrencilerin ebeveynlerine, araştırmanın kısaca amacını ve uygulama biçimini anlatan ve böyle bir çalışmaya katılmayı isteyip istemeyeceklerini soran bir mektup gönderildi (Bkz. EKLER. Sy.121). Bu mektuba olumlu cevap veren ailelere çocukları aracılığıyla, bir zarf içerisinde, 2 adet Aile Değerlendirme Ölçeği ve 1 adet Anne-Baba Bilgi Formu gönderildi. Ayrıca zarfın içerisine, anne-babaya, test ve formu nasıl

dolduracaklarını açıklayan ve gizlilik prensibini hatırlatan bir not konuldu (Bkz. EKLER. Sy.122).

Bu çalışmaya katılmayı kabul etmiş olan velilerin çocuklarıyla (öğrencilerle) bir toplantı düzenleyerek, çalışmanın amacı hakkında kısa bilgiler verildi, çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri soruldu. Bu bilgilendirme esnasında, çocukların bazı konularda nasıl düşündüğünü bilmediğimizi, bunu anlayabilmek için onların yardımlarına ihtiyacımız olduğu anlatıldı. Daha sonra katılmayı kabul etmiş olan öğrenciler için bir çalışma programı, bir takvim oluşturularak çalışmaya başlandı. Genellikle öğrenciler, öğretmenlerinin uygun gördüğü ders saatlerinde, çalışma için tahsis edilen (öğrenci ile araştırmacının rahatsız edilmeksizin baş başa kalabilecekleri) bir görüşme odasına alındı. Böyle bir uygulamanın amacı, çocukların tenefüs saatlerini alarak yorgun ve isteksiz-sabırsız olmalarını engellemek, en önemlisi de son derece gürültülü olan ortamlardan kaçınabilmektir (Çocuklar, dersten çıkmalarının bu çalışmaya gönüllü katılmalarında motive edici bir etken olduğunu belirttiler. “Tenefüs saatinde olsaydı gelmezdim, çünkü, arkadaşlarımla oynayamazdım....yemek yiyemezdim...zaten derslerden yorgun çıkıyoruz, bir de burada kapanmak sıkardı...bu bahaneyle sıkıcı olan dersten çıkmış oldum...” vb. ifadelerle.) Çalışmalarda teyp kullanıldı, böylece çocuklarla son derece kendiliğinden (spontan) ve akıcı bir görüşme yapma imkanı oluşturuldu. Görüşmenin başlangıcında çocuklardan “Çocuk Bilgi Formu” için gerekli bilgiler alındı. Daha sonra resim kartları teker teker verilerek, her kart için oluşturulan sorular sorularak çocukların cevapları teybe kaydedildi. Çalışmanın sonunda çocuklara anne-babalarına iletmek üzere kapalı bir zarf içerisinde bir adet “Anne-Baba Bilgi Formu”, iki adet “Aile Değerlendirme Ölçeği”, bu ölçeğin cevaplanması ve gizlilik prensibi ile ilgili bir not pusulası verildi. Anne-babasının bu zarftaki form ve ölçeği doldurmasından sonra araştırmacıya iletilmek üzere, Rehberlik Servisine getirmesi söylendi. İlkokul ve lise öğrencileriyle yapılan çalışmalar genellikle 30-45 dakika arasında sürdü. Anaokulu

çocuklarında bu süreye ilaveten zeka testi olarak KIT verildiği için, genellikle yaklaşık 45'er dakika süren, iki seferlik seanslar halinde, toplam bir buçuk saatlik uygulama yapıldı.

II.4. İSTATİSTİK İŞLEMLER

Çocukların 5 adet Resim Kartının her birinde ortak olan 6 soruya verdikleri tepkilerinin istatistiksel olarak değerlendirilmesi için, içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinin gereği olarak, elde edilen malzeme önce analiz birimlerine ayrılmış ve daha sonra çocukların kullandıkları algısal kategorileri belirlemek için cümlelerin içerdiği fikirler seçilmiştir (Arık, 1992). Fikirlerin seçiminde olabildiğince objektiviteyi sağlayabilmek amacıyla, çocukların ifade biçimlerinin olduğu gibi kullanılmasına özen gösterilmiştir. Mutlu bir aileyi temsil eden I. Resim Kartı için 17 adet cevap kategorisi, değişik şiddetlerdeki anne-baba çatışmasını temsil eden II, III, IV ve V numaralı resim kartları için ise 22 adet cevap kategorisi elde edilmiştir. Kullanılan kategoriler frekansları itibariyle değerlendirilmiştir. Elde edilen cevap kategorilerinin güvenilirliğini tayin etmek için 2 hakemden birbirinden bağımsız olarak araştırmacının oluşturduğu kategorileri kontrol etmeleri istenmiştir. Değerlendirmeciler random olarak seçtikleri 196 cevap kategorilerini kontrol etmişlerdir. Her iki hakem ve araştırmacının değerlendirmelerinin uyuşması %84 (n= 165), sadece bir hakemin araştırmacı ile uyuşması %10 (n=19) olarak belirlenmiştir. Hakemlerin hem birbirleriyle hem de araştırmacıyla uyuşmazlığı %0.5 (n=1) ve iki hakemin birbirleriyle uyuşup araştırmacı ile uyuşmaması %5.6 (n=11) olarak belirlenmiştir.

İçerik analizi sonucunda elde edilen cevap kategorilerinin, yaş grupları, aile işlevleri açısından sağlıklı - sağlıklı gruplar ve cinsiyetler arasındaki farklılaşmalarını görebilmek amacıyla da, PC bilgisayarında SPSS ve Excell programlarından yararlanılarak, varyans analizi (genel manova), yüzdeleme, student "t", ve "Ki-kare testlerinden yararlanılmıştır. Bütün testlerde anlamlılık seviyesi 0.05 olarak alınmıştır.

III. SONUÇLAR

Çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarını ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini incelemeyi amaçladığımız çalışmamız, hepsi orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye mensup, yarısı sağlıklı, yarısı da sağlıklı ailelerden gelen, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş yaşlarında, toplam 122 kız ve erkek çocuklar ve anne-babaları ile gerçekleştirilmiştir.

İzleme kolaylığı sağlaması açısından, araştırma sonuçları, aşağıda belirtilen dört bölüm halinde sunulmuştur:

III.1. Anne- babalara uygulanan Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) sonuçları.

III.1.1. Sağlıklı-sağlıksız grupların ADÖ alt ölçekleri genel ortalamaları:

III.1.2. Sağlıklı-sağlıksız grupların her bir alt ölçek puan ortalamaları

III.2. Çocuk Bilgi Formu ve Anne-Baba Bilgi Formundaki sorulara verilen tepkiler.

III.2.1. Çocukların “Çocuk Bilgi Formu” nda sorulan, “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

III.2.2. Anne-Babaların “Anne-Baba Bilgi Formu” nda sorulan, “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

III.3. Çocukların, 5 Resim Kartının “a” sorularına verdikleri tepkiler.

III.3.1. Çocukların I. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III.3.2. Çocukların II. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III.3.3. Çocukların III. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III.3.4. Çocukların IV. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III.3.5. Çocukların V. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III.4. Çocukların, mutlu bir aileyi simgeleyen, 1 Numaralı Resim Kartının “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” sorularına verdikleri tepkiler.

III.5 Çocukların, anne-babanın farklı şiddetlerdeki çatışmalı ilişkilerini simgeleyen, II, III, IV, ve V numaralı Resim Kartlarının “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” sorularına verdikleri tepkiler.

III.5.1. Üç farklı yaş grubundaki dağılımları,

III.5.2. Resim Kartlarına göre dağılımları,

III.5.3. Aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıksız çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları,

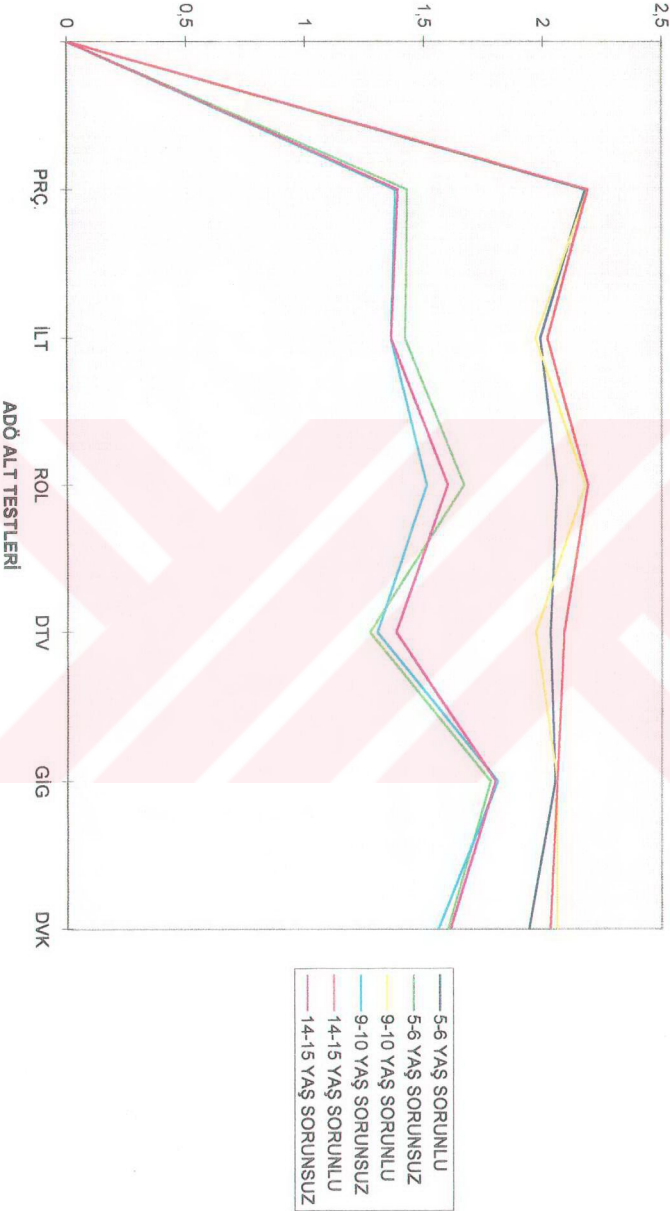
III.5.4. Kız-erkek çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları.

III.1. Anne- babalara uygulanan Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) sonuçları.

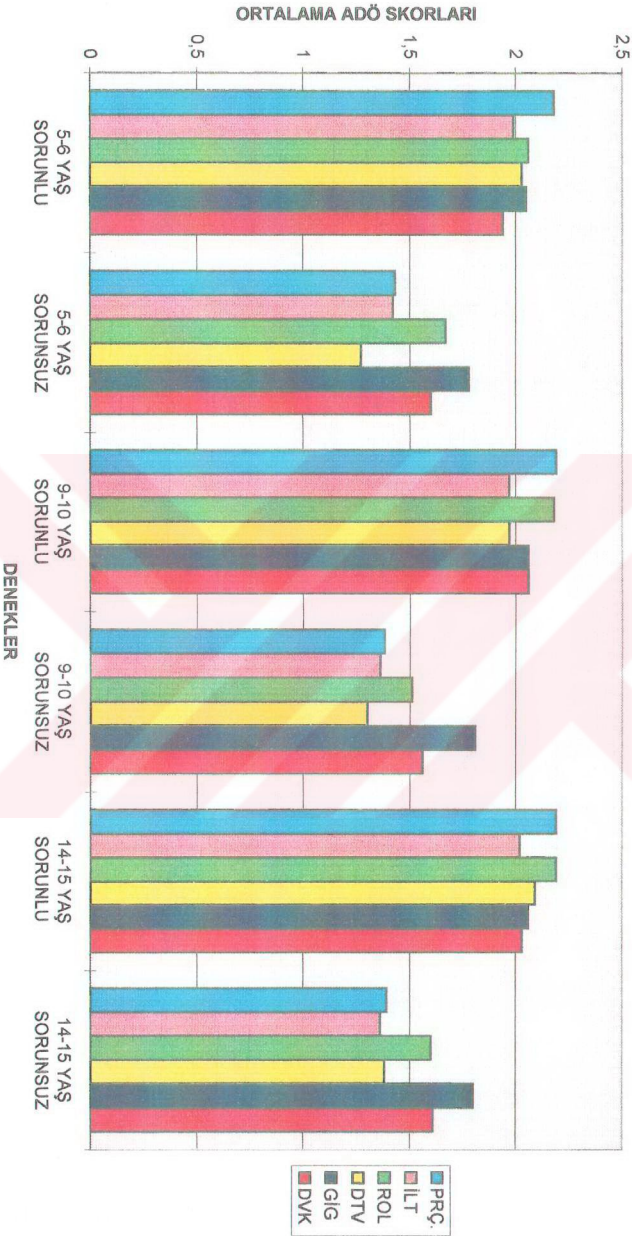
Her yaş grubundaki çocuklar, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)’ne göre aile işlevleri bakımından; yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile-içi ilişki ve etkileşimi bakımından “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ikiye ayrılmıştır. Anne ve babalara uygulanmış olan bu ölçek sonuçları, anne ve babanın puanlarının ortalamaları alınarak tek bir sonuç olarak sunulmuştur. Her yaş grubunun ADÖ sonuçları ayrıntılı olarak EK TABLO I, II ve III’de verilmiştir. Ayrıca bütün grupların ADÖ ortalama puanları Şekil 2 ve Şekil 3’de de gösterilmiştir.

Grupların ADÖ sonuçlarının karşılaştırılması, 4 yönlü varyans analizi (General Manova) ile yapılmıştır. Analiz, cinsiyet, yaş, sağlıklı-sağlıksız ve ADÖ alt ölçeklerine uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlar dışında ADÖ alt ölçeklerinin yaş ve cinsiyet açısından anlamlı farklar göstermediği saptanmıştır.

ORTALAMA ADÖ PUANLARI

ŞEKİL 3. SORUNLU VE SORUNSUZ GRUPLARIN ADÖ ORTALAMA SKOR GRAFİKLERİ

III.1.1. Sağlıklı-sağlıksız grupların ADÖ alt ölçekleri total puan ortalamaları:

TABLO VIII’ de de görüldüğü gibi, sağlıklı ve sağlıksız grupların ADÖ alt ölçekleri genel ortalamaları açısından istatistiksel olarak 0.001 seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur .

TABLO VIII. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların ADÖ Total Puan Ortalamalarına uygulanan Manova Sonuçları.

ADÖ alt ölçekler Gruplar	ort.	SD	SS	df	MS	F	P
Sağlıksız	2,07	0,35	55,62	1	55,62	310,35	P<0,001
Sağlıklı	1,51	0,3	19,71	110	0,18		

III.1.2. Sağlıklı-sağlıksız grupların her bir alt ölçek puan ortalamaları

Sağlıklı ve sağlıksız grupların ADÖ alt ölçekleri arasında da istatistiksel olarak 0.001 seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur (TABLO IX a).

TABLO IX a. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların ADÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarına Uygulanan Manova Sonuçları.

SS	df	MS	F	P
5,68	5	1,14	15,58	0,001
40,12	550	0,07		

Ayrıca, “t” testi ile, ADÖ alt ölçeklerinin sağlıklı ve sağlıksız gruplarda tek tek karşılaştırılması yapılmış ve istatistiksel olarak 0.001seviyesinde anlamlı farklar bulunmuştur (TABLO IX b).

TABLO IX b. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların ADÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarına Uygulanan “t” Testi Sonuçları.

Gruplar ADÖ	Sğsız Ort.	SD	Sğlı Ort.	SD	t	P
PRÇ	2,19	0,36	1,4	0,31	12,9	P< 0,001
İLT	1,99	0,32	1,38	0,19	12,8	P< 0,001
ROL	2,17	0,34	1,59	0,26	10,1	P< 0,001
DTV	2,03	0,41	1,31	0,23	11,8	P< 0,001
GİG	2,05	0,5	1,79	0,23	6,2	P< 0,001
DVK	2	0,34	1,59	0,25	7,8	P< 0,001

III.2. Çocuk Bilgi Formu ve Anne-Baba Bilgi Formundaki sorulara verilen tepkiler.

Bu soruların hazırlanma amacı, çocukların ve anne-babalarının, evde yaşanan çatışmaları ne derece birbirleriyle tutarlı olarak sunup sunmayacaklarını tespit etmektir. Bir anlamda, anne-baba arasında yaşanan çatışmalar, çocuk tarafından gözlenebiliyor mu; çocuğun şahit olduğu bir çatışma mıdır, konuları aydınlatılmak istenmiştir. Ayrıca bu sonuçların, ADÖ sonuçları ile benzerlik gösterip göstermeyeceği de belirlenmek istenmiştir. Zira, değerlendirme ölçeklerine verilen cevapların her zaman samimi olmayabileceği düşüncesinden hareketle, eğer anne-baba bu konuda samimi olmamışsa, çocuğunun vereceği cevaplarla karşılaştırmasının yapılabileceği de düşünülmüştür.

III.2.1. Çocukların “Çocuk Bilgi Formu” nda sorulan, “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

“Çocuk Bilgi Formu” nda “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusu sorularak, çocukların, farklı şiddetteki çatışmaların her biri için “Hiç”, “Bazen”, “Oldukça sık” ve “ Çok sık” tepkilerinden birini işaretlemesi istenmiştir. Her bir yaş grubu için bu tepkilerin ayrıntılı dökümleri EK.TABLO IV ‘de görülmektedir.

Ayrıca bütün grupların, “bazan”, “oldukça sık” ve “çok sık” tepkileri, “Var”; “Hiç” tepkileri ise “Yok” kategorisi içerisinde toplanarak da cevaplar analiz edilmiştir.

Yaş gruplarına göre bu tepkilere bakıldığında, 5-6 yaş grubunda, anne-babası arasında kavga olmadığını söyleyenler ($\chi^2=7.1$, $P<0.01$) daha çok sağlıklı gruptaki çocuklardır, aynı şekilde kavga ($\chi^2=6$, $P<0.02$) ve küskünlük ($\chi^2=4$, $P<0.05$) olduğunu söyleyenler daha çok sağlıksız gruptaki çocuklardır. Sağlıklı sağlıksız gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur (Bkz. TABLO X.).

TABLO X. 5-6 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma \ G1	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı			Sğsız	Sğlı		
TARTIŞMA	1	4	1,8	an.değil	20	16	0,4	an.değil
KAVGA	3	14	7,1	$P<0,01$	18	6	6	$P<0,02$
DAYAK	16	16	0	an.değil	5	4	0,1	an.değil
KÜSKÜNLÜK	6	14	3,2	an.değil	15	6	4	$P<0,05$

(df=1)

TABLO XI.’de görüldüğü gibi, 9-10 yaş grubunda anne-babası arasında küskünlük olduğunu söyleyenler daha çok sağlıksız gruptakilerdir. Sağlıklı grupla aralarında görülen bu fark, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=7$, $P<0.01$).

TABLO XI. 9-10 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma \ G2	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı			Sğsız	Sğlı		
TARTIŞMA	2	1	0,3	an.değil	18	20	0,1	an.değil
KAVGA	11	13	0,2	an.değil	9	8	0,1	an.değil
DAYAK	17	20	0,2	an.değil	3	1	1	an.değil
KÜSKÜNLÜK	7	12	1,3	an.değil	13	9	7	$P<0.01$

(df=1)

14-15 yaş grubu sonuçları da , 5-6 yaş grubu sonuçlarına benzemektedir. Kavga olmadığını söyleyenler ($\chi^2=5$, $P<0.05$) daha çok sağlıklı gruptakiler, kavga var diyenler ise

($\chi^2=5$, $P<0.05$) daha çok sağlıksız gruptaki çocuklardır. Gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı seviyededir. Sağlıksız grup anne-babası arasında dayak olduğunu, sağlıklı gruba göre daha fazla söylemiştir. Bu fark da istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur (Bkz. TABLO XII).

TABLO XII. 14-15 Yaş Grubunun “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı	Kare		Sğsız	Sğlı	Kare	
TARTIŞMA	0	0	0	an.değil	20	20	0	an.değil
KAVGA	5	15	5	$P<0,05$	15	5	5	$P<0,05$
DAYAK	16	20	0,4	an.değil	4	0	4	$P<0,05$
KÜSKÜNLÜK	4	5	0,1	an.değil	16	15	0,03	an.değil

(df=1)

Tepkilerin, yaş gruplarına ayrılmaksızın, bütün gruplar için analizine bakıldığında, TABLO XIII a’da görüldüğü gibi, sağlıklı gruplar, sağlıksız gruplara nazaran anne-babasının “hiç” kavga etmediklerini daha fazla söylemişlerdir. İki grup arasındaki bu fark, istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=8.7$, $P<0.01$). Yine küskünlük tepkisi için de aynı şey söylenebilir, sağlıklı gruplar anne-babasının “hiç” küsmediklerini daha fazla söylemişlerdir. İki grup arasındaki bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=4.1$, $P<0.05$). Anne-babalarının “bazan” kavga ettiklerini daha fazla söyleyen sağlıksız gruplar, bu konuda da sağlıklı gruplardan farklılık göstermektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=6.6$, $P<0.02$). Oldukça sık tartışma ($\chi^2=5$, $P<0.05$) ve oldukça sık küskünlük ($\chi^2=8$, $P<0.01$) yine sağlıksız gruplarda daha fazla bildirilen tepkilerdir (Bkz. TABLO XIII a).

Yine bütün grupların, “bazan”, “oldukça sık” ve “çok sık” tepkileri, “Var”; “Hiç” tepkileri ise “Yok” kategorisi içerisinde toplanarak da cevaplar analiz edilmiştir. TABLO XIII b’de de görüldüğü gibi bu analiz sonucunda, anne-babası arasında kavga ($\chi^2=8.7$,

$P<0.01$) ve ksknlk ($\chi^2=4.1$, $P<0.05$) yok diyen sağlıklı gruplardaki çocuklar daha fazladır. Sağlıksız gruplarla aralarında görülen bu fark istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur. Sağlıksız gruplar, sağlıklı gruplara oranla anne-babaları arasında daha fazla kavga olduğunu bildirmişlerdir. İki grup arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı seviyededir ($\chi^2=8.7$, $P<0.01$) (Bkz. TABLO XIII b).

TABLO XIII a. Bütün Grupların Çocuk Bilgi Formunda “Anne-Baban Arasında Ne Derece Tartışma, Kavgaya Dayak ve Kışkırtıcılık Olur?”

Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.

Gruplar	Hiç		Ki	P	Baza n		Ki	P	O. sık		Ki	P	Ç. sık		Ki	P
Çatışma	Sgsız	Sğlı	kare	değeri	Sgsız	Sğlı	kare	değeri	Sgsız	Sğlı	kare	değeri	Sgsız	Sğlı	kare	değeri
TARTIŞMA	3	5	0,5	an. değil	50	56	0,3	an. değil	5	0	5	P<0,05	3	0	3	an. değil
KAVGA	19	42	8,7	P<0,01	37	18	6,6	P<0,02	4	1	1,8	an. değil	1	0	1	an. değil
DAYAK	49	56	0,5	an. değil	11	5	2,3	an. değil	1	0	1	an. değil	0	0	0	an. değil
KÜSKÜNLÜK	17	31	4,1	P<0,05	36	30	0,5	an. değil	8	0	8	P<0,01	0	0	0	an. değil

(df=1)

TABLO XIII b. Bütün Grupların Çocuk Bilgi Formunda “Anne-Baban Arasında Ne Derece Tartışma, Kavgaya Dayak ve Kışkırtıcılık Olur?”

Sorusuna Verdikleri Tepkilerin “Var”, “Yok” Kategorisi İçerisindeki Frekans Dağılımları.

Gruplar	Yok	Ki	P	Var	Ki	P
Çatışma	Sgsız	Sğlı	kare	değeri	Sgsız	Sğlı
TARTIŞMA	3	5	0,5	an. değil	58	56
KAVGA	19	42	8,7	P<0,01	42	19
DAYAK	49	56	0,5	an. değil	12	5
KÜSKÜNLÜK	17	31	4,1	P<0,05	44	30

(df=1)

III.2.2. Anne-Babaların “Anne-Baba Bilgi Formu” nda sorulan, “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

“Anne-Baba Bilgi Formu” ile anne-babaya sorulmuş olan, “eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur” sorusunun cevapları da aynı şekilde analiz edilmiştir. Her bir yaş grubunun anne-babalarının bu tepkilerinin ayrıntılı dökümleri EK.TABLO V’de görülmektedir.

Önce her yaş grubundaki çocukların anne-babalarının tepkileri incelenmiş, daha sonra bütün gruplar sağlıklı-sağlıksız olmak üzere iki grup halinde incelenmiştir.

Yaş gruplarına göre bakıldığında, sağlıksız 5-6 yaş grubunun anne-babaları, sağlıklı olanlardan daha fazla,aralarında kavga olduğunu bildirmişlerdir ($\chi^2=4.3$, $P<0.05$. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı seviyededir (Bkz. TABLO XIV).

TABLO XIV. 5-6 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma	G1 Anne-baba		Ki	P	Var		Ki	P
	Yok				Sğsız	Sğlı		
TARTIŞMA	0	1	1	an.değil	21	19	0,1	an.değil
KAVGA	7	15	3	an.değil	14	5	4,3	P<0,05
DAYAK	18	18	0	an.değil	3	2	0,2	an.değil
KÜSKÜNLÜK	4	8	1,3	an.değil	17	12	1	an.değil

(df=1)

9-10 Yaş grubu anne-babaları da benzer şekilde, sağlıklı grup daha fazla olmak üzere aralarında kavga olmadığını ($\chi^2=4.8$, $P<0.05$) ve sağlıksız grup daha fazla olmak üzere de, aralarında kavga olduğunu ($\chi^2=4.3$, $P<0.05$) bildirmişlerdir. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur (Bkz. TABLO XV.).

TABLO XV. 9-10 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı	Kare		Sğsız	Sğlı	Kare	
TARTIŞMA	0	0	0	an.değil	20	21	0,02	an.değil
KAVGA	7	18	4,8	P<0,05	13	3	6,3	P<0,02
DAYAK	18	21	0,2	an.değil	2	0	2	an.değil
KÜSKÜNLÜK	6	13	2,6	an.değil	14	8	1,6	an.değil

(df=1)

14-15 yaş grubunun anne-babalarının tepkilerine baktığımızda, aralarında kavga yok diyenlerin sağlıklı grupta ($\chi^2=10$, $P<0.01$), var diyenlerin sağlıksız grupta daha fazla olduğu görülmektedir. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlı seviyededir (Bkz. TABLO XVI.).

TABLO XVI. 14-15 Yaş grubundaki çocukların anne-babalarının “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.

Çatışma	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı	Kare		Sğsız	Sğlı	Kare	
TARTIŞMA	0	2	2	an.değil	20	18	0,1	an.değil
KAVGA	2	15	10	P<0,01	18	5	7,3	P<0,01
DAYAK	18	20	0,1	an.değil	2	0	2	an.değil
KÜSKÜNLÜK	2	6	2	an.değil	18	14	0,5	an.değil

(df=1)

Anne-babaların tepkilerinin yaş gruplarına ayırmaksızın, bütün gruplar için analizine bakıldığında, TABLO XVII a’da görüldüğü gibi, sağlıklı gruplar, sağlıksız gruplara nazaran eşleriyle “hiç” kavga etmediklerini ($\chi^2=16$, $P<0.001$), “bazan” kavga ettiklerini ($\chi^2=13$, $P<0.001$) ve oldukça sık kavga ettiklerini ($\chi^2=4$, $P<0.05$) daha fazla söylemişlerdir. İki grup arasındaki bu farklar, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur. Yine sağlıksız grubun anneleri, tartışma ($\chi^2=13.2$, $P<0.001$) ve küskünlük ($\chi^2=6$, $P<0.02$) için “oldukça sık” tepkilerini sağlıklı gruba göre daha fazla vermişlerdir. Gruplar arasındaki bu farklar,

istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur. Aralarında “Hiç” kışkınlık olmadığını söyleyenler yine sağlıklı grupta daha fazladır ($\chi^2=5.8$, $P<0.02$). Bu fark da istatistiksel olarak anlamlı seviyededir (Bkz. TABLO XVII a).

Yine bütün grupların, “bazan”, “oldukça sık” ve “çok sık” tepkileri, “Var”; “Hiç” tepkileri ise “Yok” kategorisi içerisinde toplanarak da cevaplar analiz edilmiştir. TABLO XVII b’de de görüldüğü gibi bu analiz sonucunda, aralarında kavga ($\chi^2=16$, $P<0.001$) ve kışkınlık ($\chi^2=5.8$, $P<0.02$) olmadığını söyleyen sağlıklı anne-babalar, sağlıksızlardan daha fazladır. Gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Aralarında kavga olduğunu söyleyen sağlıksız gruptaki anne-babalar, sağlıklı gruptan daha fazladır, bu fark da istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=17.7$, $P<0.001$) (Bkz. TABLO XVII b).

III.3. Çocukların, 5 Resim Kartının “a” sorularına verdikleri tepkiler.

“a” sorusu (“Bana, anne-babanın nasıl bir ilişki içinde olduklarını anlatmanı istiyorum”) ile araştırmacı tarafından hazırlanan, evlilik çatışmasının farklı yoğunluklardaki ilişki durumlarını gösteren 5 resim kartındaki sahnelerin çocuklar tarafından algılanıp algılanmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

III.3.1. Çocukların I. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Çocukların, mutlu bir aileyi temsil eden, I. Resim Kartında gördükleri anne-babanın ilişki durumunu nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan “a” sorusuna verdikleri tepkilerin içerik analizi sonuçları TABLO XVIII ’de görülmektedir (Tablolarda görülen G1= 5-6 yaş grubunu, G2= 9-10 yaş grubunu ve G3= 14-15 yaş grubunu temsil etmektedir). Bu sonuçlara göre çocuklar, 4 kategori altında toplanabilen tepkiler vermişlerdir. “Mutlu bir aile; uyumlular ve birbirlerini seviyorlar” tepkisi, bütün grubun %91.8 (n=112) ’i tarafından kullanılmıştır. Üç yaş grubu arasında bu kategorinin kullanılması açısından istatistiksel olarak

TABLO XVII a. Bütün Grupların Anne-Babalarının, Anne-Baba Bilgi Formunda “Eşinizle Aranızda Ne Derece Tartışma, Kavga, Dayak ve Kışkınlık Olayları Olur?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.

Anne-babalar	Hiç		Ki	P	Baza		Ki	P	O.sık		Ki	P	Ç.sık		Ki	P
	Sğsız	Sğlı			η	Sğsız			Sğlı	Sğsız			Sğlı	Sğsız		
Çatışma			kare	değeri	Sğsız	Sğlı	kare	değeri	Sğsız	Sğlı	kare	değeri	Sğsız	Sğlı	kare	değeri
TARTIŞMA	0	3	3	an.değil	42	57	2,3	an.değil	16	1	13	P<0,001	3	0	3	an.değil
KAVGA	16	48	16	P<0,001	39	13	13	P<0,001	4	0	4	P<0,05	2	0	2	an.değil
DAYAK	54	59	0,2	an.değil	7	2	2,8	an.değil	0	0	0	an.değil	0	0	0	an.değil
KÜSKÜNLÜK	12	27	5,8	0,02	42	34	0,8	an.değil	6	0	6	P<0,02	1	0	1	an.değil

(df=1)

TABLO XVII b. Bütün Grupların Anne-Babalarının, Anne-Baba Bilgi Formunda “Eşinizle Ne derece Tartışma, Kavga, Dayak ve Kışkınlık Olayları Olur?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin “Var”, “Yok” Kategorisi İçerisindeki Frekans Dağılımları.

Anne-babalar	Yok		Ki	P	Var		Ki	P
	Sğsız	Sğlı			Sğsız	Sğlı		
Çatışma	0	3	3	an.değil	61	58	0,1	an.değil
TARTIŞMA	0	3	3	an.değil	61	58	0,1	an.değil
KAVGA	16	48	16	P<0,001	45	13	17,7	P<0,001
DAYAK	54	59	0,2	an.değil	7	2	2,8	an.değil
KÜSKÜNLÜK	12	27	5,8	P<0,02	49	34	2,7	an.değil

(df=1)

anlamli bir farklılık görülmemiştir. “Durumdan bağımsız ve somut tepkiler”, genelde, resim kartındaki durumla ilgili olmayan ya da resim kartındaki anne-babanın hareketse l eylemlerini tanımlayıcı ( rneğın, “yürüyorlar”, “anne böyle yapmış, baba tutmuş onu kolundan” gibi) tepkileri içermektedir. Bu tepkinin %6.6 (n=8) oranında sadece 5-6 yaş grubunda kullanıldığı görülmektedir. Diğer iki yaş grubu tarafından bu tepki hiç kullanılmamıştır. 5-6 yaş grubunun, diğer iki grupla arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2= 16$, $P<0.001$). “ ocukla ilgilenmiyorlar” tepkisi ise, 9-10 yaş grubundan bir  ocuk, 14-15 yaş grubundan 4  ocuk olmak üzere, bütün grubun % 4.1 (n=5)’ i tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı açısından yaşlar arasında görülen fark, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

TABLO XVIII. Çocukların I. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.

Kategoriler	Gruplar	G1	G2	G3	Toplam (n=122)	%	Ki-kare	P
Mutlu bir aile;uyumlular;birbirini seviyor		33	40	39	112	91,8	0,8	an.değil
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler		8	0	0	8	6,6	16	$P<0,001$
�ocukla ilgilenmiyorlar		0	1	4	5	4,1	5,2	an.değil

(df=2)

III.3.2. Çocukların II. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Çocukların, anne-babanın tartışmasını temsil eden II. Resim Kartında, gördükleri anne-babanın ilişki durumunu nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan “a” sorusuna verdikleri tepkilerin içerik analizi sonuçları TABLO XIX’ da görülmektedir. Bu sonuçlara göre çocuklar, 3 kategori altında toplanabilen tepkiler vermişlerdir. “Tartışıyorlar; kızgınlar ve birbirlerini sevmiyorlar” tepkisi, bütün grubun %61.5 (n=75) ‘i tarafından kullanılmıştır. Üç yaş grubu arasında bu kategorinin kullanılması açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bütün grupların % 37 (n=45)’si tarafından kullanılan “Kavga ediyorlar” tepkisi ise, G1 (5-6 yaş grubu)’na nazaran G2 (9-10 yaş grubu) ve G3 (14-15 yaş grubu) tarafından daha fazla kullanılmıştır. Bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır

($\chi^2=7.6$, $P<0.05$). Yine sadece 5-6 yaş grubu tarafından kullanılan “durumdan bağımsız ve somut tepkiler” kategorisinin %’si 1.6 ($n=2$)’dir. Bu kategorinin kullanımı açısından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (Bkz. TABLO XIX.).

TABLO XIX. Çocukların II. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.

Kategoriler	G1	G2	G3	Toplam (n=122)	%	Ki-kare	P
Tartışıyorlar,kızgınlar,birbirini sevmiyorlar	32	19	24	75	61,5	3,4	an.değil
Kavga ediyorlar	7	22	16	45	37	7,6	$P<0,05$
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler	2	0	0	2	1,6	4	an.değil

(df=2)

III.3.3. Çocukların III. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Anne-babanın kavga etmelerini temsil eden III. Resim Kartında, çocukların resimde gördükleri anne-babanın ilişki durumunu nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan “a” sorusuna verdikleri tepkilerin içerik analizi sonuçları TABLO XX’de görülmektedir. Bu resim kartı için çocuklar, 2 farklı tepki vermişlerdir. Tartışmanın giderek şiddetlendiğini ve kavga ettiklerini belirten ifadeleri içeren “Daha şiddetli; çok ileri gitmişler; kavga ediyorlar” tepkisi, bütün grubun %70.5 ($n=86$) ‘si tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanılması açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bütün grupların % 28.7 ($n=35$)’si tarafından kullanılan, “Tartışıyorlar; Kızgınlar; Birbirlerini sevmiyorlar” tepkisi ise, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu sonuca göre, bu tepkinin kullanımı yaş büyüdükçe azalmış görünmektedir ($\chi^2=7.3$, $P<0.05$).

TABLO XX. Çocukların III. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.

Kategoriler	G1	G2	G3	Toplam (n=122)	%	Ki-kare	P
Daha şiddetli;çok ileri gitmişler; kavga ediyorlar	22	29	35	86	70.5	3	an.değil
Tartışıyorlar,kızgınlar,birbirlerini sevmiyorlar	18	12	5	35	28,7	7,3	$P<0,05$

(df=2)

III.3.4. Çocukların IV. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Dayak sahnesini gösteren IV. Resim Kartında, çocukların bu ilişki durumunu nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan “a” sorusuna verdikleri tepkilerin içerik analizleri sonuçları, Tablo 13.’de sunulmuştur. Bu sonuçlara göre çocuklar, üç farklı kategori altında toplanabilen tepkiler vermişlerdir. “Baba, anneye vuruyor” tepkisi, bütün grupların %79.5 (n=97)’i, “Birbirlerini dövüyorlar; kavga ediyorlar; şiddetli kavga” tepkisi, bütün grupların %17.2 (n=21)’si tarafından kullanılmış olup, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “Müphem” tepkisi ise, bütün grubun % 3.3 (n=4)’ü tarafından kullanılmıştır. (Bkz. TABLO XXI).

TABLO XXI. Çocukların IV. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.

Kategoriler	Gruplar	G1	G2	G3	Toplam (n=122)	%	Ki-kare	P
Baba anneye vuruyor		37	33	27	97	79,5	1,6	an.değil
Birbirlerini dövüyorlar;kavga ediyorlar;şiddetli.		4	6	11	21	17,2	3,7	an.değil
Müphem		0	2	2	4	3,3	2	an.değil

(df=2)

III.3.5. Çocukların V. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Anne-babanın küskünlüğünü temsil eden V. Resim Kartında, çocukların bu ilişki durumunu nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla sorulan “a” sorusuna verdikleri tepkilerin içerik analizi sonuçları TABLO XXII’de görülmektedir. Bu sonuçlara göre çocuklar, 4 kategori altında toplanabilen tepkiler vermişlerdir. Bütün grupların %82 (n=100)’si “küsmüşler; darılmışlar” tepkisini vermişlerdir. Grupların % 16.4 (n=20)’ü , “kavga bitmiş; üzülüyorlar; düşünüyorlar; pişmanlar; utanıyorlar” tepkilerini vermişlerdir. Grupların %4.1 (n=5)’ i ise “İyi ilişkiler; iyi” tepkisi vermişlerdir. 5-6 yaş grubundan bir çocuk da “durumdan bağımsız ve somut tepkiler” vermiştir. Bu tepkiler açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

TABLO XXII. Çocukların V. Kartın “a” Sorusuna Verdikleri Tepkiler.

Kategoriler	G1	G2	G3	Toplam (n=122)	%	Ki-kare	P
Küsmüşler; darılmışlar;	28	36	36	100	82,0	1,28	an.değil
Kavga bitmiş; üzülüyorlar; düşünüyorlar; pişmanlar; utanı	8	7	5	20	16,4	0,7	an.değil
İyi ilişkiler; iyi.	4	0	1	5	4,1	5,2	an.değil
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler	1	0	0	1	0,8	2	an.değil

(df=2)

III.4. Çocukların, mutlu bir aileyi simgeleyen, 1 Numaralı Resim Kartının “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” sorularına verdikleri tepkiler.

Çocukların, mutlu bir aileyi nasıl algıladıkları ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini anlamak amacıyla, yöntem kısmında da belirtildiği gibi, “b”, “c”, “d”, “e” “g” şıklarını içeren 5 soru sorulmuştur (Sorular için bkz. Sayfa 42.).

Yapılan içerik analizi sonucunda, çocukların, bütün soruların her birine verdikleri tepkiler 17 adet cevap kategorisi altında toplanmıştır. Elde edilen 17 adet cevap kategorisinin, üç yaş grubundaki dağılımları incelenmiştir (Bkz. TABLO XXIII).

Ayrıca aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıklı çocukların ve yine kız / erkek çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermedikleri araştırılmıştır (Bkz. EK. TABLO VI ve VII).

TABLO XXIII. Çocukların I. Kartta “b” den “g” ye Tüm Sorularda Kullandıkları**Kategorilerin Frekans ve Frekans Yüzdeleri.**

Gruplar	G1	G2	G3	top	top%	Ki-kare	P
Kategoriler	f	f	f	n=122			
Ebeveyn ilişkisinin olumlu olduğunu düşünmek	7	26	13	46	37,7	12,3	P<0,01
İlişki karşısında olumlu duygular hissetmek	20	30	23	73	59,8		
Ebeveyne benzeyeceğini düşünme	6	2	6	14	11,5		
Anne baba ilişkisinin nedenini merak etmek	3	3	5	11	9,02		
Ebeveyn birliğini kıskanma.	5	7	16	28	23	7,36	P<0,05
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler	20	2	2	24	19,7	27	P<0,001
Bilmiyorum	28	9	4	41	33,6	23,46	P<0,001
Ebeveyn mutluluğunu ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamak	16	30	23	69	56,6		
Ebeveyn mutluluğunu dış nedenlere bağlamak	3	9	9	21	17,2		
Ebeveyn mutluluğunu çocuğa bağlamak	4	5	6	15	12,3		
İlişkinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek	3	20	14	37	30,3	12,05	P<0,01
İlişkinin olumsuz sonuçlanacağını düşünmek	7	5	3	15	12,3		
Ebeveyn ilişkisinin (+) da, (-) da sonuçlanabileceğini düşünmek	2	13	8	23	18,9	7,91	P<0,02
Ebeveynin, ilişkilerine çocuğu da dahil edeceklerini düşünme	0	0	6	6	4,92	12	P<0,01
Ebeveyn mutluluğuna katılmayı ve katkıda bulunmayı isteme	10	19	22	51	41,8	4,6	
Ebeveyni yalnız bırakarak kendi faaliyetlerine devam etmek	17	9	6	32	26,2	6,06	P<0,05
Hiç bir şey yapmazdım	1	4	4	9	7,38		

(df=2)

TABLO XXIII’ de de görüldüğü gibi, üç yaş grubundaki çocukların %59.8 (n=73)’i

“ilişki karşısında olumlu duygular hissetmek” kategorisini kullanmışlardır

Gruplar arasında bu kategoriye kullanma açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

“Ebeveyn mutluluğunu ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamak” kategorisi, tüm çocukların %56 (n=56.6)’sı tarafından kullanılmıştır. Bu kategoriye kullanma açısından, gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Çocukların 41.8 (n=51)’i, “Ebeveyn mutluluğuna katılmayı ve katkıda bulunmayı isteme” kategorisini kullanmışlardır. Bu kategorinin kullanımı yaş büyüdükçe artmaktadır. Çocukların %37.7 (n=46)’si “Ebeveyn ilişkisinin olumlu olduğunu düşünmek” kategorisini kullanmışlardır. Bu kategorinin kullanımı, yaş büyüdükçe artıyor gözükmemektedir. Nitekim yaş grupları arasındaki bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlı bir seviyede bulunmuştur ($\chi^2=12.3, P<0.01$). “Bilmiyorum” kategorisi, bütün çocukların %33.6 (n=41)’sı tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımının küçük

yaşlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Yaş grupları arasındaki bu farklılık, istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=23.46$, $P<0.001$). “İlişkinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek” kategorisi, çocukların %30.3 ($n=37$)’ü tarafından kullanılmış olup, yaş büyüdükçe bir artış göstermiştir. Yaş grupları arasındaki bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=12.05$, $P<0.01$). Çocukların %26.2 ($n=32$)’si “Ebeveyni yalnız bırakarak kendi faaliyetlerine devam etmek” kategorisini kullanmışlardır. Bu kategorinin kullanımının küçük yaş grubunda daha fazla olduğu görülmektedir. Yaş grupları arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=6.06$, $P<0.05$). “Ebeveyn birliğini kıskanma” kategorisi ise çocukların %23 ($n=28$)’ü tarafından kullanılmış olup, büyük yaş grubunda fazla olmak üzere, yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir ($\chi^2=7.36$, $P<0.05$). “Durumdan bağımsız ve somut tepkiler”, çocukların %19.7 ($n=24$)’ü tarafından kullanılmış olmakla beraber, bu kategoriye kullanan çocukların çoğunlukla küçük yaş grubunu oluşturduğu dikkat çekicidir, nitekim gruplar arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak ileri derece anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=27$, $P<0.001$). “Ebeveyn ilişkisinin olumlu da, olumsuz da sonuçlanabileceğini düşünmek” kategorisi, çocukların %18.9 ($n=23$)’ü tarafından kullanılmıştır. Bu kategoriye kullanmak açısından, yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($\chi^2=7.91$, $P<0.02$). Çocukların %17.2 ($n=21$)’si “Ebeveyn mutluluğunu dış nedenlere bağlamak”, %12.3 ($n=15$)’ü “Ebeveyn mutluluğunu çocuğa bağlamak” ve “İlişkinin olumsuz sonuçlanacağını düşünmek” kategorilerini kullanmışlardır. Bu üç kategorinin kullanımı açısından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocukların %11.5 ($n=14$)’i “Ebeveyne öykünme”, %9.02 ($n=11$)’si “Anne-baba ilişkisinin nedenini merak etme”, %7.38 ($n=9$)’i “Hiç bir şey yapmazdım” kategorilerini kullanmışlardır. Bu kategorilerin kullanımında da yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Son olarak çocukların %4.92 ($n=6$)’si, “Ebeveynin, ilişkilerine

çocuğu da dahil edeceklerini düşünme” kategorisini kullanmışlardır, ki bu yalnızca 14-15 yaş grubunun kullanmış olduğu bir kategoridir. Yaş grupları arasında görülen bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=12$, $P<0.01$).

Tüm kategorilerin kullanımında sağlıklı-sağlıksız gruplar ve kız / erkek arasında bir farklılık olup olmadığına bakılmış, fakat istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Bkz. EK. TABLO VI ve VII).

III.5 Çocukların, anne-babanın farklı şiddetlerdeki çatışmalı ilişkilerini simgeleyen, II, III, IV, ve V numaralı Resim Kartlarının “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” sorularına verdikleri tepkiler.

Çocukların, anne-babanın farklı şiddetlerdeki çatışmalı ilişkilerini nasıl algıladıkları ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini anlamak amacıyla, II, III, IV, ve V numaralı Resim Kartlarını göstererek yöntem kısmında açıklanan, “b” , “c”, “d” ,”e” “g” soru şıkları sorulmuştur (Sorular için bkz. sy.42).

Yapılan içerik analizi sonucunda, çocukların tüm sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen tepkiler 22 adet cevap kategorisi altında toplanmıştır. Elde edilen 22 adet cevap kategorisinin,

III.5.1. Üç farklı yaş grubundaki dağılımları,

III.5.2. Resim Kartlarına göre dağılımları,

III.5.3. Aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıksız çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları,

III.5.4. Kız-erkek çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları incelenmiştir.

III.5.1. Üç farklı yaş grubundaki dağılımları:

TABLO XXIV ‘de de görüldüğü gibi, II, III, IV, ve V. Resim Kartlarına verilen tepkilerden elde edilen 22 cevap kategorilerinin, üç farklı yaş grubundaki çocuklar tarafından

hangi oranda kullanıldığına göre dağılımına baktığımızda, çocukların, %93.44 (n=114)'ünün “Ebeveyn ilişkisi karşısında olumsuz duygular hissetmek” kategorisini kullandığını görüyoruz.

XXIV. II, III, IV ve V Numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Kategoriler	Gruplar			f	Top.	Top. %	Ki-kare	p
	G1	G2	G3					
1. Ebeveyn ilişkisinin olumlu olmasını istemek.	20	23	20	63	51,64			
2. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzluğunu belirtmek.	18	11	18	47	38,52			
3. Ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etmek.	11	21	26	58	47,54	6,034	P<0,05	
4. Ebeveyn ilişkisine müdahale etmeyi düşünmek, istemek.	29	38	35	102	83,61			
5. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek.	21	33	39	93	76,23	5,42	P>0,05	
6. Ebeveyn ilişkisi karşısında olumsuz duygular hissetmek.	33	41	40	114	93,44			
7. Ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istemek.	18	18	40	76	62,30	12,74	P<0,01	
8. Ebeveyne karşı olumsuz duygular hissetmek.	8	4	14	26	21,31	5,846	P>0,05	
9. Ebeveyn ilişkisinin çocuğa olumsuz etkileyeceğini düşünmek.	17	17	22	56	45,90			
10. Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek.	26	27	30	83	68,03			
11. Nedeni anne-baba ilişkisindeki anlaşmazlığa bağlamak.	15	30	37	82	67,21	9,244	P<0,01	
12. Nedeni çocuğa bağlamak.	7	12	16	35	28,69			
13. Nedeni dış nedenlere bağlamak.	2	22	23	47	38,52	17,91	P<0,001	
14. Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek.	1	4	4	9	7,38			
15. Ebeveyn çatışmasının (+) da (-) da sonuçlanabileceğini düşünmek.	7	24	28	59	48,36	12,64	P<0,01	
16. Durumdan bağımsız ve somut tepkiler.	32	10	7	49	40,16	22,82	P<0,001	
17. Müphem.	19	10	15	44	36,07			
18. Bilmiyorum.	25	14	3	42	34,43	17,29	P<0,001	
19. Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek	5	11	20	36	29,51	9,5	P<0,01	
20. Nedeni kavga, tartışma, dayağa bağlamak	21	19	20	60	49,18			
21. Nedeni babanın baskıcılığına bağlamak	1	4	19	24	19,67	23,25	P<0,001	
22. Nötr olmak, karışmamak	4	8	12	24	19,67			

(df=2)

Bu kategorinin kullanımı bakımından yaş grupları arasında bir farklılık bulunmamıştır. “Ebeveyn ilişkisine müdahale etmeyi düşünmek, istemek” kategorisi, çocukların %83.61 (n=102)’si tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı açısından yaş grupları arasında görülen fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. “Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek” kategorisini, çocukların %76.23 (n=93)’ü kullanmışlardır. Bu kategorinin kullanımı yaş büyüdükçe artmış görülmektedir. Yaş grupları arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı seviyededir ($\chi^2=5.42, P<0.05$). “Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek” kategorisini, çocukların %68.03 (n=83)’ü, kullanmışlardır. Yaş grupları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Çocukların %67.21 (n=82)’i, çatışma nedeninin ne olduğu sorusu karşısında, “Nedeni anne-baba ilişkisindeki anlaşmazlığa bağlamak” kategorisini kullanmışlardır. Bu kategorinin kullanımı yaş büyüdükçe artmış olup, yaşlar arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bir seviyededir ($\chi^2=9.24, P<0.01$). Böyle bir durumda ne yapardın sorusu karşısında, “Ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istemek” kategorisini, çocukların %62.30 (n=76)’u kullanmışlardır. Özellikle 14-15 yaş grubunda kullanımı artmış gözükken bu kategorinin kullanımı açısından yaş grupları arasında görülen farklılık istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=12.74, P<0.01$). Çocukların %51.64 (n=63)’ü, böyle bir durumda ne düşündüğü sorusu karşısında, “Ebeveyn ilişkisinin olumlu olmasını istemek”, çatışma nedeninin ne olduğu sorusu karşısında, %49.18 (n=60)’i “Nedeni, kavga, tartışma, dayığa bağlamak”, kategorilerini kullanmışlardır. Bu kategorilerin kullanımı yönünden yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “Ebeveyn çatışmasının olumlu da olumsuz da sonuçlanabileceğini düşünmek” kategorisinin, çocukların %48.36 (n=59)’sı tarafından kullanıldığı görülmektedir. Küçük yaş grubunun bu kategoriye diğer yaş gruplarına göre daha az kullanmış olması dikkat çekicidir. Bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2=12.64, P<0.01$). “Ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etme” kategorisi, çocukların %47.54 (n=58)’ü

tarafından kullanılmıştır. Yaş grupları arasında , bu kategorinin kullanımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2=6.03$, $P<0.05$). Bu kategorinin kullanımı yaş büyüdükçe bir artış göstermektedir. Çeşitli sorular karşısında kullanılan ve yaş küçüldükçe kullanımı artan bir kategori, “durumdan bağımsız ve somut tepkiler” kategorisidir. Çocukların %40.16 (n=49)’sının kullandığı bu kategorinin, kullanımı açısından görülen yaş farklılığı, istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=22.82$, $P<0.001$). Çeşitli soru şıklarından elde edilen, “Ebeveyn ilişkisinin olumsuzluğunu belirtmek” kategorisi, tasvir niteliğinde bir kategori olup, çocukların %38.52 (n=47)’si tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı yönünden yaş grupları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Anne-babanın neden bu durumda olduğu sorusu karşısında kullanılan, “Nedeni dış nedenlere bağlamak” kategorisi, çocukların %38.52 (n=47)’si tarafından kullanılmıştır. Küçük yaş grubunda oldukça az olmak üzere, bu kategorinin kullanımı yönünden yaş grupları arasında, istatistiksel olarak ileri derecede farklılık bulunmuştur ($\chi^2=17.91$, $P<0.001$). Çeşitli sorular karşısında elde edilen “müphem” kategorisi, genellikle içeriği tam anlaşılamamış tepkileri içermektedir. Bu kategori, çocukların %36.1 (n=44)’i tarafından kullanılmış, yaş grupları arasında bir farklılık göstermemiştir. Yine çeşitli sorular karşısında elde edilen, “Bilmiyorum” kategorisi, çocukların %34.43 (n=42)’si tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı yönünden yaş grupları arasında istatistiksel olarak, ileri derecede anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2=17.29$, $P<0.001$). Bu kategoriye kullanma, yaş küçüldükçe artmış gözükmektedir. Çocukların %29.51 (n=36)’i, “Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek” kategorisini kullanmışlardır. Yaş büyüdükçe kullanımı artmış gözükken bu kategorinin kullanımı yönünden, yaş grupları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=9.5$, $P<0.01$). Ebeveyn çatışmasının nedeni sorulduğunda elde edilen, “nedeni çocuğa bağlamak” kategorisi, çocukların %28.69 (n=35)’u tarafından

kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı yönünden yaş grupları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Ebeveynin çatışmalı ilişkisi karşısında duyguların neler olacağı sorusuyla elde edilen, “Ebeveyne karşı olumsuz duygular hissetmek” kategorisini kullanan çocukların oranı %21.31 (n=26)’dir. Bu kategorinin kullanımı yönünden, yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede farklılık bulunmuştur ($\chi^2=5.85$, $P<0.05$). 14-15 yaş grubunun bu kategoriyi daha fazla kullanmış olduğu görülmektedir. Çatışma nedeninin ne olduğu sorusu karşısında elde edilen “Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” kategorisi özellikle büyük yaş grubunda daha fazla kullanılmış görülmektedir. Çocukların %19.67 (n=24)’si tarafından kullanılan bu kategorinin kullanımı açısından, yaş grupları arasında görülen farklılık, istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=23.25$, $P<0.001$). Böyle bir durumda ne yapacağı sorusu karşısında elde edilen “Nötr olmak, karışmamak” kategorisi, çocukların %19.67 (n=24)’si tarafından kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı yönünden, yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ve son olarak, çeşitli sorular karşısında elde edilen “Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek” kategorisi, çocukların %7.38 (n=9)’i tarafından kullanılmış ve yaş grupları arasında, bu kategorinin kullanımı yönünden bir farklılık bulunmamıştır (Bkz. TABLO XXIV).

III.5.2. Resim Kartlarına göre dağılımları,

“b” den “g” ye tüm sorular karşısında kullanılan 22 kategorinin, II, III, IV ve V. Resim Kartlarında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, “Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek” kategorisinin, II. Resim Kartından, IV. Resim Kartına doğru giderek daha fazla kullanılmış olduğu, V. Resim Kartında ise azalmış olduğu görülmektedir. Bu kategorinin Resim Kartlarına göre farklılaşan kullanımı, istatistiksel olarak ileri seviyede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=16.91$, $P<0.001$) (Bkz. TABLO XXV).

TABLO XXV. II, III, IV ve V. Resim Kartlarında “b” den “g” ye Tüm Sorularda Kullanılan Kategorilerin Kartlara Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Kategoriler	Kartlar		II		III		IV		V		Ki-Kare	P
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Ebeveyn ilişkisinin olumlu olmasını istemek.	31	25,41	30	24,59	16	13,11	33	27,05				
2. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzluğunu belirtmek.	20	16,39	16	13,11	12	9,84	16	13,11				
3. Ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etmek.	32	26,23	25	20,49	25	20,49	23	18,85				
4. Ebeveyn ilişkisine müdahale etmeyi düşünmek, istemek.	74	60,66	68	55,74	79	64,75	73	59,84				
5. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek.	49	40,16	66	54,10	72	59,02	33	27,05	16,91	P>0,001		
6. Ebeveyn ilişkisi karşısında olumsuz duygular hissetmek.	97	79,51	95	77,87	91	74,59	73	59,84				
7. Ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istemek.	22	18,03	29	23,77	26	21,31	18	14,75				
8. Ebeveyn karşı olumsuz duygular hissetmek.	9	7,38	10	8,20	9	7,38	9	7,38				
9. Ebeveyn ilişkisinin çocuğu olumsuz etkileyeceğini düşünmek.	19	15,57	18	14,75	17	13,93	18	14,75				
10. Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek.	43	35,25	28	23	25	20,49	67	55	27,11	P>0,001		
11. Nedeni anne-baba ilişkisindeki anlaşmazlığa bağlamak.	50	40,98	47	38,52	44	36,07	35	28,69				
12. Nedeni çocuğa bağlamak.	22	18,03	12	9,84	13	10,66	10	8,20				
13. Nedeni dış nedenlere bağlamak.	24	19,67	32	26,23	23	18,85	10	8,20	11,18	P>0,02		
14. Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek.	0	-	2	1,64	0	-	7	5,74	14,56	P>0,01		
15. Ebeveyn çatışmasının (+) da (-) da sonuçlanabileceğini düşünmek.	29	23,77	24	19,67	15	12,30	31	25,41				
16. Durundan bağımsız ve somut tepkiler.	31	25,41	27	22,13	20	16,39	21	17,21				
17. Mütphem.	17	13,93	12	9,84	19	15,57	19	15,57				
18. Bilmiyorum.	23	18,85	25	20,49	16	13,11	12	9,84				
19. Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek	0	-	2	1,64	34	27,87	0	-	88,95	P>0,001		
20. Nedeni kavga, tartışma, dayatma bağlamak	4	3,28	7	5,74	10	8,20	59	48,36	102,3	P>0,001		
21. Nedeni babanın baskıcılığına bağlamak	3	2,46	2	1,64	23	18,85	0	-	49,43	P>0,001		
22. Nötr olmak, karışmamak	6	4,92	10	8,20	5	4,10	11	9,02				

(df=3)

“Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek” kategorisinin kullanımının, kartlara göre dağılımına baktığımızda, II. Resim Kartından başlayarak IV. Karta doğru bu tepkinin kullanımında giderek bir azalma, V. Resim Kartında ise bir artış gözükmektedir. Resim Kartları arasında görülen bu farklılık istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=27.11$, $P<0.001$). Çatışma nedeni olarak kullanılan “Nedeni dış nedenlere bağlamak” kategorisi, III. Resim kartında daha fazla, V. Resim Kartında ise daha az kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı açısından, kartlar arasında görülen bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlı seviye bulunmuştur ($\chi^2=8.20$, $P<0.02$).

“Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek” kategorisi, V. Resim kartında daha fazla kullanılmış gözükmektedir. Bu kategorinin kullanımı açısından resim kartları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı seviyededir ($\chi^2=14.56$, $P<0.02$) (Bkz. TABLO XXV).

“Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek” kategorisi, neredeyse sadece IV. Resim Kartında kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı açısından kartlar arasında görülen farklılık, istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=88.95$, $P<0.001$) (Bkz. TABLO XXV).

Çatışma nedeni olarak kullanılan, “Nedeni, kavga, tartışma, dayağa bağlamak” kategorisi, kartlar içinde en fazla V. Resim Kartında kullanılmıştır. Bu farklılık istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=102.3$, $P<0.001$). “Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” kategorisi ise kartlar içinde en fazla IV. Resim Kartında kullanılmıştır. Bu farklılık da istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=49.43$, $P<0.001$) (Bkz. TABLO XXV).

III.5.3. Aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıklı olmayan çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları:

II, III, IV ve V Numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye tüm sorular karşısında kullanılan 22 kategorinin, aile işlevleri bakımından sağlıklı-sağlıklı olmayan çocuklar arasında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, bir kategori dışında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. “Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek” kategorisi sağlıklı çocuklar tarafından daha fazla kullanılmıştır. İki grup arasındaki bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlı seviyededir. ($\chi^2=5.44$, $P<0.02$) (Bkz. EK. TABLO VIII).

III.5.4. Kız / erkek çocukların bu kategorileri kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları:

II, III, IV ve V Numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye tüm sorular karşısında kullanılan 22 kategorinin, kız ve erkek çocuklar arasında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, “Bilmiyorum” kategorisinin erkekler tarafından daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu kategorinin kullanımında görülen cinsiyet farklılığı, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=6.1$, $P<0.02$). Yine, “Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” ve çatışma karşısında ne yapardın sorusuna karşılık kullanılan “Nötr olmak, karışmamak” kategorileri de kız çocukları tarafından daha fazla kullanılmıştır. Bu kategorilerin kullanımlarında görülen cinsiyet farklılığı, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur (Her ikisi için $\chi^2=8.17$, $P<0.01$) (Bkz. TABLO XXVI).

Cinsiyetler arasında görülen bir farklılık da, IV. Resim Kartına verilen tepkilerde bulunmuştur. TABLO XXVII’de görüldüğü gibi IV. Resim Kartında kullanılan “Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek” kategorisi, kız çocukları tarafından daha fazla kullanılmıştır. Bu kategorinin kullanımı açısından görülen cinsiyet farkı, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=4.24$, $P<0.05$). Yine IV. Resim Kartında çatışma nedeni olarak kullanılan,

“Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” kategorisi, kız çocukları tarafından daha fazla kullanılmıştır. Cinsiyetler arasında görülen bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($\chi^2=7.35$, $P<0.01$) (Bkz. TABLO XXVII)

TABLO XXVI. II, III, IV ve V Numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Kategoriler	Cinsiyet	K (n=61)		E (n=61)		top. (n=122)	top%	Ki-Kare	P
		f	%	f	%				
1. Ebeveyn ilişkisinin olumlu olması istemek.		35	55,56	28	44,44	63	51,64		
2. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzluğunu belirtmek.		23	48,94	24	51,06	47	38,52		
3. Ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etmek.		35	60,34	23	39,66	58	47,54		
4. Ebeveyn ilişkisine müdahale etmeyi düşündürmek,istemek.		52	50,98	50	49,02	102	83,61		
5. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşündürmek.		52	55,91	41	44,09	93	76,23		
6. Ebeveyn ilişkisi karşısında olumsuz duygular hissetmek.		59	51,75	55	48,25	114	93,44		
7. Ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istemek.		28	50,00	28	50,00	56	45,90		
8. Ebeveyne karşı olumsuz duygular hissetmek.		17	65,38	9	34,62	26	21,31		
9. Ebeveyn ilişkisinin çocuğu olumsuz etkileyeceğini düşündürmek.		29	51,79	27	48,21	56	45,90		
10.Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşündürmek.		43	51,81	40	48,19	83	68,03		
11.Nedeni anne-baba ilişkisindeki anlaşmazlığa bağlamak.		43	52,44	39	47,56	82	67,21		
12.Nedeni çocuğa bağlamak.		21	60,00	14	40,00	35	28,69		
13.Nedeni dış nedenlere bağlamak.		24	51,06	23	48,94	47	38,52		
14. Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşündürmek.		5	55,56	4	44,44	9	7,38		
15. Ebeveyn çatışmasının (+) da (-) da sonuçlanabileceğini düşündürmek.		29	49,15	30	50,85	59	48,36		
16. Durumdan bağımsız ve somut tepkiler.		26	53,06	23	46,94	49	40,16		
17. Müphem.		23	52,27	21	47,73	44	36,07		
18. Bilmiyorum.		13	30,95	29	69,05	42	34,43	6,1	P<0,01
19.Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek		23	63,89	13	36,11	36	29,51		
20.Nedeni kavga,tartışma,dayağa bağlamak		25	41,67	35	58,33	60	49,18		
21.Nedeni babanın baskıcılığına bağlamak		19	79,17	5	20,83	24	19,67	8,17	P<0,01
22.Nötr olmak,karışmamak		19	79,17	5	20,83	24	19,67	8,17	P<0,01

(df=1)

TABLO XXVII. IV. Resim Kartında “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında

Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Frekans

Yüzdeleri.

Kategoriler	K		E		Top.	Ki-Kare	P
	f	%	f	%	f		
19. Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek	23	67,65	11	32,35	34	4,24	P<0,05
21. Nedeni babanın zorbalığına bağlamak	18	78,26	5	21,74	23	7,35	P<0,01

(df=1)

IV. SONUÇLARIN TARTIŞILMASI

Çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarını ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini incelemeyi amaçladığımız çalışma, hepsi orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye mensup, aile işlevleri bakımından yarısı sağlıklı, yarısı da sağlıklı ailelerden gelen, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş yaşlarında, toplam 122 kız ve erkek çocuk ve anne-babaları ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel problemini çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını algılarının gelişimsel olarak incelenmesi oluşturmuştur. Ayrıca çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını algılayışlarında cinsiyetler arasında, aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıklı gruplar arasında bir farklılık olup olmadığının araştırılması da hedeflenmiştir.

Çalışmada, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaşlarındaki çocukların, aile işlevleri bakımından yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile-içi ilişki ve etkileşimi bakımından “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırmak için Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) kullanılmıştır. Bu inceleme sonucunda elde edilen bulguları sonuçlar kısmında izlenen sıralama içerisinde vermenin izlemeyi kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

IV.1. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) sonuçlarının tartışılması:

Çalışmamızda, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaşlarındaki çocukların, aile işlevleri bakımından; yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile-içi ilişki ve etkileşimi bakımından “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırmak için Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) kullanılmıştır. Grupların ADÖ alt ölçekleri genel ortalama puanlarının ve teker teker her bir alt ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda, bu ayırımın yapılabilmiş olduğu görülmektedir (TABLO VIII, IX a ve IX b).

IV.2. Çocuk Bilgi Formu ve Anne-Baba Bilgi Formundaki sorulara verilen

tepkilerin tartışılması:

IV.2.1. Çocukların “Çocuk Bilgi Formu” nda sorulan, “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

Yaş gruplarına göre bu tepkilere bakıldığında, 5-6 yaş sağlıklı grupta anne-babaları arasında kavga yok diyenlerin, sağlıksızlara oranla anlamlı seviyede daha fazla olduğu görülmektedir ($P<0.01$). Sağlıklı gruba nazaran da sağlıksız gruptaki çocuklar, anlamlı seviyede daha fazla anne-babaları arasında kavga ($P<0.02$) ve küskünlük ($P<0.05$) olduğunu bildirmişlerdir (TABLO X). 9-10 yaş sağlıksız grupta, anne-babaları arasında küskünlük olduğunu söyleyenler, sağlıklılara oranla anlamlı seviyede fazla bulunmuştur ($P<0.01$) (TABLO XI). Yine 14-15 yaş sağlıklı grupta, sağlıksız gruba göre kavga olmadığını ($P<0.05$), sağlıksız grupta ise kavga ve dayak olduğunu ($P<0.05$) söyleyenler anlamlı seviyede fazla bulunmuştur (TABLO XII).

Üç yaş grubundaki çocukların bu sonuçları, sağlıklı ve sağlıksız grupların birbirinden farklılığının ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir. Anne-babalara uygulanan ADÖ ile, aile işlevleri açısından sağlıklı-sağlıksız olmak üzere oluşturduğumuz iki grup, bu sonuçlarda da kendini göstermiştir. Dikkati çeken bir bulgu, 9-10 yaş grubunun diğer gruplara göre, sağlıksız grubunun, sağlıklı gruptan sadece anne-babaları arasında küskünlük var demeleri ile farklılaşmalarıdır. Fakat biraz sonra anne-baba sonuçları tartışılırken verileceği gibi; 9-10 yaş sağlıksız grubun anne-babaları, sağlıklı gruba göre daha fazla aralarında kavga olduğunu bildirmişlerdir ($P<0.02$) (TABLO XV). Bu sonucun, anne-babaların ADÖ sonuçları ile de benzerlik gösterdiği düşünülürse, anne-babaların samimi cevap verdikleri düşünülebilir. Çocukların verdikleri cevapların samimi olduğu varsayımından hareketle, belki de bu gruptaki çocukların anne-babalarının çatışmalarını çocukları önünde gerçekleştirmedikleri

düşünülebilir. Ya da bu yaş çocukları anne-babalarının çatışmalarını başkalarına yansıtmak istemiyor olabilirler.

Tepkilerin, yaş gruplarına ayırmaksızın, bütün gruplar için analizine bakıldığında, TABLO XIII a'da görüldüğü gibi, sağlıklı gruplardaki çocuklar, sağlıklı gruplara nazaran anne-babalarının “hiç” kavga etmediklerini ($P<0.01$) ve hiç küsmediklerini ($P<0.05$) daha fazla söylemişlerdir. Yine sağlıklı gruplar, anne-babalarının bazan kavga ettiklerini ($P<0.02$), oldukça sık tartıştıklarını ($P<0.05$) ve küstüklerini ($P<0.01$) daha fazla söylemişlerdir (TABLO XIII a.).

Hiç tepkileri “yok”; bazan, oldukça sık ve çok sık tepkileri de “var” kategorisi içinde toplanarak analiz edildiğinde de sağlıklı grupların, sağlıksızlara oranla, daha fazla kavga ($P<0.01$) ve küskünlük ($P<0.05$) olmadığını söyledikleri bulunmuştur. Anne-babaları arasında kavga olduğunu söyleyenler ise daha çok sağlıksız gruptaki çocuklardır ($P<0.01$) (TABLO XIII b.). Bütün bu sonuçlar, çocukların anne-babaları arasında yaşanan çatışmaların sağlıklı ve sağlıksız gruplar arasındaki farklılaşmasını göstermektedir. Gerçekten de ADÖ ile seçildiği gibi, aile işlevleri açısından sağlıklılık-sağlıksızlık gösteren ailelerin çocukları, kendi bildirimlerinde de bu sonucu doğrular mahiyette tepkiler vermişlerdir.

IV.2.2. Anne-Babaların “Anne-Baba Bilgi Formu” nda sorulan, “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkiler.

Anne-babaların tepkilerinin, çocukların tepkileri ile oldukça benzer sonuçlar ortaya koyduğu söylenebilir. Üç farklı yaş grubunun anne-babalarının tepkileri incelendiğinde, 5-6 yaş sağlıksız grubun anne-babaları, sağlıklı gruba oranla eşleriyle aralarında kavga olduğunu daha fazla söylemişlerdir ($P<0.05$). Aynı şekilde, diğer sağlıksız 9-10 ve 14-15 yaş gruplarındaki çocukların anne-babaları da sağlıklılara oranla daha fazla aralarında kavga olduğunu söylemişlerdir ve bunlar istatistiksel olarak anlamlı seviyelerde bulunmuştur (TABLO XIV, XV ve XVI).

Anne-babaların tepkilerinin yaş gruplarına ayırmaksızın, bütün gruplar için analizine bakıldığında, sağlıklı gruplar, sağlıklı gruplara nazaran eşleriyle “hiç” kavga etmediklerini ($P<0.001$), “bazan” kavga ettiklerini ($P<0.001$) ve oldukça sık kavga ettiklerini ($P<0.05$) daha fazla söylemişlerdir (TABLO XVII). Yine sağlıklı grubun anneleri, tartışma ($P<0.001$) ve kışkırtıcılık ($P<0.02$) için “oldukça sık” tepkilerini sağlıklı gruba göre daha fazla vermişlerdir. Gruplar arasındaki bu farklar, istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur. Aralarında “Hiç” kışkırtıcılık olmadığını söyleyenler yine sağlıklı grupta daha fazladır ($P<0.02$). Bu fark da istatistiksel olarak anlamlı seviyededir (TABLO XVII a).

Yine bütün grupların tepkileri, “Var” ve “Yok” kategorileri içerisinde analiz edildiğinde, aralarında kavga ($P<0.001$) ve kışkırtıcılık ($P<0.02$) olmadığını söyleyen sağlıklı anne-babalar, sağlıklılardan daha fazladır. Gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Aralarında kavga olduğunu söyleyen sağlıklı gruptaki anne-babalar, sağlıklı gruptan daha fazladır, bu fark da istatistiksel olarak anlamlı seviyede bulunmuştur ($P<0.001$) (TABLO XVII b).

Bütün bu sonuçlardan sonra denilebilir ki, ADÖ ile belirlenen, sağlıklı-sağlıksız grupların gerek çocukları, gerekse anne-babaları kendi beyanları ile de bu sonucu doğrulamışlardır. Ayrıca çocuk ve anne-baba beyanları birbiriyle oldukça benzer bulunmuştur.

Dikkat edilmesi gereken bir konu, bilgi formlarında her ne kadar sağlıklı-sağlıksız gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmış ise de, çatışma şiddeti açısından çok büyük farklılıklar göstermedikleri ortadadır. Her iki grupta da kavga boyutu oldukça sık ya da çok sık şiddetine ulaşmamaktadır. Daha ziyade, “bazan” tepkisi gözükmektedir. Buna göre bu ailelerin birbirinden sadece, “bazan kavga etmeleri” konusunda farklılaştıkları söylenebilir. Örneklem grubumuzun orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden oluştuğu hatırlanırsa, aralarındaki anlaşmazlıkları çok şiddetli çatışmalara

dönüştürmeden halledebildikleri yorumlanabilir. Yapılan çalışmalar genelde sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin, düşük olanlara göre, çocuğun gelişimini olumlu biçimde etkileyecek olan tutum ve düşünceler içerisinde olduklarını göstermektedir (Hortaçsu, 1997, sy. 75-76). Nitekim ADÖ alt ölçekler puan ortalama sonuçları, sağlıklı gruplar da bile 0-4 arasındaki derecelendirmede, 2.19'un üzerine çıkmamıştır (TABLO IX b).

IV.3. Çocukların 5 Resim Kartının “a” sorularına verdikleri tepkilerin tartışılması:

“a” sorusu ile, araştırmacı tarafından hazırlanan, evlilik çatışmasının farklı yoğunluklardaki ilişki durumlarını gösteren 5 Resim Kartındaki sahnelerin çocuklar tarafından algılanıp algılanmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

IV.3.1. Çocukların I. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

I. Resim Kartı, mutlu bir aileyi simgelemektedir. TABLO XVIII’ de de görüldüğü gibi, çocukların %91.8’i bu karta “mutlu bir aile; uyumlular; birbirlerini seviyorlar” tepkilerini vererek, bu kartın araştırmacı tarafından hazırlanması sırasında amaçlamış olduğu anlamı algıladıklarını göstermişlerdir. Yine bu karta verilen “Durumdan bağımsız ve somut tepkiler” kategorisinin kullanımı açısından, üç farklı yaş grubu arasında istatistiksel olarak 0.001 seviyesinde anlamlı fark bulunmuştur (TABLO XVIII). Genelde, resim kartındaki durumla ilgili olmayan ya da anne-babanın hareketleri tanımlayıcı (örneğin, “yürüyorlar”, “anne böyle yapmış, baba tutmuş onu kolundan” gibi) tepkileri içeren bu kategoriyi, sadece 5-6 yaş grubundaki çocuklar kullanmışlardır. Bunun nedeni, küçük çocukların, insanları fiziksel özellikleri ve spesifik alışkanlık ve hareketlerine göre değerlendirme eğiliminde olmalarıdır (Livesly & Bromly,1973).

IV.3.2. Çocukların II. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Tartışmayı temsil etmek üzere hazırlanmış olan II. Resim Kartında, “a” sorusu ile, çocukların bu durumu algılayıp algılamadıkları saptanmak istenmiştir. “Tartışıyorlar; kızgınlar; birbirlerini sevmiyorlar” tepkisi, bütün çocukların % 61.5’i tarafından verilmiştir.

Bu sonuç, araştırmacı tarafından “tartışmayı” temsil etmek üzere hazırlanan bu kartın, çocuklar tarafından da bu şekilde algılandığını göstermektedir. Farklı yaş, cinsiyet, meslek, sosyo-ekonomik seviyedeki 100 denek üzerinde yapılan esas pilot çalışmada, deneklerin %78’inden “tartışma” tepkisi alınmıştı (Bkz. Resim Kartlarının Hazırlanması, sy. 43). Bu sonuç için de dikkati çeken bir konu, bir çok deneğin “Tartışma” ve “kavga” kavramlarını kolaylıkla birbirinin yerine kullanmış olmalarıydı. Nitekim, çocukların II. Ve III. Resim Kartlarında her iki kavramı da kullanmış oldukları görülmektedir. II. Kartta çocukların %37’si “kavga ediyorlar” tepkisini vermişlerdir. Bu tepkinin kullanımı açısından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($P<0.05$). Bu sonuca göre, büyük yaş grubundaki çocukların, küçük çocuklara göre şiddetli çatışmanın daha fazla farkında oldukları söylenebilir (TABLO XIX).

IV.3.3. Çocukların III. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

III. Resim Kartında, çocukların %70.5’i, “daha şiddetlenmiş, çok ileri gitmişler, kavga ediyorlar” kavramlarıyla, bu durumun tartışmadan daha şiddetli olduğunu ve kavgayı içerdiğini belirtmişlerdir. Zaten araştırmacı tarafından da bu kart “kavga” durumunu temsil etmek üzere hazırlanmıştır. Küçük yaşlara doğru verilen tepkiler, ilk kategoriye göre şiddeti daha az olan, tartışma, kızgınlık, gibi, tepkilerdir, ki bu da biraz önce tartıştığımız gibi kavga kavramının, küçük yaşlarda daha az kullanıldığını doğrular mahiyettedir ($P<0.05$) (TABLO XX).

IV.3.4. Çocukların IV. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Araştırmacı tarafından, şiddeti temsil etmek üzere hazırlanan bu kartta, toplumumuzda daha yaygın olan, erkeğin kadına uyguladığı şiddet konu edilmiştir. Çocukların bu karta verdikleri tepkilere bakıldığında %79.5’inin amaçlanan bu şiddeti ifade ettikleri saptanmıştır. Çocukların %17.2’si iki taraflı şiddet uygulandığını ya da şiddetli kavga ettiklerini

belirtmişlerdir (TABLO XXI). Bu sonuçlar, araştırmacının bu kartın temsil ettiği konuyu aşikar bir şekilde verebilmiş olduğunu göstermektedir.

IV.3.5. Çocukların V. Kartın “a” sorusuna verdikleri tepkiler:

Araştırmacı tarafından, anne-babanın küskünlüğünü temsil etmek üzere hazırlanan V. Resim Kartında, çocukların %82’si, “küsmüşler; darılmışlar” tepkileriyle amaçlanan konuyu algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Çocukların %16.4’ü ise, kavganın bittiğini, anne-babanın pişman olduklarını, üzüldüklerini ifade ederek; aslında anne-baba arasındaki küskünlüğü bir başka şekilde ortaya koymuşlardır (TABLO XXII).

Bütün Resim Kartlarının “a” sorusuna verilen tepkilerin değerlendirilmesi sonucunda, araştırmacı tarafından o kartın temsil ettiği düşünülen durumu, çocukların algılayıp algılamadıkları saptanmaya çalışılacaktı. Nitekim, yukarıda detaylı olarak sunulan sonuçlar bu amaca ulaşıldığını göstermektedir. Araştırmacının hazırlamış olduğu, anne-baba ilişkisinin farklı şiddetlerdeki ilişki durumlarını gösteren 5 Resim Kartı, amaçlanan doğrultuda işler görmektedir.

IV.4. Çocukların, mutlu bir aileyi simgeleyen I Numaralı Resim Kartının “b”, “c”, “d”, “e” ve “g” sorularına verdikleri tepkiler.

Çocukların mutlu bir anne-baba ilişkisini nasıl algıladıklarını ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini anlamak amacıyla çocuklara yöneltilen sorulardan 17 adet cevap kategorisi elde edilmiştir.

Bu kategorilerin bütün gruplar tarafından kullanımına bakıldığında, çocukların %37.7’si anne-babanın birbirleriyle anlaştıkları; iyi bir iletişimleri olduğu; birbirlerine saygı ve sevgiyle davrandıkları gibi ifadeleri içeren, “Ebeveyn ilişkisinin olumlu olduğunu düşünmek” kategorisini kullanmışlardır. Bu bulgu, araştırmacı tarafından mutluluğu temsil etmek üzere hazırlanmış olan I. Resim Kartı ile oldukça uyumludur. Bu kategorinin kullanımı küçük yaş grubunda azalmış görünmektedir. Böyle bir sahne karşısında ne düşündüklerinin

sorulması üzerine elde edilmiş olan bu tepkinin küçük çocuklarda, büyüklerden daha az kullanılmış olması, daha ziyade çocukların vasıf kelime hazinelerinin henüz yeterince gelişmemiş olması ile açıklanabilir. Zira, çocuklarda vasıf kelime hazinesinin 7 ve 8 yaşları civarında gelişmeye başladığı ve hızla artmakta olduğu bildirilmiştir (Livesly ve Bromly, 1973).

Çocukların %59.8'inin anne-babanın mutluluğunu temsil eden böyle bir sahne karşısında olumlu duygular hissettikleri görülmektedir (TABLO XXIII). Yaş grupları arasında bu tepki açısından bir fark görülmemiş olması da göz önüne alınarak, çocukların hangi yaşta olursa olsun anne-babalarının mutlu bir ilişki içerisinde olmasını istedikleri söylenebilir. Bu sonucu destekleyen bir bulgu da, çocukların, böyle bir durumda ne yapardın sorusuna cevap olarak, %41.8'inin vermiş olduğu, anne-babanın mutluluğuna katılmayı ve katkıda bulunmayı isteme tepkileridir. Çocuklar hem anne-babanın mutlu olmasını, hem de bu mutluluğu onlarla paylaşmayı istemektedirler. Nitekim, anne-babanın neden bu durumda olduğu sorusuna %12.3' ü tarafından verilen tepkilerden biri olan "Ebeveyn mutluluğunu çocuğa bağlamak" kategorisi, çocukların mutlu bir aile şemalarının, birbirleriyle olumlu ilişkiler içinde olan anne, baba ve çocuk beraberliği olduğunu düşündürmektedir.

Çocukların %56.6'sı, yaş farkı olmaksızın, anne-babanın bu mutlu ilişkilerinin sebebini, birbirleriyle anlaşma; iyi davranma; birbirlerini sayma, sevmeye ifadelerini içeren "Ebeveyn mutluluğunu ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamak" kategorisini kullanarak açıklamışlardır. Yine anne-babanın mutluluk nedenini, dış nedenlere bağlayan çocuklar da olmuştur (%17.2). Dış nedenler, anne-babanın ekonomik sorunlarının olmayışı, iş yaşamlarında herhangi bir güçlük yaşamaması gibi faktörleri içermektedir.

Çocukların % 23'ü ebeveyn birliğini kıskanma tepkileri vermişlerdir ve bu tepki açısından yaşlar arasında 0.05 seviyesinde anlamlı bir farklılık görülmektedir. 14-15 yaş grubundaki çocuklar bu tepkiyi diğer gruplara göre daha fazla kullanmışlardır. Benzer şekilde

bu yaş grubu, “daha sonra ne olacak” sorusuna cevap olarak, ebeveynin, ilişkilerine çocuğu da dahil edeceklerini bildirmişlerdir. Piaget’ ye göre bu dönemde kişi, zihinsel gelişmenin son aşaması olan formel işlemler düzeyine ulaşmıştır. Dolayısıyla imgelerle düşünebilme ve bir çok olasılığı bir arada düşünebilme yeteneği gelişmiştir. Bu dönemde anne-babasının istek ve önerilerinden farklı bir çok olasılığı da düşünebildiği için onların yönlendirmelerini kısıtlayıcı bulup onlara karşı gelebilir (Hortaçsu, 1997, sy. 91-113). Benzer şekilde, Ericson ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden birinin bir kimlik edinme savaşımını içerdiğini ve bu dönemde çocuğun anne-babadan kopup arkadaş ilişkilerine yöneldiğini bildirmektedir (Miller, 1983, sy.158-179). Bu nedenle bu yaş çocukları sıklıkla anne-babalarını eleştirmekte, onlara karşı davranışlarda bulunmaktadırlar. Kimi zaman ana-babayla ocuk arasındaki karşıtlık birbirinden uzaklaşma, hatta kopma derecesine gelebilmektedir. Bu durumda çocuğun ailesine karşı duyduğu yabancılık duygusu öyle yoğunlaşabilir ki kendisinin bu evde artık istenmediğini, kendisine değer verilmediğini düşünebilir ve büyük bir yalnızlık ve hüzün duyar (Yörükoğlu, 1988,; Ekşi, 1990). Bu bilgilerle paralellik gösteren ebeveyn birliğini kıskanma tepkilerinin, örnekleminimizdeki 15-16 yaş grubundaki bazı çocukların anne-baba tarafından istenmediği ya da yeteri kadar değer verilmediği şeklinde algılanmasına bağlı olarak yapıldığı söylenebilir.

Çocukların %11.5’i ise ebeveyne öykünme, onlar gibi olmak isteme tepkisini vermişlerdir. Çocuklar anne-babalarının davranışlarını gözleyerek, daha sonra kendi hareketlerine yön verecek olan olası davranışlar hakkında kavramlar oluştururlar. Gerçekten de bazı çocuklar, anne-babalarının bu olumlu ilişkilerinin ileride kendi davranışları için bir kaynak oluşturacağını umut etmekte ya da düşünmektedir.

Çocuklara, I Resim Kartında gördükleri bu sahneden sonra ne olacağı sorulduğunda alınan cevaplara bakıldığında, çocukların %30.3 ‘ünün ilişkinin olumlu sonuçlanacağını ve %18.9’unun olumlu da olumsuz da sonuçlanabileceğini belirttikleri ve bu tepkilerin

verilmesinin yaşa bağlı olarak bir artış gösterdiği saptanmıştır. Çocuklarda insan algısıyla ilgili çalışmalar, çocuğun bilişsel sisteminin yaşla birlikte büyük ölçüde değiştiğini göstermektedir (Livesly ve Bromly, 1973). Bilişsel kapasitesi giderek gelişen çocuk, çevresindeki olayları anlama, tahmin etme ve gördükleri dışında olasılıkların var olabileceğini kestirebilmede daha geniş düşünme yeteneğine sahip olmaktadır. Bu yetenekleri yeterince gelişmemiş daha küçük çocuklar, gördükleri ile sınırlı kestirmelerde bulunacaklardır. Çocukların bazıları da ilişkinin olumsuzlukla sonuçlanacağını bildirmişlerdir.

Böyle bir durumda ne yaparın, sorusuna cevap olarak, çocukların %26.2'si, anne-babayı yalnız bırakarak kendi faaliyetlerine devam edeceklerini bildirmişlerdir. Bu tepki 0.05 seviyesinde anlamlı olarak, daha çok küçük yaş grubu tarafından kullanılmıştır.

Dikkati çeken iki bulgu, “durumdan bağımsız ve somut tepkiler” ve “bilmiyorum” kategorilerinin kullanımının, yaş grupları arasında 0.001 seviyesinde anlamlı bir farklılık göstermesidir. Özellikle bu kategoriler 5-6 yaş grubu tarafından daha fazla kullanılmıştır. Daha önce de tartıştığımız gibi, küçük çocuklar, insanları fiziksel özellikleri ve spesifik alışkanlık ve hareketlerine göre değerlendirme eğilimindedirler. İlaveten, bilmiyorum tepkisinin bu yaşta daha fazla kullanılmış olmasının muhtemel nedeni, çocuğun bilişsel sisteminin, yaşla birlikte değişmesi; yani kavramlar arasındaki olasılık ilişkileri arttıkça, tanımların giderek daha karmaşık hale gelmesidir. Dolayısıyla anlayamadığı durumlar karşısında böyle bir tepki vermiş olmalarıdır (Livesly & Bromly, 1973).

Çocukların %9.02'si tarafından kullanılan, anne-baba ilişkisinin nedenini merak etmek kategorisi, bazı çocukların anne-baba ilişkisini anlayamadığını düşündürmektedir (TABLO XXIII). Kategorilerin kullanımı açısından sağlıklı-sağlıksız ve kız-erkek arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (EK TABLO VI ve VII).

IV.5. Çocukların, anne-babanın farklı şiddetlerdeki çatışmalı ilişkilerini

simgeleyen II, III, IV ve V numaralı Resim Kartlarına verdikleri tepkiler:

Çocukların, anne-babanın farklı şiddetlerdeki çatışmalı ilişkilerini nasıl algıladıkları ve bunu nasıl sözelleştirdiklerini anlamak amacıyla, II, III, IV ve V numaralı Resim Kartlarını göstererek sorulan sorulardan elde edilen tepkiler 22 adet cevap kategorisi altında toplanmıştır.

IV.5.1. 22 kategorinin üç farklı yaş grubundaki dağılımları

Yaş farkı olmaksızın çocukların, %38.52'sinin 4 Resim Kartındaki anne-baba ilişkisinin olumsuzluğunu (birbirlerine kızdıkları, kavga ettikleri, birbirlerini sevmedikleri gibi ifadelerle) belirttiği görülmektedir. Anne-babanın bu olumsuz ilişkileri karşısında, çocukların %93.44 gibi çok büyük bir kısmının, yaş farkı olmaksızın mutsuz ve üzüntülü olmak, korkmak gibi, olumsuz duygular bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuç, tüm yaştaki çocukların anne-babanın çatışmalı ilişkileri karşısında ne kadar etkilendiklerini göstermektedir. Yaş farkları konusunda pek az sistemli araştırma vardır, fakat mevcut veriler, evlilik çatışmasının etkilerine özellikle duyarlı olan bir grubun olmadığını ileri sürmektedir (Grych & Fincham, 1990). Hetherington' da (1979), çalışmasında, farklı yaşlardaki çocukların ebeveynler arası çatışmalardan etkilenimleri açısından bir farklılık bulmamıştır. Bu sonuçların, araştırmamızın sonuçları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Yine, bu olumsuz ilişkinin çocuğu olumsuz yönde etkileyeceği düşüncesini dile getiren çeşitli ifadeleri içeren, "Ebeveyn ilişkisinin çocuğu olumsuz etkileyeceği "kategorisi, çocukların % 45.90'ı tarafından kullanılmıştır. Fincham ve Grych'in (1990) çocukların evlilik çatışmasına tepkilerini anlamak için sundukları bilişsel-bağlamsal modelde de belirttikleri gibi, çocuklar birincil bilgi işlemede, anne-babanın çatışmalı ilişkisi karşısında kendilerine veya diğerlerine potansiyel zararı algılamaktadırlar. Bu algıları, onların olumsuz duyguları yaşamasına neden olmaktadır. Doğal olarak çocuklar, anne-baba ilişkisinin olumlu olmasını isteyeceklerdir.

Nitekim çocukların %51.64'ünün "anne-babanın ilişkisinin olumlu olmasını istemek" tepkisini verdikleri görülmektedir.

Çocukların %21.31'i bu durumda ebeveyne karşı, %29.51'i de babaya karşı kızgınlık, öfke gibi, olumsuz duygular hissettiklerini söylemişlerdir. Daha çok da bu olumsuz duygular büyük yaş grubunda görülmektedir (sırasıyla $P<0.05$ ve $P<0.01$). Yine, çocukların %62.30'u ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istediklerini söylemişlerdir, bu da yaş büyüdükçe daha fazla kullanılan bir tepkidir ($P<0.01$). Küçük çocukların, anne-babanın çatışmalı ilişkisi karşısında bir tehdit hissedebilmelerine rağmen, çocuklar büyüdükçe çatışmanın en ince yönlerini ayırt etmede daha yetenekli hale gelirler (Grych & Fincham, 1990; Cummings ve ark.,1989). Dolayısıyla, bu sonuçlar için, büyük çocukların çatışmanın potansiyel tehlikelerini daha fazla ayırt edebilmeleri nedeniyle, ebeveyne karşı daha fazla olumsuz duygular hissettikleri söylenebilir.

Bilişsel-bağlamsal modele göre, çocuklar çatışmayı olumsuz olarak değerlendirmeyiz ya da çok önemsemezse, çocuğun dikkati başka yöne kayacak ve dolayısıyla çatışmadan çok fazla etkilenmeyecektir. Eğer çatışma, olumsuz, önemli veya çocuğun kendisiyle ilgili olarak algılanırsa, ikincil bilgi işleme oluşacaktır. Bu süreçte çocuklar, çatışmanın oluşma nedenini (nedensel yüklemeler), ondan kimin sorumlu olduğunu (sorumluluk yüklemesi) ve anne-babanın çatışmayla başarılı bir şekilde başa çıkıp çıkamayacaklarını (yeterlilik beklentisi) keşfetmeye çalışacağı ileri sürülmektedir. İkincil süreçlerin göreceli olarak daha karmaşık bir bilişsel kapasite gerektirmesi nedeniyle, çok küçük çocukların tepkileri yalnızca birincil bilgi işlemeyi yansıtabilir (Grych ve Fincham'ın 1990).

Nitekim çocukların %47.54'ünün, anne-baba ilişkisinin nedenini merak ettiklerini belirtmeleri ve bunun büyük yaşlarda giderek daha fazla kullanımı ($P<0.05$), daha büyük çocukların nedensel yüklemeleri için gerekli bilgilere ulaşma ihtiyacını göstermektedir.

Çocukların nedensel yüklemelerine bakıldığında, çocukların %67.21'inin çatışma nedeni olarak anne-babanın anlaşmazlığını söyledikleri görülmektedir. Bu tepkinin yaş büyüdükçe daha fazla kullanıldığı ve yaşlar arasındaki bu farkın 0.01 seviyesinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Anne-babanın dış nedenlerle çatıştığını ifade eden çocukların oranı %38.52'dir ve yine bu tepkileri en az 5-6 yaş grubundaki çocuklar kullanmışlardır ($P < 0.001$).

Çatışma nedenini, "Nedeni babanın baskıcılığına bağlamak" (babanın eşine karşı, baskın, ezici ve en önemlisi fiziksel güç üstünlüğünü kullanıyor olması ifadelerini içeren) kategorisiyle açıklayan çocuklar, yine büyük yaş grubu daha anlamlı seviyede ($P < 0.001$) fazla olmak üzere, %23.25'tir. İleride kategorilerin kartlara göre dağılımlarını tartışırken görüleceği gibi, aslında bu kategorinin en fazla dayak sahnesini temsil eden IV. Resim Kartına verildiği saptanmıştır.

Bu sonuçların da gösterdiği gibi, çocukların evlilik çatışmasının nedenine yönelik yüklemeleri, muhtemelen gelişimsel olarak değişmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, okul öncesi çocukların olaylarla ilgili nedensel sonuçlar çıkarttığını, fakat onların nedensel muhakemelerinin sınırlı olduğunu göstermektedir (Miller & Aloise, 1989). Okul öncesi çocuklar, eğer çatışmayla ilgili yakın nedeni doğrudan doğruya gözlemezlerse, muhtemelen çatışmanın neden ortaya çıktığını anlamakta zorlanacaktır (Grych & Fincham, 1990). Nitekim, çocukların nedensel yüklemelerinden biri olan "nedeni tartışma, kavga, dayığa bağlamak" tepkisinin kullanımında bunu görmek mümkündür. Bütün çocukların %49.18'inin kullandıkları bu tepkinin gelişimsel bir fark göstermemesi, Grych ve Fincham'ın da (1990) belirttiği gibi, küçük çocukların da gözleyebildikleri olaylarla ilgili nedensel yüklemelerde bulunabildiklerini göstermektedir.

Anne-baba çatışmasına yapılan nedensel yüklemelerden bir tanesi de, nedenin çocuğa yüklenmesidir. Bu tepki çocukların %28.69'u tarafından kullanılmıştır. Yaş grupları arasında bir fark bulunmamıştır. Her ne kadar yaşlar arasında anlamlı bir fark bulunmamışsa da,

frekanslara bakıldığında, bu tepkinin gelişimsel olarak değiştiğini düşündüren bir sonuç bulunmuştur. Büyük yaş grubundaki çocuklar bu tepkiyi daha fazla kullanmışlardır. İlginç olan, bazı çalışmaların (Covel & Abramovitch 1987; Kurdek,1991), özellikle küçük yaş grubundaki çocukların anne-baba çatışmasına neden olarak kendilerini görme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşmış olmalarıdır. Buna gerekçe olarak da çocukların büyüdükçe nedensel sonuç çıkarmada daha karmaşık olmaları gösterilmektedir (Shantz, 1983). Bizim çalışmamızda tam tersi bir sonuca ulaşılması şu şekilde açıklanabilir: Çalışmamızı oluşturan örneklem grubunun Aile Değerlendirme Ölçeği ile aile işlevleri yönünden incelenmesi sonucunda elde ettiğimiz bilgiler sonucunda, tüm alt ölçekler itibariyle “Roller”, “Gereken ilgiyi gösterme” ve “Davranış kontrolü” alt ölçeklerinin sağlıklı-sağlıksız gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Buna rağmen sağlıklı gruplarda bu üç alt ölçeğin ortalama puanlarının diğer alt ölçeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (TABLO IX b). Bu alt testlerin içeriklerine bakıldığı zaman, roller alt testi sonucuna göre, aile içindeki görevlerin üyeler tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilmediği, buna paralel olarak, ailenin, üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimini gösteren davranış kontrolü alt testinin de yüksek puanları içerdiği ve her iki sonuca bağlı olarak gereken ilgiyi gösterme alt testi puanının da yüksek olduğu, yani aile üyelerinin birbirleriyle fazla ilgilendikleri düşünülebilir. ADÖ’ ndeki her bir alt ölçek için sağlıklı-sağlıksız ayırımını verebilecek ayırt edici sınır puanlarının saptanmamış olması (Bulut, 1990,sy.11) ve dolayısıyla Türk ailesi için sağlıklı-sağlıksız ayırımını yapacak standart puanlar olmadığı için bu alt test sonuçlarının Türk aile yapısına uygunluğu konusunda kesin bir şeyler söylemek zordur. ADÖ’ nin Türkiye’de, boşanma sürecinde ve evli çiftlerde; ayrıca ruh hastası bulunan ve bulunmayan ailelerde yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması sonuçlarında da, bu üç alt testin puanlarının, evli olanlarda (Prç=1.74, İlt=1.70, Rol=1.99, Dtv=1.67, Gig=1.92, Dvk=1.86) ve aynı şekilde ruh hastası bulunmayan ailelerde (Prç=1.56, İlt=1.62, Rol=1.90,

D_{tv}=1.68, G_{ig}=2.00, D_{vk}=1.77), diğer alt ölçeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Bulut, 1990, sy.16-17). Araştırmamızın sağlıklı grubunda da benzer sonuçlara ulaşılmış olması, muhtemelen Türk aile yapısının, gereken sorumluluğu üstlenmede güçlükleri olduğu ve bu sorumlulukları yerine getirmek için bir iteleyici güce, yani davranışlarını kontrol edecek bir güce fazlasıyla ihtiyaç gösterdiği, bunların sonucu olarak da birbirleriyle gerektiğinden fazla ilgili oldukları şeklinde bir sonucu düşündürmektedir. Her ne kadar sonuçlarımız, bu fikri destekler istatistiksel olarak anlamlı seviyede değilse de, bu konuda yapılacak bir çalışmayı teşvik eder mahiyette olduğu söylenebilir. Araştırma bulgularımıza, bu fikirler ışığında bakıldığında, eğer aileler, çocuklarını küçük yaşlardan itibaren sorumluluklarını üstlenecek şekilde yetiştirmemişlerse, muhtemelen küçük yaşlarda çok fazla sorun etmedikleri bu konu karşısına daha sonraki yaşlarda çıkacaktır. Nitekim okula başlama ile birlikte, çocukların önce ders sorumluluklarını, giderek yaşlarının gereği olan diğer sorumlulukları almasını bekleyeceklerdir. Dolayısıyla, küçük yaşlarda çok fazla sorun olmayan sorumluluk ihlalleri artık anne-baba-çocuk arasında sürtüşmeleri de beraberinde getirecektir. Anne-baba arasında sık rastlanan çocuk konulu çatışmaların kaynağını oluşturan bu durum, muhtemelen örneklem grubumuzda da yaşanmaktadır. Anne-baba çatışma nedeni olarak çocuğun gösterilmesi, özellikle de yaş büyüdükçe bunun artış göstermesi, bu düşünceyi doğrular görünmektedir.

Çocukların, çatışmanın seyriyle ilgili beklentilerini anlamak üzere sorulan, “daha sonra ne olacak” sorusuna verdikleri tepkilere baktığımızda, %76.23’ünün ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağı beklentisi içinde oldukları ve bu tepkinin gelişimsel olarak değiştiği saptanmıştır ($P<0.05$). Cummings ve arkadaşlarının (1989) çalışma sonuçları ile uyumlu olan bu sonuca göre, daha büyük çocuklar çatışmanın nasıl sonuçlanacağına daha duyarlı gözükmekte ve boşanma olasılığı gibi olumsuz sonuçları daha fazla düşünmektedirler. Anne-baba çatışmasının olumlu da olumsuz da sonuçlanabileceğini düşünen çocukların oranı

%48.36'dır ve bu tepkinin kullanımı da gelişimsel olarak değişmektedir. Daha önce de tartıştığımız gibi, gelişimsel farklılıklar, büyük çocukların, çatışmanın en ince yönlerini ayırt etmede daha yetenekli olmalarına, küçük çocukların ise çatışmanın sonuçlarının daha az farkında olmalarına, bağlanabilir. (Grych & Fincham, 1990). Kategorilerin resim kartlarına göre dağılımlarının incelendiği bölümde tartışıldığı gibi, çocukların bu tepkileri, dört karta verilen tepkilerin hepsini içermektedir. Grych & Fincham'ın (1990) bilişsel-bağlamsal modelinde de sunulduğu gibi, anne-baba çatışmasının; araştırmacının resim kartlarıyla sunduğu gibi, sakin bir tartışmadan, fiziksel şiddete kadar uzanan bir genişlikte farklı yoğunlukları vardır. Eğer kategorilerin, kartlara göre dağılımına bakılacak olursa, çocukların çatışmanın seyriyle ilgili beklentilerinin çatışma şiddeti fazla olan kartlara doğru bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Küskünlük kartında ise çatışmanın olumsuzlukla sonuçlanacağı beklentisi azalmaktadır. Bu sonuç da çocukların küskünlüğü diğer çatışma sahnelerine göre daha olumlu algıladıklarını göstermektedir (TABLO XXV).

İlişkinin olumlu sonuçlanacağı ise çocukların %68.03'ü tarafından ifade edilmiştir (TABLO XXIV. Bu tepkinin de çatışma şiddeti arttıkça daha az kullanıldığı ve küskünlüğü temsil eden V. Resim Kartında daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Bkz. TABLO XXV). Yukarıda da belirttiğimiz gibi çocuklar küskünlük sahnesini diğer çatışmalara göre daha olumlu algılıyor görünmektedirler. Emery & O'Leary, (1984) ve Porter & O'Leary, (1980) açıkça cereyan eden evlilik çatışmalarının, evlilik tatminsizliğine göre çocuk problemleriyle daha yakinen bağlantılı olduğunu bildirmişlerdir. Benzer şekilde, küskünlüğü bir gerginlik durumu şeklindeki evlilik tatminsizliği olarak tanımlarsak, çocukların küskünlüğü açık tartışmaya yeğlediklerini söyleyebiliriz.

Çocukların %83.61'i anne-baba çatışmasına müdahale etmeyi düşündüklerini ya da istediklerini, %19.67'si de, anne-babanın çatışmasına hiç karışmayacağını bildirmişlerdir.

Çocukların çatışmayı değerlendirmelerinin başa çıkma tepkilerine rehberlik ettiği ileri

sürülmektedir. Özellikle, çatışmaya müdahale edip etmemeye karar verme, çocukların yorumları tarafından güçlü bir şekilde etkilenecektir. Örneğin, anlaşmazlığa neden olduğuna inanan çocuklar, kavgayı çözümlemede kendilerini sorumlu hissedebilirler, dolayısıyla müdahale etmek eğiliminde olabilirler. Ebeveynlerinden birinin emniyetinden duyulan korku da aynı şekilde müdahaleye neden olabilir. Araştırmamızda çocukların müdahale teşebbüslerinin çok derinliğine incelenmemiş olması nedeniyle, muhtemelen bu tepkiyi veren çocukların, çatışma konusunda kendilerini sorumlu gördükleri ya da ebeveynlerinden birinin emniyetinden korku duydukları düşünülebilir. Buna ilave olarak gözlemlerimiz doğrultusunda, örneklem grubumuzun tek çocuklu ve sosyo-ekonomik seviyesi yüksek ailelerden gelmiş olması ve ADÖ sonuçlarını tartışırken de belirttiğimiz gibi, çocuk odaklı tartışmalar içinde olmaları nedeniyle ve anne-babaların çocukların en ufak çatışma karşısındaki hassasiyetlerini anladıkları, onların böyle bir durumda gösterdikleri müdahaleleri ciddiye aldıkları, dolayısıyla da çocukların bu çabalarının işe yaradığı için kullanıldığı düşünülebilir. Nitekim Emery' de (1989) çocukların çatışmaya müdahalelerinin işe yaraması durumunda, çocuklar için uyumu bozucu olmasına rağmen sürdürüleceğini iddia etmiştir. İleride bu konuda daha ayrıntılı yapılacak çalışmaların, toplumumuzdaki çocukların başa çıkma çabaları, bunun nedenleri ve olası sonuçları konusuna ışık tutacağı söylenebilir.

IV.5.2. 22 kategorinin Resim Kartlarına göre dağılımları

“b” den “g” ye tüm sorular karşısında kullanılan 22 kategorinin, II, III, IV ve V. Resim Kartlarında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, çocukların anne-baba çatışmasının sonucuyla ilgili olumsuz beklentilerinin II. Resim Kartından başlayarak, III. ve IV. Resim kartlarına doğru giderek arttığı, kışkınlığı temsil eden, V. Resim Kartına gelindiğinde ise azaldığı görülmektedir ($P<0.001$). Çocukların çatışmanın sonucuyla ilgili olumlu beklentilerine bakıldığında ise tersine bir seyir gösterdiği; I. Resim Kartından başlayarak giderek azaldığı, V. Kartta ise arttığı görülmektedir ($P<0.001$). Hatırlanacağı gibi II, III, ve

IV. Resim Kartları, sırasıyla tartışma, kavga ve şiddeti temsil etmek üzere hazırlanmıştı. Çocukların çatışmanın nasıl sonuçlanacağıyla ilgili olumsuz beklentilerinin, çatışma şiddetinin artmasıyla paralellik göstermesi beklenen bir sonuçtur. Çatışmanın şiddeti arttıkça, çocukların çatışmaya dahil olacakları, evlilik çatışmasının ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bozulmaya yol açabileceği veya çatışmanın evliliğin bitimine yol açabileceği kaygıları ortaya çıkmaktadır. Bunu Grych & Fincham' da belirtmektedir (1990). Bu fikri destekleyen bir sonuç da, çocukların çatışmanın seyriyle ilgili beklentilerinin çatışma şiddetinin azalmasıyla paralellik göstermesidir. Ayrıca kışkırtıcılığı temsil eden V. Resim Kartının çocuklar tarafından diğer kartlara göre daha olumlu algılandığı söylenebilir. Çocuklar adeta, tartışıp kavga edeceklerine kışkırtıcı olsunlar daha iyi, gibi bir tepkiyle aslında anne-baba arasında sakinlik, huzur ve birlikteliği görmeyi istediklerini ortaya koymaktadırlar. Aynı şekilde çatışmanın şiddetinin artmasına paralel olarak, çatışmanın nasıl sonuçlanacağı ile ilgili olumlu beklentinin azalması da beklenir bir sonuçtur. Her iki bulgu, aslında bir anlamda, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan resim kartlarının geçerliliğini de ortaya koymaktadır (TABLO XXV).

Çocukların, çatışma için nedensel yüklemelerinden biri, tartışma, kavga ve dayatma olmasıydı. Bu da TABLO XXV' de de görüldüğü gibi, daha ziyade kışkırtıcı kartı için verilmiş bir tepkidir ($P<0.001$). Ayrıca, çatışma nedeni en az V. Resim Kartında dış nedenlere bağlanmıştır ($P<0.02$). Bu iki sonuç, çocukların kışkırtıcılığı tek başına bir çatışma olarak değil, çatışmaların bir sonucu olarak algıladıklarını göstermektedir. Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek tepkisi de kartlar içerisinde en fazla V. Resim Kartına verilmiştir ($P<0.01$). Bu da, bazı çocukların çatışmanın seyriyle ilgili beklentileri konusunda kışkırtıcı sonrasını kestiremediklerini düşündürmektedir. Ne var ki bu tepkiyi kullanan çocukların sayısının oldukça düşük olması nedeniyle, bunun araştırmaya açık bir konu olduğu söylenebilir.

Dikkati çeken sonuçlardan bir tanesi de, çocukların çatışma sahneleri arasında en fazla IV. Resim Kartı karşısında babaya karşı olumsuz duygularını dile getirmiş olmalarıdır ($P<0.001$). Babanın fiziksel şiddetini temsil eden bu sahne karşısında çocuklar, babaya karşı kızgınlık, öfke ve korku gibi olumsuz duygular bildirmişlerdir. Ebeveynler arasındaki fiziksel sözel öfkeye göre çocuklarda daha fazla strese neden olmaktadır. Çocuklar fiziksel saldırganlık içeren çatışmaları, sözel veya sözel olmayan tepkilere göre önemli ölçüde daha öfkeli olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Öfkenin fiziksel şekilde ifadesine karşı çocukların yaptığı duygusal tepkiler, diğer ifade biçimlerine göre daha olumsuzdur ve ebeveynleri arasındaki fiziksel saldırganlığı içeren kızgınlıklar karşısında gözle görülür bir şekilde rahatsız olurlar ve stres ya da öfkenin heyecansal tepkilerini yaparlar. Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki, çocuklar, en fazla kızgınlık, üzüntü ve korku tepkilerini anne-baba arasındaki fiziksel öfkeye karşı, bildirmektedirler (Cummings ve ark., 1989; Grych & Fincham, 1990). Bu sonuç, fiziksel şiddeti içeren çatışmaların çocukları daha olumsuz etkileyeceğini göstermektedir.

Çocuklar, çatışma nedenini, özellikle IV. Resim Kartında babanın baskıcılığı ile açıklamışlardır ($P<0.001$). Babanın fiziksel şiddetini gösteren bu kart için uyumlu gözükten bu tepki aşağıda yeniden tartışılacaktır.

IV.5.3. Aile işlevleri bakımından sağlıklı ve sağlıklı olmayan çocukların 22 kategoriyi

kullanmaları

22 kategorinin, aile işlevleri bakımından sağlıklı-sağlıksız çocuklar arasında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, bir kategori dışında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. ADÖ ve Çocuk ve Anne-Baba Bilgi Formu sonuçları tartışılırken de belirtildiği gibi, iki grubun aile işlevleri açısından sağlıklı ve sağlıklı olmayan olarak ayırt edilmesinde istatistiksel olarak anlamlı seviyelere ulaşılmış olmakla beraber örneklem grubumuzun sağlıklı-sağlıksız grubunun çatışma şiddeti açısından çok büyük farklar

göstermedikleri belirlenmişti. Örneklem grubumuzun sosyo-ekonomik seviyesinin yüksek olması ve yine tek çocuklu aile olmaları nedeniyle, anne-babaların çocuklarını örseleyici tutum ve davranışlardan kaçındıkları ve bu nedenle şiddetli çatışmalar yaşamadıkları düşünülebilir.

”Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek” kategorisi sağlıklı çocuklar tarafından 0.02 seviyesinde anlamlı olarak daha fazla kullanılmıştır (EK. TABLO VIII). Bu sonuç, sağlıklı gruptaki bazı çocukların çatışmanın seyriyle ilgili beklentileri konusunda daha kaygılı olduklarını düşündürmektedir. Belki; ahenkli bir hayat yaşayan ailelerin çocukları için çatışma daha az sıklıkta ya da şiddette yaşanan bir olay olduğundan muhtemelen gelecekle ilgili daha fazla kaygı yaratmaktadır. Çocukların çatışmayla ilgili önceki tecrübelerinin, çatışmayı algılamalarını etkilediği bilinmektedir (Grych ve Fincham, 1990). Önceki tecrübelerin etkisinin çocukların hafızalarına da bağlı olması ve hafıza kapasitelerinin yaşa bağlı olarak artması nedeniyle, çatışmaların çocuklar üzerinde yaş büyüdükçe daha fazla etkisi olacaktır. Nitekim istatistiksel anlamlılığa ulaşmamış olmasına rağmen bu tepkiyi 5-6 yaş grubundaki çocukların çok az kullandıkları saptanmıştır (TABLO XXIV). Çocukların çatışmayı algılamasında, çatışmayla ilgili önceki tecrübelerinin etkisinin belirlenmesi için, çatışma şiddeti, sıklığı ve süresi açısından ve yine sosyo-ekonomik yönden birbirinden farklılık gösteren ailelerle çalışmak aydınlatıcı olacaktır.

IV.5.4. Kız-erkek çocukların 22 kategoriyi kullanmaları açısından bir farklılık gösterip göstermediklerine göre dağılımları

22 kategorinin, kız ve erkek çocuklar arasında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, tüm sorular karşısında verilen “Bilmiyorum” tepkisinin erkekler tarafından daha fazla kullanıldığı görülmektedir ($P<0.02$). Yapılan çalışmalarda kız ve erkek çocukların anne-baba çatışmasına eşit bir şekilde maruz kaldıkları ve her ikisinin de bunun farkında olmalarına rağmen çatışmanın erkek çocuklarında daha fazla davranış problemleri

oluşturduğu bildirilmiştir (Emery & O’Leary, 1982; Rutter,1979). Grych ve Fincham’ da (1990) erkek çocukların daha çok saldırgan davranışlar gösterirken, kız çocuklarının sıkıntı, ağlama gibi duygusal davranışlar gösterdiğini söylemektedirler. Saldırganlığın kız çocuklarda daha az kabul edilir olması nedeniyle, onların stresli ortamlarla başa çıkabilmek için sözel tepkiler vermek gibi farklı yaklaşımlar geliştirebileceği ileri sürülmektedir. Bu bilgiler ışığında denilebilir ki, kız çocukları daha fazla duygu ve düşünce ifadeleri bildirirken, erkek çocukları daha çok davranışsal ifadeleri kullanıyorlar ve muhtemelen duygusal yaşantıları ile ilgili sözel ifadeleri istendiğinde ise bundan kaçınma yolu olarak bilmiyorum tepkisini veriyorlar. Nitekim, “bilmiyorum” tepkisinin erkek çocuklarda daha fazla kullanılmış olması bu düşüncüyü destekler görünmektedir. Ayrıca TABLO XXVI incelendiğinde de görüleceği gibi, her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı seviyede olmasa da, kız çocuklarının erkeklere göre daha fazla duygu bildiriminde bulundukları görülmektedir. Denek sayısının artması durumunda anlamlı seviyede fark gösterebileceği düşünülmektedir. Nitekim, Ryle & Lungli ‘nin (1972) üniversite öğrencilerinde cinsiyet rolü özdeşleşmesi ve ebeveynlere benzerliklerini araştırdıkları çalışmalarında, erkeklerin anlamlı olarak kızlardan daha eylemsel ve daha az anlatımsal olduklarını bildirmişlerdir.

Cinsiyetler arasında görülen bir farklılık da, IV. Resim Kartına verilen tepkilerde bulunmuştur. IV. Resim Kartında kullanılan “Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek” kategorisi, kız çocukları tarafından daha fazla kullanılmıştır ($P<0.05$). Çatışma için ebeveynin suçlanması durumunda ortaya kızgınlık duygusu çıkar. IV. Resim Kartında şiddeti uygulayan kişi olarak babanın algılanması, kızgınlığın ona yönelmesine sebep olmaktadır. Bazı çalışmalar, ergenlikte kızların, yetişkinler arası çatışmaya erkek çocuklardan daha fazla öfkelenediklerini göstermektedir (Cummings, 1994). Yine IV. Resim Kartında çatışma nedeni olarak kullanılan, “Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” kategorisi, kız çocukları tarafından daha fazla kullanılmıştır ($P<0.01$) (TABLO XXVII). Bu sonuca göre, kızların,

kadın-erkek rol farklılığının kadını istismar edici yönüne karşı erkek çocuklarından daha hassas oldukları söylenebilir.

V. SONUÇ

Son 30 yılda dünyanın her yerinde boşanmalarda çok belirgin artışlar gözlenmektedir. Örneğin, Turgay' ın (1988) bildirdiği rakamlar doğrultusunda Kanada'daki boşanma oranı son 10 yılda %100'den fazla artış göstermektedir. Türkiye'deki boşanma oranına bakıldığında, Devlet İstatistik Enstitüsü 1996 verilerine göre %47¹ olduğu anlaşılmıştır. Bu oranın küçümsenmeyecek kadar büyük olduğu söylenebilir. Bu nedenle, aile çatışmasının ortaya koyduğu sosyal problem incelenmeyi hakketmektedir.

Birlikte kalan bir çok stresli çift evlilik çatışması ve kargaşa yaşamaya devam etmektedirler. Evliliklerin sona ermesi ise sıklıkla önemli aile içi çatışmayı içermektedir. Çocuklar genelde gerçek boşanmanın meydana geldiği tarihten çok eskilere dayanan artmış ebeveyn çatışmasına maruz kalmaktadırlar (Cummings, 1994). Böylelikle, çocukların boşanmadan önce davranış problemleri geliştirme riski bu ailelerdeki daha büyük ebeveyn çatışması yüzünden olabilir.

Bu nedenle çocukların anne-baba çatışmasına maruz kaldıkları sürecin, bu süreçten nasıl etkilendiklerinin anlaşılması; dolayısıyla erken müdahale için yapılacakların belirlenmesi açısından çok önemlidir. Yapılmış bir çok çalışmanın, anne-baba çatışmasının çocuklarda oluşturduğu bir çok psikolojik problemi ortaya koymuş olmasına rağmen, çocukların evlilik çatışmasıyla ilgili algıları nadiren incelenmiştir (Grych & Fincham 1993; Emery & O'Leary, 1982). Böyle bir ihtiyaçtan yola çıkarak, bu çalışmada çocukların ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarının ve bunu nasıl sözelleştirdiklerinin incelenmesini amaçlayan betimleyici bir çalışma yaptık. Şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmaların daha ziyade yapılandırılmış ölçekler ya da soru listeleri gibi çocukların

¹ Bu oran T.C. İstanbul Devlet İstatistik Enstitüsünden telefonla öğrenilmiştir.

cevaplarına sınırlama getiren yöntemler kullanılarak yapılmış olması nedeniyle, çocukların anne-babalarının çatışmasıyla ilgili algılarının sistematik bir değerlendirmesi ortaya konamamıştır. Giriş bölümünde ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi böyle bir çalışma için en uygun yöntemin çocuklara sunulan resimli uyaranlar karşısında serbest tanımlarını almak ve ortaya koydukları tepkilerini içerik analizi ile değerlendirmek olduğu düşünülmüştür. Böylece anne-babanın çatışmasının sakin bir tartışmadan, kavga ve fiziksel şiddete uzanan farklı şiddetteki durumlarını, ayrıca küskünlük ve mutluluk durumlarını temsil eden 5 Resim Kartı kullanarak çocukların bu durumlara tepkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmada, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaşlarındaki çocukları, aile işlevleri bakımından yapısal ve örgütsel nitelikleri, aile-içi ilişki ve etkileşimi bakımından “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırabilmek için Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) kullanılmıştır. Grupların ADÖ alt ölçekleri total ortalama puanlarının ve teker teker her bir alt ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda, bu ayırımın yapılabildiği görülmektedir. Hem çocuklara hem de anne-babalara verilen bilgi formlarının sonuçlarına göre, ADÖ ile belirlenen, sağlıklı ve sağlıksız grupların gerek çocukları, gerekse anne-babaları kendi beyanları ile de bu ayırımı doğrulamışlardır. Ayrıca çocuk ve anne-baba beyanları birbiriyle oldukça benzer bulunmuştur. Bununla birlikte sağlıklı ve sağlıksız grupların çatışma şiddeti açısından çok büyük farklılıklar göstermedikleri belirlenmiştir. Zira her iki grupta da çocuk ve anne-baba bilgi formları sonuçlarında kavga boyutu “oldukça sık” ya da “çok sık” şiddetine ulaşmamıştır. Ayrıca ADÖ alt ölçeklerinin ortalama sonuçları, sağlıksız gruplar da bile 1-4 arasındaki derecelendirmede, 2.19’un üzerine çıkmamıştır. Bu nedenle çalışmamızın alt problemlerinden birini oluşturan, çocukların anne-baba çatışmalı ilişkisini algılayışlarında sağlıklı ve sağlıksız gruplar arasında bir farklılık olup olmadığının araştırılması sonucunda sadece bir tepki dışında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede farklılık

bulunmamıştır. Algısal gelişimin, çocuğun yaşadığı ortamda ona sunulan uyaran çevresi tarafından etkileneceği düşüncesinden hareketle, örneklem grubumuzun seçiminde sosyo-ekonomik durumunun en az orta seviyede olmasına dikkat edilmiştir. Yapılan çalışmalar, sosyo-ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerin, düşük olanlara göre, çocuğun gelişimini olumlu biçimde etkileyecek olan tutum ve düşünceler içerisinde olduklarını göstermektedir (Hortaçsu, 1997, sy. 75-76). Bu nedenle de evlilik çatışmaları nedeniyle danışma merkezlerine başvuran aileler yerine, normal evrenden seçmiş olduğumuz örneklem grubumuzun aile işlevleri açısından sağlıklı ve sağlıklı olmayan ayırımı uç noktada farklılıklar göstermemiştir.

Çocukların anne-babanın mutlu ve çatışmalı ilişkilerini nasıl algıladıklarını inceleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından, 5 Resim Kartı oluşturulmuştu. Bu kartlara verilen tepkiler incelendiğinde, kartların temsil ettiği durumların çocuklar tarafından algılandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmacının hazırlamış olduğu, anne-baba ilişkisinin farklı şiddetlerdeki ilişki durumlarını gösteren 5 Resim Kartı, amaçlanan doğrultuda işler gözükmektedir.

Grych ve Fincham' ın (1990), çocukların anne-babanın çatışmalı ilişkisini algılayışlarını açıklayan bilişsel-bağlamsal modellerinde de sundukları gibi (Bkz. Şekil. 1, sy. 11), çocuğun bu ilişkiyi algılayışlarını etkileyen bir çok etken vardır. Biz çalışmamızda, bu etkenlerden bazılarını kontrol altına alabildik: a-) Anne-baba çatışmasının şiddetini, sıklığını, oluşturduğumuz farklı şiddetlerdeki ilişki durumlarını gösteren resim kartları ile ayrıca anne-baba ve çocuklara verilen bilgi formlarında çatışmaların, tartışmadan fiziksel şiddete varan boyutlarını ve bunların ne kadar sıklıkta olduğunu sorarak. b-) Çatışmanın içeriği ile ilgili nedensel yüklemelerini, resim kartlarının her biri için sorduğumuz sorulardan bir tanesi olan “Sence anne-baba neden bu durumda?” sorusu ile. c-) Anne-babanın çatışmanın çözümüne yönelik tutumlarını nasıl algıladıklarını, “Sence bu durum sonrasında ne olacak?” sorusu ile,

d-) Çocuğun çatışmayla ilgili önceki tecrübelerini, aile işlevleri açısından sağlıklı ve sağlıklı olmayan ayırımına giderek. e-) Cinsiyetler arasındaki farkları görebilmek için örneklem grubumuzdaki kız ve erkek sayılarını eşit tutarak belirlemeye çalıştık. Ayrıca çocukların başa çıkma davranışlarını belirlemede, her bir resim kartı için sorulan “Böyle bir durumda sen ne yapardın?” sorusundan yararlandık. Yine “Sence anne-baba bu durumdayken çocuk neler düşünüyor?” ve “Sence anne-baba bu durumdayken çocuk neler hissediyor?” soruları ile Grych ve Fincham’ın (1990) modelinde sunduğu birincil ve ikincil bilgi işleme süreçlerini değerlendirmeye çalıştık.

Çocukların bütün resim kartlarına verdikleri tepkiler incelendiğinde, çocukların gerek durumları algılamalarında gerekse bunları sözelleştirmelerinde gelişimsel farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çalışmamızın esas problemini oluşturan, çocukların anne-babanın çatışmalı ilişkisini algılayışlarında görülen gelişimsel farklılıklar literatürle de uyumlu bulunmuştur. Buna göre, 5-6 yaş grubundaki çocuklar, insanları fiziksel özellikleri ve spesifik alışkanlık ve hareketlerine göre değerlendirme eğilimi göstermektedirler. Örneğin, “yürüyorlar”, “anne böyle yapmış, baba tutmuş onu kolundan”, “Giyinmeyi düşünürdüm”, “Susadım gibi hissediyor” gibi ifadeleri içeren, araştırmacının “durumdan bağımsız ve somut tepkiler” kategorisini daha fazla kullanmışlardır. Yine bilişsel sistemlerinin ve vasıf kelime hazinelerinin diğer yaş gruplarına göre daha az gelişmiş olması nedeniyle gördükleri ile sınırlı tepkiler vermekte ve çatışmanın seyriyle ilgili beklentilerinde ve nedensel yüklemelerinde daha sınırlı kestirmelerde (prediction) bulunmaktadır. Büyük yaş gruplarındaki çocuklar tersine, bilişsel sistemlerinin gelişmesine bağlı olarak daha geniş düşünme yeteneğine sahip olduklarını gösteren tepkiler vermişlerdir. Dolayısıyla büyük çocukların, gerek çatışmanın nedenlerine gerekse çatışmanın seyrine yönelik tepkilerinin daha karmaşık olduğu saptanmıştır. Giriş bölümünden hatırlanacağı gibi, Grych ve Fincham’ a göre (1990) çocukların çatışma karşısında sordukları üç soruya (“Ne oluyor?”, “Niçin oluyor?” ve

“Bununla ilgili ben ne yapabilirim?”) cevapları, iki bilgi işleme basamağından geçmektedir: Birincil ve ikincil bilgi işleme. Her iki bilgi işleme de çocukların gelişimsel seviyeleri tarafından etkilenebilir. Çalışmamızın sonuçlarıyla da desteklendiğı gibi, birincil bilgi işleme basamağında küçük çocuklar anne-baba arasındaki çatışmanın tehdit edici olduğunu hissedebilmişler, buna uygun duygusal ifadelerde bulunmuşlardır. Bununla birlikte çocuklar giderek büyüdükleri için, ikincil bilgi işleme basamağının gereğı olarak çatışmanın en ince yönlerini ayırt etmede daha yetenekli hale gelmekte ve çatışmanın ortaya koyduğu tehditleri daha fazla fark etmektedirler. Buna bağılı olarak, çalışmamızda da görüldüğü gibi, daha büyük çocuklar çatışmanın oluşma nedenleri ve çatışmadan kimin sorumlu olduğu konusunda küçük çocuklara göre daha karmaşık ve çeşitli cevaplar vermişlerdir.

Çocukların tepkilerinin içeriklerine bakıldığı zaman, anne-babanın mutluluklarını isteme, mutluluk sahneleri karşısında olumlu duygular hissetme, aynı şekilde, çatışmalarını istememe ve çatışmalar karşısında olumsuz duygular hissetme tepkileri açısından üç yaş grubu arasında bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklar, anne babanın mutlu ilişkilerine katılmayı istediklerini bildirmişlerdir. Böylece çocuklar hem anne-babanın mutlu olmasını, hem de bu mutluluğu onlarla paylaşmayı istediklerini ifade etmişlerdir.

14-15 yaş grubundaki çocukların, çatışmalı ortamdan uzaklaşmayı isteme, ebeveyne ve şiddet uygulayan kişi olarak babaya yönelik olumsuz duygular hissetme tepkilerini diğer gruplara göre daha fazla kullanmış olmaları bu yaş grubundaki çocukların çatışmalı ilişkilerden daha olumsuz etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Gelişim dönemleri içerisinde en fırtınalı geçen ergenlik döneminde, çocuklar bir kimlik savaşını vermekte ve çoğu kez ailelerinden uzaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla çocukların zaten doğal gelişim süreçleri içerisinde yaşamış oldukları ailelerinden uzaklaşmalarına, anne-baba çatışması nedeniyle uzaklaşmalar ya da anne-babaya olumsuz duygular eklendiğinde, bu dönem ergen için daha zor bir hal alabilir. Aynı yaş grubundaki çocukların, mutluluk kartında ebeveyn birliğini

kıskanma tepkilerini de diğer yaş gruplarından daha fazla kullanmış olmaları, içinde bulundukları gelişim dönemini dikkate almamız konusunda bir bilgi sağlamaktadır.

Çatışmalı kartlara verilen tepkilere bakıldığında, çocukların anne-babanın çatışmasıyla ilgili nedensel yüklemelerinin ve çatışmanın seyriyle ilgili olumsuz beklentilerinin gelişimsel olarak değiştiği saptanmıştır (Miller & Aloise, 1989; Shantz, 1983; Heterington, 1979). Literatürle oldukça uyumlu olan bu sonuç, çocukların yaş büyüdükçe boşanma olasılığını daha fazla düşünmeleri ve çatışmanın nasıl çözümlendiğine daha duyarlı hale gelmeleri nedeniyle, daha incinebilir olduklarını göstermektedir. (Cummings & Cummings, 1988; Cummings, 1994). Anne-baba çatışmasına yapılan nedensel yüklemelerden bir tanesi, nedenin çocuğa yüklenmesidir. Her ne kadar yaşlar arasında anlamlı bir fark bulunmamışsa da, frekanslara bakıldığında, bu tepkinin gelişimsel olarak değiştiğini düşündüren bir sonuç bulunmuştur. Büyük yaş grubundaki çocuklar daha fazla bu tepkiyi kullanmışlardır. Literatürle uyumlu olmayan bu sonucun (Covell & Abramovitch, 1987), Türk aile yapısındaki çocuk yetiştirme biçimiyle ilgili olup olmadığı düşünülmüştür. Sonuçların tartışılması bölümünde ifade edildiği gibi, sağlıklı grupta ADÖ' nin üç alt ölçeği olan, "Roller", "Gereken ilgiyi gösterme" ve "Davranış kontrolü" ortalama puanlarının diğer alt ölçeklere göre daha yüksek olması, muhtemelen Türk Aile yapısının gereken sorumluluğu üstlenmede güçlükleri olduğu ve bu sorumlulukları yerine getirmek için bir iteleyici güce, yani davranışlarını kontrol edecek bir güce fazlasıyla ihtiyaç gösterdiği, bunların sonucu olarak da birbirleriyle gereğinden fazla ilgili oldukları şeklinde bir sonucu düşündürmektedir. Böyle bir yorumu destekleyen, istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilememiş olmasına rağmen, incelenmesi gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

Çocukların "böyle bir durumda ne yapardın" sorusu karşısında yaş farkı olmaksızın %83.61 gibi büyük bir çoğunluğun, anne-baba çatışmasına müdahale etmeyi düşündükleri saptanmıştır. Emery' nin de (1989) belirttiği gibi, evlilik çatışmasını kesmede başarılı olan

müdahaleler, çocuğun yorgun düşmesine ya da aile problemlerinin odağı haline gelmesine sebep olduğu durumlarda uyumsuz olacaktır. Dolayısıyla örneklem grubumuzdaki çocukların müdahale biçimlerinin nasıl sonuçlandığını anlamak için daha derinliğine araştırmalara ihtiyaç vardır.

Çocukların çatışmalı kartlara verdikleri tepkilerin II, III, IV ve V. Resim Kartlarında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, çocukların anne-baba çatışmasının seyriyle ilgili olumsuz beklentilerinin II. Resim Kartından başlayarak, III. ve IV. Resim kartlarına doğru giderek arttığı, küskünlüğü temsil eden, V. Resim Kartına gelindiğinde ise azaldığı, olumlu beklentilerinin ise tam tersi bir sırayı izlediği bulunmuştur. Çatışmanın şiddeti arttıkça, çatışmanın seyriyle ilgili olumsuz beklentilerinin artması beklenen bir sonuçtur. Burada dikkati çeken bir sonuç, araştırmacı tarafından hazırlanan resim kartlarının sırasıyla, hafif bir tartışma, kavga, fiziksel şiddet ve küskünlüğü temsil etmek üzere düzenlenmiş olması ve çocukların tepkilerinin bu içeriklerle uyuşmasıdır.

Alt problemlerimizden biri de çocukların anne-baba çatışmasını algılayışlarında cinsiyetler arasında bir farklılık olup olmadığının incelenmesiydi. Nitekim literatürle de uyumlu olarak, kız çocuklarının erkeklere göre daha fazla sözel ifadeler kullandıkları (Ryle & Lungli, 1972), özellikle fiziksel şiddeti temsil eden IV. Resim Kartında babaya karşı daha fazla olumsuz duygu bildirdikleri ve fizikse şiddet sahnesinde nedensel yüklemelerinde babanın baskıcı tutumunu gösterdikleri saptanmıştır. Cummings de (1994) düşmanca tepkilerin yaşla birlikte değişebildiğini, ergenlikte kızların yetişkinler arası çatışmaya erkek çocuklarda daha fazla öfkelenediklerini bildirmiştir.

VI. ÖNERİLER

Toplumun gelişiminde çocuğun önemi, çocuğun gelişiminde de ailenin önemi göz önüne alındığında, duygusal, bedensel ve sosyal açıdan sağlıklı çocukların yetişebilmesinde en elverişli aile sistemlerinin incelenmesi gerektiği ortadadır. Öncelikle, çocukların varolan aile sistemleri içerisinde bu sistemi nasıl algıladıklarını anlamakla işe başlamak gerekir. Eğer çocukların anne-babalarının onlara sundukları ilişki sistemlerini ve bu sistemden nasıl etkilendiklerini anlayabilirsek, onların en elverişli gelişmelerini sağlayacak aile sistemlerinin oluşmasında yapılacak hizmetleri de ortaya koymuş oluruz.

Bu amaçla başlattığımız çalışmanın tek başına böyle bir görevi yüklenmesinin mümkün olamayacağı açıktır. Zira, çocukların anne-baba çatışmasını ya da mutluluğunu algılamasını etkileyen çok çeşitli etkenler söz konusudur. Her bir etkenin teker teker ele alınıp hepsinin bir arada değerlendirilmesi sonucunda ancak anlamaya yaklaşılabileceği söylenebilir. Dolayısıyla, özellikle ülkemizde şimdiye kadar çocukların algılamaları ile anne-baba ilişkisinin değerlendirilmesine yönelik yeterli çalışmanın olmayışı göz önüne alınarak, bu alanda çalışmaların artırılması gerekmektedir. Özellikle de farklı sosyo-ekonomik seviyede, çok çocuklu, aile işlevleri açısından birbirinden uç noktada farklılıklar gösteren ve hatta geniş ailelerde çalışılması yararlı olacaktır.

Bulut' un da (1990) belirttiği gibi, ADÖ' deki her bir alt ölçeğin Türk Aile yapısındaki sağlıklı-sağlıksız ayırımını verebilecek ayırt edici sınır puanlarının saptanması için çalışmaların yapılması yararlı olacaktır.

ÖZET

Çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını nasıl algıladıklarını ve bunu nasıl sözcüklerle ifade ettiklerini incelemeyi amaçladığımız çalışma, hepsi orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye mensup, yarısı sağlıklı, yarısı da sağlıksız ailelerden gelen, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş yaşlarında, toplam 122 kız ve erkek çocuklar ve anne-babaları ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel problemini çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmasını algılarının gelişimsel olarak incelenmesi oluşturmuştur. Ayrıca çocukların, ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını algılayışlarında cinsiyetler arasında, aile işlevleri bakımından sağlıksız ve sağlıklı gruplar arasında, bir farklılık olup olmadığının araştırılması da hedeflenmiştir.

Verilerin toplanmasında, çocukların evlilik çatışmasını algılayışını değerlendirmek amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulan, ebeveyn ilişkilerinin 5 farklı durumunu gösteren resim kartları, çocukların ve ailelerinin demografik özelliklerini ve anne-babanın çatışma şiddetini saptamaya yönelik birer soruyu içeren Çocuk Bilgi Formu ve Anne-Baba Bilgi Formu, Aile işlevlerini değerlendirmek amacıyla Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), 5-6 yaş çocuklarının zeka düzeylerini belirlemek için KIT (Kahn Intelligence Tests) kullanılmıştır.

Elde edilen veriler, içerik analizi ile değerlendirilmiş, ve değerlendirmede genel manova, yüzdeleme, student “t” ve “Ki-kare” testi kullanılmıştır.

Çalışmada, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaşlarındaki çocukların, aile işlevleri bakımından yapısal ve örgütsel nitelikleri ve aile-içi ilişki ve etkileşimi bakımından “sağlıklı” ve “sağlıksız” olarak ayırabilmek için Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) kullanılmıştır. Grupların ADÖ alt ölçekleri total ortalama puanlarının ve teker teker her bir alt ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda, bu ayırımın yapılabildiği görülmektedir.

Hem çocuklara hem de anne-babalara verilen bilgi formlarının sonuçlarına göre, ADÖ ile belirlenen, sağlıklı-sağlıksız grupların gerek çocukları, gerekse anne-babaları kendi beyanları ile de bu sonucu doğrulamışlardır. Ayrıca çocuk ve anne-baba beyanları birbiriyle oldukça benzer bulunmuştur.

Çocukların anne-babanın mutlu ve çatışmalı ilişkilerini nasıl algıladıklarını inceleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından, 5 Resim Kartı oluşturulmuştur. Bu kartlara verilen tepkiler incelendiğinde, kartların temsil ettiği durumların çocuklar tarafından algılandığı belirlenmiştir.

Çocukların bütün resim kartlarına verdikleri tepkiler incelendiğinde, çocukların gerek resim kartlarındaki durumları algılamalarında gerekse bunları sözelleştirmelerinde gelişimsel farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Çocukların tepkilerinin içeriklerine bakıldığı zaman, anne-babanın mutluluklarını isteme, mutluluk sahneleri karşısında olumlu duygular hissetme, aynı şekilde, çatışmalarını istememe ve çatışmalar karşısında olumsuz duygular hissetme tepkileri açısından üç yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

5-6 yaş grubundaki çocuklar mutluluk kartına da çatışmalı kartlara da, kartın temsil ettiği durumla ilgili olmayan, ve daha ziyade anne-babanın fiziksel hareketlerine bağlı tepkiler vermişlerdir. Bilmiyorum tepkileri de bu yaş grubu tarafından daha fazla kullanılmıştır.

14-15 yaş grubundaki çocuklar, mutlu ebeveyn ilişkisini gösteren resim kartında ebeveyn birliğini kıskanma tepkilerini diğer gruplara göre daha fazla kullanmışlardır.

Çatışmalı kartlara verilen tepkilere bakıldığında, ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etmek, ilişkinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek, çatışma ortamından uzaklaşmayı istemek ve ebeveynin her ikisine ya da babaya karşı olumsuz duygular hissetmek tepkilerinin kullanımının gelişimsel olarak değiştiği saptanmıştır. Çocukların, anne-babanın çatışmasıyla

ilgili nedensel yüklemelerinin incelenmesinde; birbirleriyle geçimsizliklerinin, babanın baskıcılığının ya da dış nedenlerin söylenmesinde de gelişimsel farklılıklar bulunmuştur.

Çocukların böyle bir durumda ne yapardın sorusu karşısında yaş farkı olmaksızın, anne-baba çatışmasına müdahale etmeyi düşündükleri saptanmıştır.

Çocukların çatışmalı kartlara verdikleri tepkilerin II, III, IV ve V. Resim Kartlarında nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, çocukların anne-baba çatışmasının seyriyle ilgili olumsuz beklentilerinin II. Resim Kartından başlayarak, III. ve IV. Resim kartlarına doğru giderek arttığı, kışkırtıcılığı temsil eden, V. Resim Kartına gelindiğinde ise azaldığı bulunmuştur. Çocuklar, çatışma sahneleri arasında en fazla IV. Resim Kartı karşısında babaya karşı olumsuz duygularını dile getirmişlerdir.

Çocukların çatışmalı resim kartlarına verdikleri tepkilerin sağlıklı sağlıklı gruplar arasında bir farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, sağlıklı gruptaki çocukların, sağlıklı gruptaki çocuklara göre, “ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek” kategorisini daha fazla kullandıkları bulunmuştur.

Çatışmalı kartlara verilen “Bilmiyorum”, “Nedeni, babanın baskıcılığına bağlamak” “Nötr olmak, karışmamak” tepkileri, kız çocukları tarafından erkeklere göre daha fazla kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

- ARIK, İ. A. (1992). Psikolojide Bilimsel Yöntem. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, S. 119141.
- AYDIN, C.,BASKIN, H. (1987). Boşanmış ve Aşırı Geçimsiz Ailelerin Çocukları Üzerinde Bir Araştırma. E.Ü. Tıp Fak. Dergisi. Cilt. 26, sayı. 3, 943-949.
- BANDURA, A. (1982). Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. American Psychologist, 37, 122-147.
- BULUT, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği (A.D.Ö.) El Kitabı. Ankara: Özgüzel Mat.
- BÜTEV, F. (1970). KIT:EXP Zeka Testinin 8 yaşındaki 100 Türk çocuğuna tatbiki. İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Çalışmaları,8, S. 63-77.
- COMPAS, B.E (1987) Coping with stress during childhood and adolescence. Psycological Bulletin, 101, 393-403.
- COVELL, K. AND ABRAMOVITCH, R. (1987). Understanding Emotion in the Family: Children's and Parent's Attributions of Happiness, Sadness, and Anger. Child Development, 58, 985-991.
- CUMMINGS, E.M. (1994). Marital conflict and children's functioning. Social Development, Mar Vol. 3 (1)16-36.
- CUMMINGS, E.M, VOGEL, D., CUMMINGS, J.S& EL- SHEIKH, M. (1989) Children's responses to different forms of expressions of anger between adults. Child Development, 60, 1392-1404

- CUMMINGS, E.M., & CUMMINGS, J.S. (1988). A Process-Oriented Approach to Children's Coping With Adult's Angry Behavior. *Developmental Review*, 8, 296-321.
- CUMMINGS, E.M., ZAHN-WAXLER, C., & RADKE-YARROW, M. (1984). Developmental changes in children's reactions to anger in the home. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 25, 63-74.
- DAVIES, P. T., CUMMINGS, E.M. (1995). Children's Emotions as Organizers of Their Reactions to Interadult Anger: A Functionalist Perspective. *Developmental Psychology*, 4, 677-684.
- EKŞİ, A. (1990). Çocuk , Genç, Ana- Babalar. Bilgi Yayınevi, Ankara, Sy.110-129.
- EMERY, R. E., & O'LEARY, K.D. (1984) Marital discord and child behavior problems in a nonclinic sample. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 12, 411-420.
- EMERY, R. E., & O'LEARY, K.D. (1982) Children's perceptions of marital discord and behavior problems of boys and girls. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 10, 11-24.
- EMERY, R.E (1989) Family violence. *American Psychologist*, 44, 321-328
- EREL, O., BURMAN, B. (1995) Interrelatedness of Marital Relations and Parent-Child Relations: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 118 (1), 108-132.
- GRYCH, J.H. & FINCHAM, F. D. (1990) Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.

GRYCH, J.H. & FINCHAM, F. D. (1993) Children's Appraisals of Marital Conflict: Initial Investigations of the Cognitive - Contextual Framework. *Child Development*, 64, 215- 230.

GURMAN, A.S. & KNISKERN, D. P., (Eds.).(1991) *Handbook of Family Therapy Vol:II. New Handbook of Family Therapy (Vol:II)*. New York: Brunner/Mazel, 508-524.

HERZBERGER, S. D., & TENNEN, H. (1986) Coping with Abuse: Children's Perspectives on Their Abusive Treatment. In R. D. Ashmore & D. M. Brodzinsky (Eds.), *Thinking about the Family: Views of Parents and Children* (pp. 277-300). Hillsdale, N. J.: Erlbaum.

HETHERINGTON, M.E., (1979). Divorce- A Child's Perspective. *American Psychologist*, 34, 851-858.

HOFFMAN, L., PARIS, S., HALL, E. AND SCHELL, R. (1988). *Developmental Psychology Today* (5th.ed), New York, Mc Graw-Hill, Inc. pp. 35-38.

HORTAÇSU, N. (1997). *İnsan İlişkileri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

JOURILES, E.N., BARLING, J., & O'LEARY, K.D. (1987). Predicting child behavior problems in maritally violent families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 15, 165-173.

KAGAN, J. (1983). Stress and Coping in Early Development. In N. Garmezy & M. Rutter (Eds.), *Stress, Coping, and Development in Children* (pp. 191-216). New York: Mc Graw Hill.

KAHN, T. C. (1960). Kahn Intelligence Tests: Experimental Form (KIT: EXP),
Perceptual and Motor Skills. Monograph Supplement, v.10-1, 10, S. 123-153.

KAYNAROĞLU, N. (1984). Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Boşanmış Ailelerin, Altı
Yaş Grubu Çocuklarındaki Psiko-Sosyal Özelliklerinin İncelenmesi. Doktora Tezi.
Ankara.Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

KURDEK, L. A. (1991). Differences in ratings of children's adjustment by married
mothers experiencing low marital conflict, married mothers experiencing high
marital conflict, and divorced single mothers: A nationwide study. *Journal of Applied
Developmental Psychology*, Jul-Sep Vol. 12(3) 289-305.

LIVESLY, W.J., & BROMLY, D.B. (1973). *Person perception in childhood and
adolescence*. London: Wiley.

LONG, N., FOREHAND, R., FAUBER, R., & BRODY, G. (1987). Self-perceived and
independently observed competence of young adolescents as a function of parental
marital conflict and recent divorce. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 15,15-27.

LONG, N., & FOREHAND, R. (1987). The effects of parental divorce and parental
conflict on children: An overview. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 8, 292-296.

MARGOLIN, G. (1981). The reciprocal relationship between marital and child
problems. In J.P. Vincent (Ed.), *Advances in family intervention, assessment, and
theory*, Vol. 2 (pp. 131-182). Greenwich, CT: JAI Press.

MILLER, P.H., & ALOISE, P.A. (1989) Young Children's Understanding of the
Psychological Causes of Behavior: A Review, *Child Development*, 60, 257-285.

MILLER, P.H. (1983). Theories of Developmental Psychology, New York, W.H. Freeman and Company. pp. 179-245.

ORMANLIOĞLU, M. (1986). Serebral Palsi, Akiz (Sonradan Kazanılmış) ve Konjenital Beyin Hasarlı Çocuklarda Görsel Motor Sendromu Kapsayan İdrak Yetersizliklerinin Ölçümü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ÖNER N. (1996). Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Mat.,s.538-542.

PORTER, B., & O’LEARY, K.D. (1980). Marital discord and childhood behavior problems. Journal of Abnormal Child Psychology,8,287-295.

RUTTER, M. (1979). Maternal Deprivation, 1972-1978: New Findings, new Concepts; New Approaches. Child Development, 50, 283-305.

RYLE, A & LUNGLI, M. (1972). Parental and Sex Role Identification of Students Measured with a Repertory Grid Technique, British Journal Social and Clinical Psychology, 11, 149-161.

SHANTZ, C. U. (1983). Social Cognition. In J. Flavell & E. Markman (Eds.), Handbook of Child Psychology, vol. 3: Cognitive Development (pp. 495-555). New York: Wiley.

SMITH, M. A. & JENKINS, J.M. (1991). The effects of marital disharmony on prepubertal children. Journal of Abnormal Child Psychology, Vol. 19(6) 625-644.

TURGAY, A.(1988) Children and Families of Divorce: Developmental and Therapeutic Perspectives. Contemporary Pediatrics, Vol.4 (4).

WHITEHEAD, L. (1979). Sex differences in children's responses to family stress. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 20, 247-254.

WIERSON, M., FOREHAND, R., & MC COMBS, A. (1988). The relationship of early adolescent functioning to parent-reported and adolescent-perceived interparental conflict. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16, 707-718.

YÖRÜKOĞLU, A. (1988). *Gençlik Çağı. Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

EKLER

EK 1. ÇOCUK BİLGİ FORMU

EK 2. ANNE-BABA BİLGİ FORMU

EK 3. EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN MEKTUP ÖRNEĞİ

EK 4. EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN NOT ÖRNEĞİ

EK 5. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)

EK 6. I. RESİM KARTI

EK 7. II. RESİM KARTI

EK 8. III. RESİM KARTI

EK 9. VI. RESİM KARTI

EK 10. V. RESİM KARTI

EK 11. EK TABLOLAR

ÇOCUK BİLGİ FORMU

Protokol No :

Uygulama Tarihi :

Cinsiyeti : Kız () Erkek ()

Doğum Tarihi :

Takvim Yaşı :

Okul İsmi :

Ders Başarı Ortalaması / IQ :

Sınıfı :

Oturduğu Semt :

Evleri kaç oda :

Ayrı bir odası var mı ? Var () Yok ()

Yoksa nerede yatıyor :

SORU FORMU

1. Annen ve baban arasında ne derece tartışma (münakaşa), kavga ,küskünlük (dargınlık) , dayak olayları olur ?

	Hiç	Bazen	Oldukça sık	Çok sık
Tartışma(münakaşa)				
Kavga				
Dayak				
Küskünlük / dargınlık				

ANNE - BABA BİLGİ FORMU

Protokol No :

Uygulama tarihi :

ANNE

BABA

Yaşı :

Eğitim durumu :

Meslek :

Şu anki işi :

Fiziksel sağlığı :

Ruhsal sağlığı :

Aşırı alkol kullanımı :

Gelir durumları :

Evlilik tarihi :

Aileye göre ekonomik durum : Düşük () Orta () İyi () Çok iyi ()

Aylık kazançları : 25-50 milyon () 50-75 milyon () 75-100 milyon ()

100- 125milyon () 125 milyon ve üzeri ()

SORU FORMU

1. Eşinizle aranızda ne derece sık tartışma (münakaşa), kavga, dayak, küskünlük (dargınlık) olayları olur ?

	Hiç	Bazen	Oldukça sık	çok sık
Tartışma / münakaşa				
Kavga				
Dayak				
Küskünlük / dargınlık				

EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN MEKTUP ÖRNEĞİ

Sayın Veli,

Bugünün sağlıklı çocukları, yarının sağlıklı yetişkinlerini, dolayısıyla sağlıklı toplumunu oluşturacaktır. Çocukların toplum içinde varolabilme sürecinde ilk deneyimlerini yaşadığı yer ailesidir.

Bu güne kadar aileler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar, bize çok değerli bilgiler sağlamıştır. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında bu gün psikolojik danışmanlık merkezlerinde ailelere yönelik yardımlar sürmektedir. Ama dikkatimizi çeken bir konu, çocukların aile içi ilişkilerde; özellikle anne ve babanın evlilik ilişkisi içinde olup bitenleri nasıl algıladıklarına, nasıl yaşadıklarına dair çalışmaların son derece yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla, bu konularda çocuklara oldukça sınırlı bir hizmet verebilmekteyiz. Bu nedenle başlatmış olduğumuz çalışmanın kısmen de olsa böyle bir eksikliği gidereceği ümidindeyiz.

Bu bilimsel çalışmayı yürütebilmemiz ancak sizlerin desteği ile mümkün olacaktır. Bunun için çocuğunuzla yaklaşık 20 dakika süren, karşılıklı konuşma tarzında bir çalışmaya izin vermeniz ve size göndereceğimiz formları doldurmanız yeterli olacaktır. Göstermiş olduğunuz ilgiye şimdiden teşekkür ederiz.

İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Öğretim Üyesi

Uzm. Psk. Gül ŞENDİL

Not: Bu çalışmaya katılmak istiyorum: Evet () Hayır ()

Lütfen çalışmaya katılmayı düşünüp düşünmediğinize dair ilgili kısmı işaretleyerek, bu mektubu ertesi gün çocuğunuzla okula gönderiniz.

EBEVEYNLERE GÖNDERİLEN ZARF İÇERİSİNE KONULMUŞ OLAN NOT ÖRNEĞİ

Sayın Veli,

Yürüttüğüm bu bilimsel çalışmada doğru sonuçlara ulaşabilmem, testlere vereceğiniz samimi cevaplara bağlıdır. Size ulaştırılan zarfın ağzını iyice kapattığınız takdirde, araştırmacı olarak benden başka hiç kimsenin cevaplarınızı görmesi mümkün olmayacaktır. Lütfen size göndermiş olduğum “Aile Değerlendirme Ölçeği” ni birbirinizden bağımsız olarak doldurunuz. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Uzm. Psk. Gül ŞENDİL

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA:

İlişikte aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derece uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.

Her cümle için 4 seçenek söz konusudur.

Aynen Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize tamamen uyuyorsa işaretleyiniz.
Büyük Ölçüde Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize çoğunlukla uyuyorsa işaretleyiniz.
Biraz Katılıyorum	Eğer cümle sizin ailenize çoğunlukla uymuyorsa işaretleyiniz.
Hiç Katılmıyorum	Eğer cümle sizin ailenize hiç uymuyorsa işaretleyiniz.

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uyan seçeneğe () işareti koyunuz. Her cümle için uzun uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Biraz katılıyorum	Hiç katılmıyorum
1) Ailece ev dışında program yapmakta güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.				
2) Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.				
3) Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenini bilir.				
4) Bizim evde kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.				
5) Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.				
6) Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.				
7) Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.				
8) Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.				
9) Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınıyoruz.				
10) Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.				
11) Evde dertlerimizi, üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.				
12) Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararlara uyarız.				
13) Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğinizde sizi dinlerler.				
14) Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.				
15) Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.				

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Biraz katılıyorum	Hiç katılmıyorum
16) Ailemiz üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.				
17) Evde herkes başına buyruktur.				
18) Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirinin yüzüne söyler.				
19) Ailede bazılarımız duygularımızı belli etmeyiz.				
20) Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.				
21) Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.				
22) Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.				
23) Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.				
24) Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.				
25) Bizim ailede herkes kendini düşünür.				
26) Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.				
27) Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.				
28) Aile içinde birbirimize sevgi göstermeyiz.				
29) Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.				

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Biraz katılıyorum	Hiç katılmıyorum
30) Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.				
31) Aile içinde genellikle pek iyi geçinmeyiz.				
32) Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.				
33) Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.				
34) Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.				
35) Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.				
36) Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.				
37) Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.				
38) Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.				
39) Ailemizde sevgi, şefkat gibi duygular ikinci plandadır.				
40) Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.				
41) Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.				
42) Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.				
43) Evde birbirimize karşı açık sözlüyüz.				
44) Ailemizde hiçbir kural yoktur.				
45) Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.				

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

CÜMLELER	Aynen katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Biraz katılıyorum	Hiç katılmıyorum
46) Aile içinde herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.				
47) Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.				
48) Bizim evde aklımıza gelen her şey olabilir.				
49) Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.				
50) Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.				
51) Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.				
52) Sinirlenince birbirimize küseriz.				
53) Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.				
54) Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.				
55) Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı, aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.				
56) Aile içinde birbirimize güveniriz.				
57) Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.				
58) İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.				
59) Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.				
60) Problemlerimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.				

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ PUANLAMA ÇİZELGESİ

**AİLE DEĞERLENDİRME
ÖLÇEĞİ**

McMASTER MODELİ ALT ÖLÇEKLERİ

Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgii Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
------------------	----------	--------	--------------------------------	------------------------------	----------------------	-------------------

Puan	Dönüştürülmüş puan					
*1	5- =					
2						
3						
*4	5- =					
*5	5- =					
6						
*7	5- =					
*8	5- =					
*9	5- =					
10						
*11	5- =					
12						
*13	5- =					
*14	5- =					
*15	5- =					
16						
17						
18						
*19	5- =					
20						
*21	5- =					
*22	5- =					
23						
24						
25						
26						
*27	5- =					
*28	5- =					
29						
30						
*31	5- =					
32						
*33	5- =					
*34	5- =					
*35	5- =					
36						
*37	5- =					
38						
*39	5- =					
40						
*41	5- =					
*42	5- =					
43						
*44	5- =					

* 5'den çıkartılması gereken sağlıksızlık gösteren sorular.

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ PUANLAMA ÇİZELGESİ

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

McMASTER MODELİ ALT ÖLÇEKLERİ

Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
------------------	----------	--------	--------------------------------	-------------------------------	----------------------	-------------------

Puan	Dönüştürülmüş puan					
*45	5- =					
46						
*47						
*48	5- =					
49	5- =					
50						
*51	5- =					
*52	5- =					
*53	5- =					
*54						
55	5- =					
56						
57	5- =					
*58	5- =					
59	5- =					
60						

Puanların toplamı

Cevaplanan madde sayısı

Ölçek Puanı

PRÇ

İLT

ROL

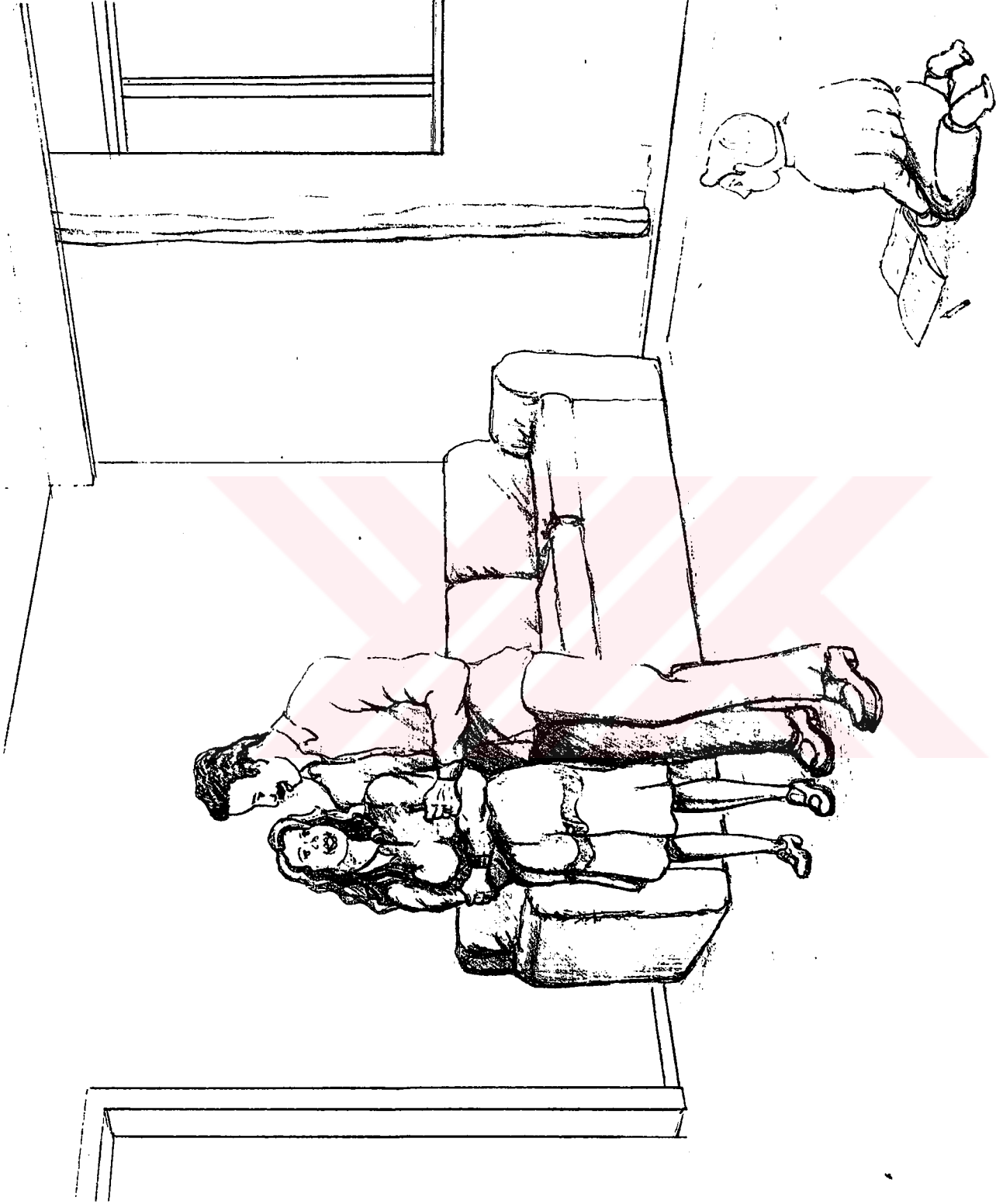
DTV

GİG

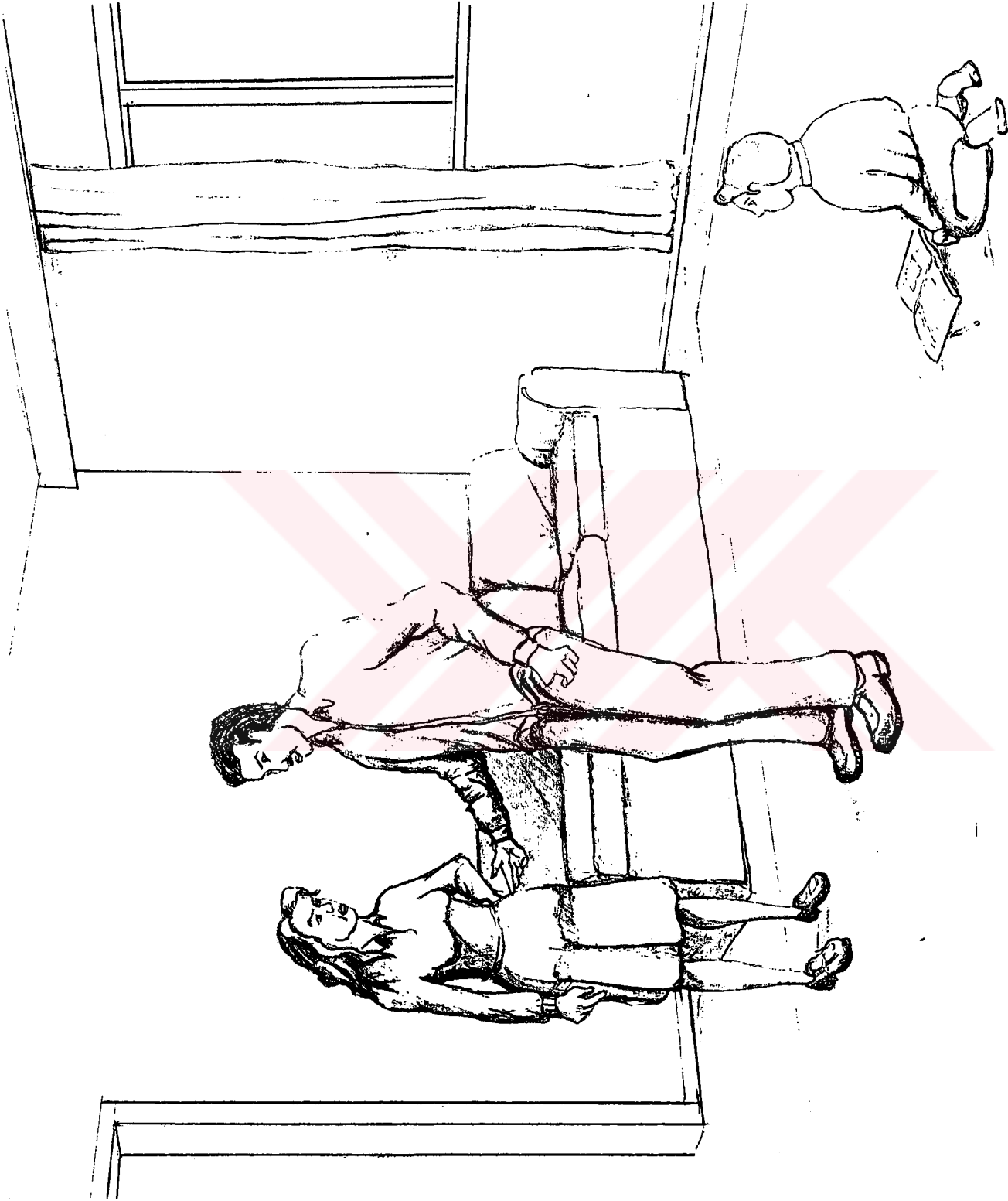
DVK

GNF

I. REŞİM KARTI

II. RESİM KARTI

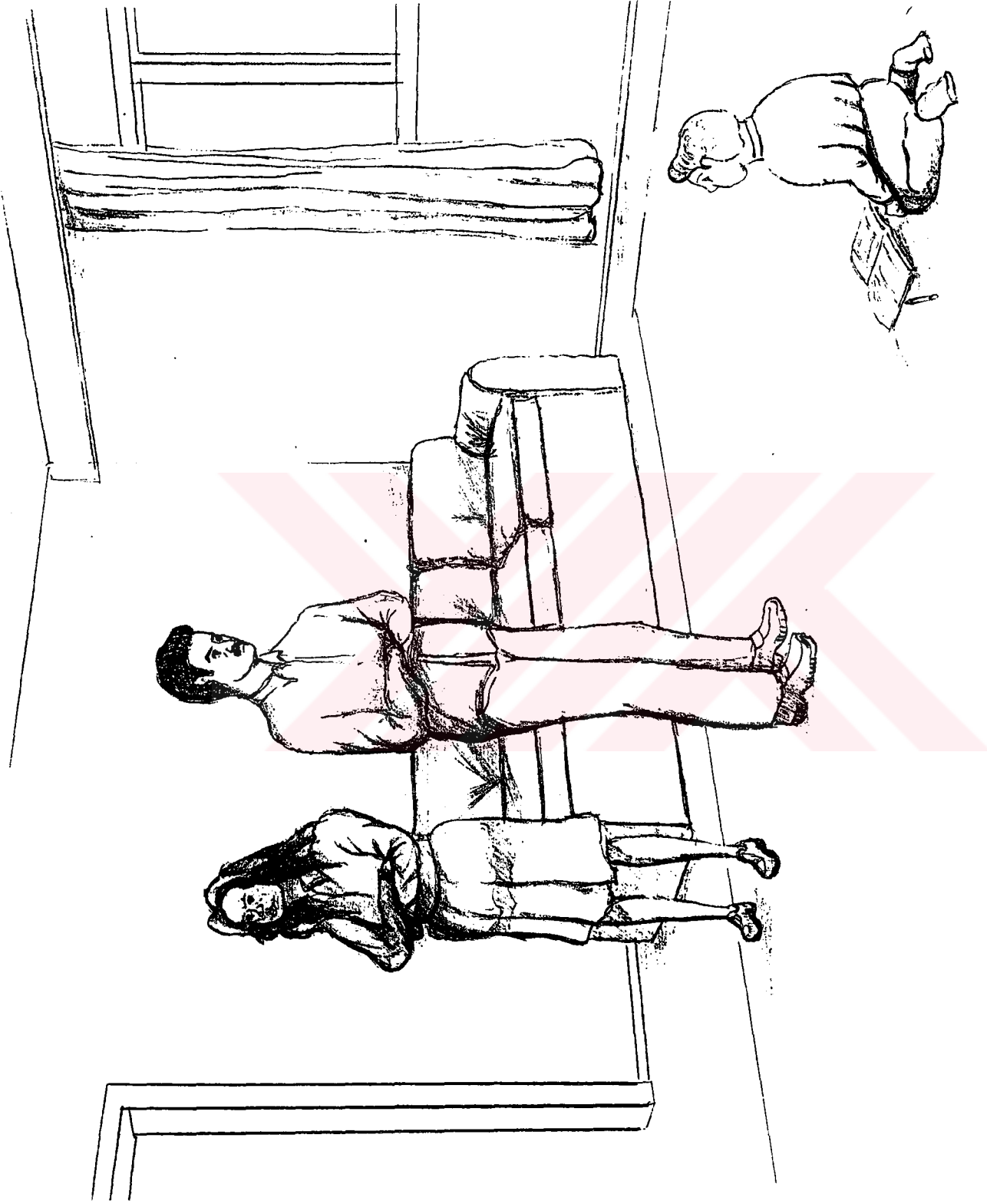
III. RESİM KARTI

IV. RESİM KARTI

V. RESİM KARTI

EK TABLOLAR

- EK TABLO I.** 5-6 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları.
- EK TABLO II.** 9-10 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları.
- EK TABLO III.** 14-15 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları Dağılımları.
- EK TABLO IV.** Bütün grupların Çocuk Bilgi Formunda “Annen-baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur?” sorusuna verdikleri tepkilerin frekans dağılımları.
- EK TABLO V.** Bütün grupların anne-babalarının Anne-baba Bilgi Formunda “Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur?” sorusuna verdikleri tepkileri frekans dağılımları.
- EK TABLO VI.** Sağlıklı-sağlıksız Grupların I. Kartta Kullandıkları Kategorilerin Frekans ve Frekans Yüzdeleri.
- EK TABLO VII.** I. Kart İçin Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Frekans Yüzdeleri.
- EK TABLO VIII.** Sağlıklı-sağlıksız grupların II, III, IV ve V numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye tüm sorular karşısında kullandıkları kategorilerin frekans ve frekans yüzdeleri.

EK TABLO I. 5-6 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan

Ortalamaları Dağılımları.

5-6 yaş Sağlıksız Grup

ProtNo	PRÇ.	İLT.	ROL.	DTV.	GİG.	DVK.	Ort.	SD
65	1,83	1,78	2,36	2,17	2,14	2,11	2,07	0,22
72	3	2,83	2,41	2,58	2,22	2,28	2,55	0,31
93	1,73	1,95	2,32	2,08	2	1,86	1,99	0,20
94	2,17	1,94	1,68	1	1,86	2,11	1,79	0,43
95	2	1,73	1,64	1,67	1,93	1,67	1,77	0,15
99	2,59	1,95	1,82	2,17	2,22	1,95	2,12	0,28
110	2	1,73	1,82	1,84	1,72	1,95	1,84	0,11
116	2,09	1,73	1,91	1,33	1,86	2,22	1,86	0,31
127	2,09	2	2,09	1,67	2	2,06	1,99	0,16
130	1,42	1,84	2,07	2,17	2,43	1,89	1,97	0,34
143	2,83	2,06	2,91	2,08	1,72	2,34	2,32	0,47
147	2,34	2,28	1,96	2,34	2	1,62	2,09	0,29
148	2,42	1,84	2,19	2,29	1,93	1,33	2,00	0,39
151	2,17	1,89	2,46	2,34	2,43	2,39	2,28	0,22
153	2,17	1,5	2,23	1,84	2,08	2	1,97	0,27
155	2,17	2,17	1,73	2,59	2,14	1,89	2,12	0,29
156	2,09	1,73	2,05	1,84	1,86	1,78	1,89	0,15
157	1,92	2,39	1,68	2,83	2,36	1,73	2,15	0,45
158	2,5	2,44	1,95	1,67	1,96	1,89	2,07	0,33
159	2,09	2,11	1,96	2	2,07	1,78	2,00	0,12
160	2	2,17	2,56	1,58	2,43	2,45		
Ort.	2,17	2,00	2,09	2,00	2,06	1,97	genel ort	2,05
SD	0,36	0,30	0,33	0,44	0,22	0,28	SD	0,33

5-6 Yaş Sağlıklı Grup

ProtNo	PRÇ.	İLT.	ROL.	DTV.	GİG.	DVK.	Ort.	SD
23	1,09	1,28	1,55	1,25	1,71	1,95	1,47	0,32
24	1,33	1,39	1,41	1,5	1,93	1,22	1,46	0,25
32	1,75	1,5	1,64	1,17	1,79	1,39	1,54	0,24
48	1,25	1,5	1,55	1	2,22	1,39	1,49	0,41
49	1,17	1,33	1,5	1,33	1,86	1,44	1,44	0,24
58	1	1,84	1,82	1,33	1,5	1,61	1,52	0,32
59	1,67	1,84	1,87	1,25	1,71	1,5	1,64	0,23
70	1,75	1,56	2,27	1,25	1,57	1,89	1,72	0,35
91	1,75	1,28	1,82	1,09	1,86	1,73	1,59	0,32
92	1,34	1,28	1,64	1,42	1,5	1,73	1,49	0,17
97	1,09	1,22	1,41	1,09	1,43	1,39	1,27	0,16
98	1,58	1,56	1,54	1,17	1,57	1,56	1,50	0,16
107	1,67	1,28	2	1,09	1,86	1,56	1,58	0,34
108	2,25	1,39	1,37	1,75	1,71	1,39	1,64	0,34
109	1	1,56	1,27	1,17	2,36	1,89	1,54	0,51
113	1,5	1,33	1,69	1,5	1,86	1,67	1,59	0,19
114	1,34	1,67	1,73	1,75	2,22	1,78	1,75	0,28
115	1,5	1,17	1,41	1,17	1,79	1,59	1,44	0,24
149	1,25	1,28	2,04	1	1,57	1,95	1,52	0,41
150	1,34	1,17	1,86	1,17	1,64	1,45	1,44	0,27
Ort.	1,43	1,42	1,67	1,27	1,78	1,60	genel ort	1,53
SD	0,32	0,20	0,26	0,22	0,25	0,21	SD	0,30

EK TABLO II. 9-10 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan

Ortalamaları Dağılımları.

9-10 Yaş Sağlıksız Grup

ProtNo	PRÇ.	İLT.	ROL.	DTV.	GİG.	DVK.	Ort	SD
11	2,08	2,05	1,87	1,83	1,86	1,83	1,92	0,11
29	2	1,89	2,5	1,5	2,15	2,22	2,04	0,34
33	2,26	2,28	2,22	2,25	2,14	2,28	2,24	0,05
37	1,91	1,72	2	1,65	2,07	1,83	1,86	0,16
40	1,66	1,94	2,14	2,17	2,21	1,89	2,00	0,21
45	2,42	1,62	2,6	1,92	1,79	2,45	2,13	0,41
60	2,92	3	2,37	2,92	2,29	2,17	2,61	0,37
64	2,42	1,71	1,5	1,85	1,97	1,82	1,88	0,31
67	1,92	1,5	2,18	1,42	1,86	2,06	1,82	0,30
106	2,25	1,45	1,82	1,67	1,86	1,84	1,82	0,26
117	1,75	1,78	2,41	1,92	2	1,62	1,91	0,28
118	3	1,84	2,14	2,5	2,15	2,17	2,30	0,40
123	2,34	1,95	2,41	2,71	2,36	1,92	2,28	0,30
124	1,84	1,84	1,91	1,59	2	2,23	1,90	0,21
125	1,75	1,56	2,27	1,84	2,07	1,78	1,88	0,25
140	2	1,89	2,14	1,92	2	1,95	1,98	0,09
144	2,25	2,22	2,23	1,5	2	1,84	2,01	0,30
145	2	2,39	1,69	2	1,86	1,56	1,92	0,29
152	3,09	2,52	2,5	2,75	2,5	3	2,73	0,27
161	1,84	2,17	2,68	2,08	2	2,11	2,15	0,29
Ort	2,19	1,97	2,18	2,00	2,06	2,03	Genel ort	2,07
SD	0,42	0,38	0,31	0,43	0,18	0,32	SD	0,35

9-10 Yaş Sağlıklı Grup

ProtNo	PRÇ.	İLT.	ROL.	DTV.	GİG.	DVK.	Ort	SD
15	1,58	1,56	1,5	1,25	1,57	1,55	1,50	0,13
19	1,42	1,28	1,36	1,25	1,86	1,33	1,42	0,23
21	1	1,44	1,82	1,42	2,15	1,56	1,57	0,39
25	1,5	1,61	1,36	1,58	1,64	1,72	1,57	0,12
27	1	1,33	1,25	1	1,33	1,28	1,20	0,16
28	1,16	1,11	1,45	1	1,57	1,88	1,36	0,33
30	1,91	1,6	1,67	1,08	1,93	1,55	1,62	0,31
31	1,3	1,06	1,54	1	1,85	1,5	1,38	0,32
36	1,17	1	1,45	1,08	1,78	1,22	1,28	0,29
38	1,17	1,17	1,27	1,25	1,85	1,55	1,38	0,27
39	1,17	1,39	1,09	1,25	1,79	1,78	1,41	0,31
41	1,66	1,17	1,63	1,25	1,86	1,5	1,51	0,26
42	1,67	1,5	1,68	1,41	1,93	1,66	1,64	0,18
44	1,83	1,44	2,27	1,42	1,71	1,72	1,73	0,31
47	1,33	1,1	1,41	1,25	1,78	1,66	1,42	0,26
51	1,25	1,61	1,64	1,5	2,07	1,28	1,56	0,30
55	1,75	1,56	1,41	1,59	1,79	1,4	1,58	0,16
57	1,25	1,11	1,55	0,92	1,36	1,78	1,33	0,31
61	1,25	1,45	1,64	2	2	1,73	1,68	0,30
62	1,09	1,17	1,09	1	1,58	1,17	1,18	0,20
63	1,17	1,84	1,41	1,59	2,22	1,56	1,63	0,36
Ort	1,36	1,36	1,50	1,29	1,79	1,54	Genel ort	1,47
SD	0,27	0,23	0,26	0,27	0,23	0,20	SD	0,29

EK TABLO III. 14-15 Yaş Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların Aile Değerlendirme Ölçeği Puan

Ortalamaları Dağılımları.

14-15 Yaş Sağlıksız Grup

ProtNo	PRÇ	İLT	ROL	DTV	GİG	DVK	Ort	SD
78	2	2,06	2,05	1,67	1,5	2	1,88	0,24
79	2	2,23	1,91	1,5	1,86	2,22	1,95	0,27
80	2,25	1,95	2,32	1,75	1,79	1,84	1,98	0,24
82	2,34	2,5	1,55	2,33	1,71	3,22	2,28	0,60
83	1,92	2	2,59	1,67	2,5	1,95	2,11	0,36
90	2,17	2,06	2,32	2,33	2,22	1,89	2,17	0,17
102	2,75	2,22	2,41	2,84	1,72	2,17	2,35	0,41
111	2	1,39	1,82	1,5	2,65	1,73	1,85	0,45
119	2,58	2,39	2,14	2,33	2	2,11	2,26	0,21
121	1,83	1,73	1,69	1,83	2,22	1,88	1,86	0,19
122	2,83	2,33	3,1	2,17	2,57	2,38	2,56	0,35
126	2,17	1,84	2,41	2,67	2,72	2,68	2,42	0,35
129	2,34	2,28	1,96	2,17	1,86	1,5	2,02	0,31
132	2	1,94	2,37	2	2,08	2,35	2,12	0,19
134	1,5	1,67	2,41	1,84	2	2,32	1,96	0,36
137	2,42	1,73	1,96	2	1,79	1,61	1,92	0,29
138	2,42	2,17	2	2,17	1,86	1,28	1,98	0,39
141	2,17	2,17	1,73	2,59	2,14	1,89	2,12	0,29
146	2,17	1,83	2,15	2,09	1,93	1,78	1,99	0,17
154	2	1,95	2,91	2,25	2	1,87	2,16	0,39
Ort	2,19	2,02	2,19	2,09	2,06	2,03	Genel ortalama	2,10
SD	0,32	0,27	0,40	0,38	0,34	0,43	SD	0,36

14-15 Yaş Sağlıklı Grup

ProtNo	PRÇ	İLT	ROL	DTV	GİG	DVK	Ort	SD
73	1,17	1,06	1,78	1,25	1,57	1,95	1,46	0,36
74	1,42	1,17	1,64	1,42	1,71	1,39	1,46	0,19
75	1,33	1,27	1,6	1,5	1,79	1,84	1,56	0,23
76	2,08	1,22	1,73	1,17	1,67	2	1,65	0,38
81	1,5	1,33	1,5	1,25	1,5	1,84	1,49	0,20
84	1	1,39	2,27	1,5	2	1,33	1,58	0,47
85	2,09	1,5	1,55	1,5	1,43	1,84	1,65	0,26
86	1,5	1,45	1,55	1,25	1,5	1,73	1,50	0,16
87	1	1,45	2,23	1,33	1,58	2,17	1,63	0,48
100	1,17	1,67	1,55	1,67	2	1,33	1,57	0,29
101	1,09	1,28	1,5	1,59	1,93	1,33	1,45	0,29
103	1,25	1,39	1,41	1,09	2,15	1,34	1,44	0,37
104	1,92	1,5	1,5	1,42	1,86	1,61	1,64	0,21
105	1	1,5	1,64	1,67	1,86	1,73	1,57	0,30
112	1,92	1,5	1,69	1	1,86	2	1,66	0,37
131	1,25	1,33	1,41	1,5	2	1,56	1,51	0,27
133	1,25	1,44	1,41	1,59	1,79	1,73	1,54	0,21
135	1,25	1,56	1,46	1,5	1,86	1,28	1,49	0,22
136	1,09	1,11	1,14	1,25	1,86	1,13	1,26	0,30
142	1,59	1,17	1,46	1,17	2	1,11	1,42	0,34
Ort	1,39	1,36	1,60	1,38	1,80	1,61	Genel ortalama	1,52
SD	0,36	0,16	0,26	0,19	0,20	0,31	SD	0,30

EK TABLO IV. Bütün Grupların Çocuk Bilgi Formunda “Annen-Baban arasında ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olur ?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.

G1 Çatışma	Hiç		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	1	4	17	16	0	0	3	0
KAVGA	3	14	14	5	3	1	1	0
DAYAK	16	16	4	4	1	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	6	14	15	6	0	0	0	0

G2 Çatışma	Hiç		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	2	1	17	20	1	0	0	0
KAVGA	11	13	9	8	0	0	0	0
DAYAK	17	20	3	1	0	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	7	12	12	9	1	0	0	0

G3 Çatışma	Hiç		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	0	0	16	20	4	0	0	0
KAVGA	5	15	14	5	1	0	0	0
DAYAK	16	20	4	0	0	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	4	5	9	15	7	0	0	0

EK TABLO V. Bütün Grupların Anne-Babalarının Anne-Baba Bilgi Formunda

“Eşinizle aranızda ne derece tartışma, kavga, dayak ve küskünlük olayları olur ?” Sorusuna Verdikleri Tepkilerin Frekans Dağılımları.

G1 Anne-baba Çatışma	HIÇ		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	0	1	18	18	2	1	1	0
KAVGA	7	15	12	5	2	0	0	0
DAYAK	18	18	3	2	0	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	4	8	15	12	2	0	0	0

G2 Anne-baba Çatışma	HIÇ		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	0	0	14	21	5	0	1	0
KAVGA	7	18	11	3	1	0	1	0
DAYAK	18	21	2	0	0	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	6	13	13	8	1	0	0	0

G3 Anne-baba Çatışma	HIÇ		BAZAN		O. SIK		ÇOK SIK	
	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı	Sğsız	Sğlı
TARTIŞMA	0	2	10	18	9	0	1	0
KAVGA	2	15	16	5	1	0	1	0
DAYAK	18	20	2	0	0	0	0	0
KÜSKÜNLÜK	2	6	14	14	3	0	1	0

EK TABLO VI. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların 1.Resim Kartında Kullandıkları

Kategorilerin Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Kategoriler	Gruplar		Ssız n=61		Slı n=61		top.	top% n=122
	f	%	f	%				
Ebeveyn ilişkisinin olumlu olduğunu düşünmek	22	47,8	24	52,2	46		37,70	
İlişki karşısında olumlu duygular hissetmek	38	52,1	35	47,9	73		59,84	
Ebeveyne öykünme	7	50	7	50	14		11,48	
Anne baba ilişkisinin nedenini merak etmek	7	63,6	4	36,4	11		9,02	
Ebeveyn birliğini kıskanma.	14	50	14	50	28		22,95	
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler	10	41,7	14	58,3	24		19,67	
Bilmiyorum	22	53,7	19	46,3	41		33,61	
Ebeveyn mutluluğunu ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamak	39	56,5	30	43,5	69		56,56	
Ebeveyn mutluluğunu dış nedenlere bağlamak	10	47,6	11	52,4	21		17,21	
Ebeveyn mutluluğunu çocuğa bağlamak	5	33,3	10	66,7	15		12,30	
İlişkinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek	18	48,6	19	51,4	37		30,33	
İlişkinin olumsuz sonuçlanacağını düşünmek	9	60	6	40	15		12,30	
Ebeveyn ilişkisinin (+)da,(-) da sonuçlanabileceğini düşünmek	12	52,2	11	47,8	23		18,85	
İlişkilerine çocuğu da dahil edeceklerini düşünme	1	16,7	5	83,3	6		4,92	
Ebeveyn mutluluğuna katılmayı ve katkıda bulunmayı isteme	23	45,1	28	54,9	51		41,80	
Ebeveyn i yalnız bırakarak kendi faaliyetlerine devam etmek	17	53,1	15	46,9	32		26,23	
Hiç bir şey yapmazdım	5	55,6	4	44,4	9		7,38	

EK TABLO VII. I. Resim Kartı için Kullanılan Kategorilerin Cinsiyete Göre

Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Gruplar	K n=61		E n=61		top	top% n=122
	f	%	f	%		
Ebeveyn ilişkisinin olumlu olduğunu düşünmek	27	58,7	19	41,3	46	37,70
İlişki karşısında olumlu duygular hissetmek	38	52,05	35	47,9	73	59,84
Ebeveyne öykünme	7	50	7	50	14	11,48
Anne baba ilişkisinin nedenini merak etmek	6	54,55	5	45,5	11	9,02
Ebeveyn birliğini kıskanma.	15	53,57	13	46,4	28	22,95
Durumdan bağımsız ve somut tepkiler	8	33,33	16	66,7	24	19,67
Bilmiyorum	19	46,34	22	53,7	41	33,61
Ebeveyn mutluluğunu ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamak	38	55,07	31	44,9	69	56,56
Ebeveyn mutluluğunu dış nedenlere bağlamak	8	38,1	13	61,9	21	17,21
Ebeveyn mutluluğunu çocuğa bağlamak	11	73,33	4	26,7	15	12,30
İlişkinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek	17	45,95	20	54,1	37	30,33
İlişkinin olumsuz sonuçlanacağını düşünmek	9	60	6	40	15	12,30
Ebeveyn ilişkisinin (+)da,(-) da sonuçlanabileceğini düşünmek	15	65,22	8	34,8	23	18,85
İlişkilerine çocuğu da dahil edeceklerini düşünme	3	50	3	50	6	4,92
Ebeveyn mutluluğuna katılmayı ve katkıda bulunmayı isteme	28	54,9	23	45,1	51	41,80
Ebeveyn i yalnız bırakarak kendi faaliyetlerine devam etmek	14	63,64	8	36,4	22	18,03
Hiç bir şey yapmazdım	5	55,56	4	44,4	9	7,38

EK TABLO VIII. Sağlıklı ve Sağlıksız Grupların II, III, IV ve V Numaralı Resim Kartlarında “b” den “g” ye Tüm Sorular Karşısında Kullandıkları Kategorilerin Frekans ve Frekans Yüzdeleri.

Sağlıklı-sağlıksız Kategoriler	Sğsız f (n=61)	%	Sğlı f (n=61)	%	top f (n=122)	Top.%	Ki-Kare	P
1. Ebeveyn ilişkisinin olumlu olmasını istemek.	32	50,79	31	49,21	63	51,64		
2. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzluğunu belirtmek.	19	40,43	28	59,57	47	38,52		
3. Ebeveyn ilişkisinin nedenini merak etmek.	24	41,38	34	58,62	58	47,54		
4. Ebeveyn ilişkisine müdahale etmeyi düşünmek,istemek.	52	50,98	50	49,02	102	83,61		
5. Ebeveyn ilişkisinin olumsuzlukla sonuçlanacağını düşünmek.	50	53,76	43	46,24	93	76,23		
6. Ebeveyn ilişkisi karşısında olumsuz duygular hissetmek.	58	50,88	56	49,12	114	93,44		
7. Ebeveyn ilişkisinden uzaklaşmayı istemek.	24	42,86	32	57,14	56	45,90		
8. Ebeveyne karşı olumsuz duygular hissetmek.	10	38,46	16	61,54	26	21,31		
9. Ebeveyn ilişkisinin çocuğu olumsuz etkileyeceğini düşünmek.	28	50,00	28	50,00	56	45,90		
10.Ebeveyn ilişkisinin olumlu sonuçlanacağını düşünmek.	37	44,58	46	55,42	83	68,03		
11.Nedeni anne-baba ilişkisindeki anlaşmazlığa bağlamak.	39	47,56	43	52,44	82	67,21		
12.Nedeni çocuğa bağlamak.	15	42,86	20	57,14	35	28,69		
13.Nedeni dış nedenlere bağlamak.	22	46,81	25	53,19	47	38,52		
14. Ebeveyn çatışmasının nasıl sonuçlanacağını düşünmek.	1	11,11	8	88,89	9	7,38	5,44	P<0,02
15. Ebeveyn çatışmasının (+) da (-) da sonuçlanabileceğini düşünmek.	28	47,46	31	52,54	59	48,36		
16. Durumdan bağimsız ve somut tepkiler.	20	40,82	29	59,18	49	40,16		
17. Müphem.	16	36,36	28	63,64	44	36,07		
18. Bilmiyorum.	24	57,14	18	42,86	42	34,43		
19. Babaya karşı olumsuz duygular hissetmek	17	47,22	19	52,78	36	29,51		
20.Nedeni kavga,tartışma,dayağa bağlamak	31	51,67	29	48,33	60	49,18		
21.Nedeni babanın baskınlığına bağlamak	10	41,67	14	58,33	24	19,67		
22.Nötr olmak,karışmamak	11	45,83	13	54,17	24	19,67		

(df=1)

Yine kaçır odama kapanırdım.

Çocuk hem annesi için üzülyordu,
babasına da kızılıyordu, herhalde

Adam herhalde alkollü falan böyle saldıyordu kadına.

Anne kendi hakkını aramak istemişse eğer ya da kendinin haklı olduğunu göstermek
istemişse, babalara biraz ters gelir hep bunlar da

Bence boşanacaklar yani, böyle kavgayla olmaz.

Ağlardım.

karmaşık duygular içinde olurdum.
Çok korkardım, üzüldüm,

Birbirini anlayamıyor olabilirler, bazı konularda

Dana sonra annesi boşanmaya kalkacaktır.
Çocuk problemlili olabilir.

Kıskanırdım.

Burada baba tartaklıyor.

Mali bir problem olabilir.

Çok üzülyordu. Böyle gitmesin diyardı evlilik.

Belki baba sarhoş olabilir veya kendinin
erkek olduğunu kanıtlamak için dövülebilir

ailevi bir problem olabilir

Kocasını dövüyor.

Duyulan, babasına kızar.

Ben bu evliliğin devam edeceğini zannetmiyorum.

Çünkü birbirlerini iyi seçmişler,
uyum sağlayabiliyorlar birbirlerine, o çok
önemli, birbirlerine karşı saygılılar.

İyi bir aile çocuğuyum.

Aynılacaklar.

Anlaşıyorlar, fikrini uyandırıyor belki.

Niye kavga ediyorsunuz diye bağırırdım.

Babanın işleri çok kötü
anne de birşeyler almak
istiyor o da çok pahalı.
Baba alamam diyor.

Daha sonra bunlar ayrılabilirler

Onları ayırmaya çalışırdım.

Boşanırlar herhalde.

Daha sonra çocuk tabii bir bunalım içine girebilir.

Kadın evi terkedecek annesinin evine gidecek

O sırada odama kapanır, her bir
Mutlu olabilirler.

Keşke kavga etmeseler

Gene düzelecekler herhalde.

Barışmalarını isterdim.

Dana sonra bence eğer birbirlerine çok kıracak sözler, geri dönüşü olmayan sözler
söylemedilerse, barışabilirler

Onları barıştırdım.

Annem babam neden böyle,

Anne ve baba kavga ediyor birbirlerini yerleri kapatırdım. Çünkü korkardım.

baba anneyi dövüyor